

Hans Vervoort Met stijgende verbazing

Hans Vervoort Met stijgende verbazing

Grote ABC nr. 372

Met stijgende verbazing

Amsterdam • Uitgeverij De Arbeiderspers

Copyright © 1980 Hans Vervoort, Amsterdam

Omslag: Ton van Dijk, *Van een hoogte*

Omslagontwerp: Karina Meister

ISBN 90 2 95 5 1 39 9

Tekst achterflap:

Voor *Met stijgende verbazing* heeft Hans Vervoort inspiratie geput uit zijn werkzaamheden als marktonderzoeker, zijn jeugd in Indië en zijn afkeer van de eindigheid van het leven. Al deze elementen zijn terug te vinden in dit geconcentreerde verhaal, waarin de stijl scherper, de humor wat sarcastischer en de ironie wat sceptischer is geworden. Het is een onvrolijk verhaal, het heeft nogal wat met de roemruchte *midlife-crisis* te maken en met het aflopen van de jaren zeventig. De veertigjarige Hans Vervoort behoort tot de schrijvers van het onnadrukkelijke, wat melancholisch-ironische proza waaraan de laconieke invloed van bij voorbeeld het Amsterdamse studentenblad *Propria Cures* niet ontbreekt. Vervoort debuteerde in 1971 met de bundel mini-verhalen *Kleine stukjes om te lezen*. Enkele jaren later verscheen *Heen mosselen Morgen Gij* waarin verhalen van langer adem waren opgenomen. Hij schreef vervolgens nog enige novellen — *Zonder Dollen* en *Zwarte rijst* — die zijn belangrijke verteltalent bevestigen en onderstreepten. Ook het reisverslag *Vanonder de koperen ploert* en de biografie *Sicco Roora van Eijsinga — zijn eigen vijand* trokken de aandacht. In 1978 bundelde hij nogmaals in verbeterde en vermeerderde versie zijn verhalen onder de titel *Oud Zeer*.

*Zoiets kan je toch blijven lezen?
— Gerrit Komrij in *Vrij Nederland*

* Wie zijn verhalen kent, weet dat hij een onmiskenbaar eigen

stijl heeft, sober en exact, melancholiek
en laconiek. — Aad Nuis in

Haagse Post

* Vervoort schrijft realistisch

proza, overigens van een heel verfijnde
en zuinige soort, met veel

speelsheid en lichte ironie. — Kees

Fens in *de Volkskrant*

1

`Hoe zit je met geld?' vroeg Bert.

Op de vloer van de Mercedes lagen een paar sigarenpeuken.
Op de achterbank stapels oude vaktijdschriften,
ooit een keer meegenomen om thuis te lezen en nooit gelezen.
Bert had het daar altijd te druk voor.

Maar hij reed beter dan ik me herinnerde, minder behoefte
om bij elk stoplicht het eerst weg te zijn. Ik draaide
het zijraam open voor wat frisse lucht.

`O, ik heb nog wel wat,' zei ik, `ik gaf niet veel uit.'

Een paar kratjes bier per maand, de dagelijkse hap bij
snackbar Sonja, dat was het wel zo'n beetje. Een paar
pakjes shag. Soms een krant. Maar het geld was nu toch
bijna op. Hij keek me van opzij aan.

`Bruin ben je er niet van geworden.'

`Ik krijg hoofdpijn van bruin worden.'

Waarom zo prikkelbaar, hij bedoelde het goed.

`Ik heb vooral in het bos gewandeld,' zei ik, `dan word
je niet bruin.'

Hij knikte.

`Bos. Bladeren. Bomen,' zei hij. `Bedrijvige beesten.
Barre branden. Beteuterde boeren. Bosbessen. Buikpijn.'
Plotseling sloeg hij rechtsaf, een bromfietser kon nog
net remmen, maar Bert gonsde voort. `Bierbuik. Baggelen.
Bronken. Belachelijk. Blabla.'

Zo, dat hadden we weer gehad, déze tic was hij nog
niet kwijt.

`Waar gaan we naartoe?' vroeg ik.

`Eventjes naar kantoor terug, als je het niet erg vindt.
Ik moet nog wat spullen ophalen, kun je meteen de sfeer
opsnuiven. Sfeer meneer. Heen en weer. Ongeveer. Min
of meer.'

Ik stak mijn hand op en hij zweeg. Hij deed dit alleen
in de auto, verbaal vingertrommelen.

`Sorry,' zei hij, en ook dat hoorde erbij.

Ik keek naar zijn dikke handen op het stuur en wierp
een blik op zijn vlezige hoofd met donkere bril dat vol
aandacht uitkeek naar de volgende honderd meter. Wáár
hij ook tegenaan zou botsen, het zou met overgave gebeuren.

`Hoe gaat het nu met de firma?' vroeg ik.

`O, prima. We zijn allemaal overwerkt. Véeel winst en
geen tijd om het op te maken. Ideaal dus.'

Ik knikte, ook die tekst kende ik.

`Ik zal je zo even voorstellen aan de nieuwe partner,'
zei hij. `Theo Bruins. Hij is wel aardig hoor, maar een
beetje officieel.'

Onverhoeds boog hij een straat in, we waren in de buitenwijken

van Amsterdam die ik niet uit elkaar kon houden.

‘Hier is het,’ zei hij en stopte. We stapten uit en ik keek om me heen.

‘Parkeerruimte genoeg,’ zei ik. Kantoorbouw alom, een harde kale wind. Ik wist dat de firma verhuisd was, maar dit ?

Ik liep achter hem aan naar het dichtstbijzijnde gebouw van glas en beton, minstens tien verdiepingen hoog. Een glazen duwdeur door en we stonden voor een lift met bordjes. Marcom, instituut voor marktonderzoek, derde verdieping.

‘Zijn er nog veel oude bekenden?’ vroeg ik nerveus.

‘O, de helft nog wel,’ zei hij en trok de liftdeur open.

Terwijl we omhoogschoten ving ik in een gladgepolijst metalen paneel een glimp op van mijn gezicht, met de woeste wijnvlek.

Ze zouden er wel weer aan wennen.

Achter het bureautje van de mij onbekende receptioniste was een groot kantoorveld zichtbaar, met enkele op-en-afs, palmen her en der, veel overdreven tl.-licht, op de vloer lucratief tapijt in warme tinten bruin.

Achter de plantenblokkades schemerden koppen die even opkeken en bleven kijken. Ik voelde me nu zeer nerveus, daar kun je je zelf weinig over wijsmaken. Een hittegolf steeg naar mijn hoofd, de wijnvlek gloeide, ik knikte mechanisch in het rond met opgetrokken mondhoeken.

Wat is erger dan bekeken worden?

Van ver werd gewuifd en Jenny Korbach kwam aansnellen.

De beste assistente die een mens maar kon wensen en dan ook allang geen assistente meer. We botsten hevig en werkten de kusroutine af. Jenny kende me en kuste aan de goede kant. Aan mijn wijnvlek geen polonaise, verboden terrein. ‘Meid, wat ben je groot geworden,’ zei ik en slikte. Onwillekeurig stak ik mijn hand uit en raakte haar blonde vlashaar aan. Ze lachte. ‘Kom je weer werken?’

‘Ik vrees van wel,’ zei ik, met een blik op Bert.

Er stond nu een klein kringetje van oudgedienden om ons heen, ik schudde handen en klopte op schouders en begon zowaar het gevoel te krijgen dat ik weer thuis was.

‘Hé Anton, dag Karel, tjonge jonge.’

Maar in de verte zag ik toch een hoop vreemde koppen nieuwsgierig naar me kijken tussen het gebladerte.

‘Zullen we even verder gaan?’ vroeg Bert tenslotte.

We liepen naar het eind van de ruimte. Daar was zowaar een deur en daarachter een grote directieachtige kamer met drie forse bureaus en een zitje.

Achter één van de bureaus zat een man te dicteren in een microfoontje. Hij stak een hand naar ons op. Bert liep door en zette zijn tas op een ander bureau, zijn plek ongetwijfeld. Ik bleef in het midden staan.

`Inzake een verdere uitbouw van het non-cholesterolassortiment moet een negatief advies gegeven worden,' zei de man in de microfoon, `marktverzadiging nabij. Zie tabel vijf. Dit nog nader uitwerken.'

Hij drukte een toets in en keek ons afwachtend aan.

`Theo, dit is mijn pleegbroer Hans Derks,' zei Bert en presenteerde mij met een handbeweging.

`Ach !' zei Theo. Hij kwam snel uit zijn stoel, gaf me een stevige hand (`Theo Bruins') en geleidde ons naar het zitje in de hoek.

Ik ben kwiek, onvermoeibaar, ik dring snel tot de problemen door, dat was zijn boodschap. Hij was veel jonger dan Bert en ik. Een stevig lichaam van matige lengte in een keurig pak, brede kaak, nieuwsgierige blauwe ogen, nette bruine lokken.

Wat we ook met elkaar te beraadslagen hadden, een oplossing moest binnen een kwartier te vinden zijn. Dat was zijn boodschap.

`Veel van je gehoord,' zei hij, `Van Bert. Je schijnt uitstekende rapporten te schrijven, huh?'

`En voorstellen,' zei Bert haastig. Ik keek hem verrast aan. Moest ik echt aangeprezen worden?

`Voorstellen,' knikte Theo.

`En vragenlijsten.'

Natuurlijk,' zei hij, `vragenlijsten ook.'

Hij keek even op zijn horloge. Er viel een korte stilte.

`Ach, in het archief zullen vermoedelijk nog wel wat exemplaren zitten,' zei ik.

Natuurlijk.' Hij lachte breed. `Maar ik heb het te druk met het heden. Alhoewel, laatst had ik nog een rapportje van je in handen bij een herhalingsonderzoek. Talinca Co zwemvesten, herinner je je dat?'

En voor ik iets kon zeggen: `Een helder rapport, hier en daar misschien iets te... Nou nee, dat doet er niet toe. Zeg, je wilt weer hier aan de slag, begreep ik van Bert?'

Zijn intimidatie-techniek was perfect. Ik keek naar Bert, die me gevraagd had of ik weer wilde te rugkomen.

Een moede veertiger was hij toch eigenlijk, dik en gekreukeld, grijzend aan de slapen. Achter de donkere bril knipperde hij nerveus met de ogen.

`Ik heb Hans gevraagd of hij weer zin had voor ons te werken,' zei hij, `als er werk is natuurlijk.'

`Ja, daar had je het laatst over. Natuurlijk, graag. Old

soldiers never die, nietwaar. We zitten altijd verlegen om goede projectleiders. Wat wil je verdienen?'

Tien minuten later stonden we buiten de deur, ik was aangenomen als senior projectleider en voelde me aangelijnd en vernederd.

'Even naar het café?' vroeg Bert.

'Is er dan een café in deze buurt?' zei ik bitter.

Nee, dat was er niet. We reden naar de binnenstad en gingen zonder verder overleg naar de aloude Westside bar, waar we zwijgend een aantal pilsjes naar binnen werkten. Ik zat in de hoek van de bar, de wijnvlek aan de muurzijde, dat was een automatisme.

Gaandeweg werd ik kwaad.

'Is die jongeman de baas?' vroeg ik.

'Welnee, welnee, hij is gewoon een van de drie directeuren, maar omdat Ruud en ik nogal vaak weg zijn hebben we de taken verdeeld. Hij doet het dagelijks management, de planning en zo. En hij neemt de mensen aan.

Dat hebben we nu eenmaal afgesproken.' Hij keek me verontschuldigend aan.

'En hij heeft aandelen?'

'Natuurlijk, dat heb ik je toch geschreven. Hij werkte net een halfjaar voor ons, echt een goede projectleider hoor, econoom van zijn vak. En toen kon hij wat geld lenen en bood aan om zich in te kopen. Of anders zou hij voor zich zelf beginnen en misschien wat klanten meenemen. De keus was niet moeilijk.' Hij wenkte voor nog twee pils.

'Ik heb je dat allemaal geschreven.'

Ik herinnerde het me nu, het was in de hausse van mijn depressie.

'Mij lijkt het een zak,' zei ik ten slotte.

Bert haalde de schouders op. Heel brede schouders, hij had nu van opzij gezien een onderkin meer dan ik me herinnerde.

Het leek wel of ook Maartje groter was geworden. Voller in elk geval. Ze puilden een beetje uit haar jeans en uit haar blouse met opgestroopte mouwen.

Ze gaf me een stevige zoen op beide wangen en ging ons voor naar de zitruimte.

'Daar zijn we dan eindelijk,' zei Bert.

Zoveel leefruimte had ik in de afgelopen twee jaar niet bij elkaar gezien. Het ging Bert goed. Spatieuze lederen meubels in een context van helderwit hoogpolig tapijt zover het oog reikte. Onzichtbare priemlichtjes beschenen hier en daar een kunstachtig voorwerp.

'Gezellig wonen jullie hier,' zei ik onwennig.

'En toen was er koffie,' zei Bert. Hij wandelde met zijn zware tas de verte in.

'Ga zitten.' Maartje wuifde me naar de bank en verdween. Ergens hoorde ik haar scharrelen met kopjes.

Ik voelde ineens het volle gewicht van de lange dag, en de grote hoeveelheid alcohol die met elke harteklop door mijn hersens gedreven werd en daar dingen loswoelde. Glashelder in beeld kwam een avond vijftien jaar geleden, misschien nog wel langer. Bert en Maartje woonden in een kleine achterkamer à f 110.- per maand, maar met vrije opgang en een schappelijke hospita. Het was winter en één keer in de week nam ik mijn eenzaamheid op de rug, en verliet de raamloze middenkamer van het souterrain waar ik in een nooit eindigende nacht leefde tussen een pianist en een Surinaamse gitarist die de voor- en achterkamer hadden. Ik kocht een fles wijn, liep een kwartier, belde aan en werd met een zucht maar toch hartelijk ontvangen. Ze hadden altijd aanloop. Die avond was er een bijeenkomst van een kleine groep voor creatieve expressie onder leiding van een jongen met een baardje zonder snor, zodat het leek alsof zijn gezicht onder zijn mond ophield. Stilletjes ging ik aan de eettafel zitten en keek toe.

'Dus,' zei de jongen met het baardje, 'het gaat om een man of een vrouw. Hij kruipt al dagen door de woestijn, gek van de dorst. Dan ziet hij ineens een fles water. Hij denkt eerst nog aan een luchtspiegeling, maar hij kruipt er toch naar toe. Hij grijpt naar de fles, doet de dop eraf en net als hij een slok wil nemen ziet hij dat er een doodskop op is geplakt. Het is een vergif. Dát moment moet je zien te pakken, eerst de vreugde, dan de totale ontgoocheling.' Bert was de eerste. Hij liet zich op de grond zakken en begon te kruipen. Zijn zware schoenen duwden het kleed op en zijn dikke kont stak omhoog. Hij zuchtte van inspanning.

Hij stak zijn hand uit in de richting van de straalkachel, waar de lokkende fles gedacht mocht worden. Hij pakte, trok er de kurk af, keek nog eens en liep met een zucht leeg, een dode zeekoe. Wij applaudisseerden zacht.

`Niet slecht voor de eerste keer,' zei de jongen met het baardje, `en nu jij Maartje.'

Bert stond op en ging weer op zijn stoel zitten. Hij veegde het zweet van zijn voorhoofd en poetste zijn brilleglazen.

`Poeh,' zei hij.

Maartje maakte er veel werk van. Ze smachtte en wentelde op haar rug om de dorst aan te geven. Ze duwde zich met de ellebogen over het kleed, haar benen hadden het begeven.

Qua zitplaats zou ik de volgende acteur moeten zijn.

`Zeg, ik moet weg,' hoorde ik me zelf ineens zeggen, `veel plezier verder.'

Haastig pakte ik mijn jas en struikelde de donkere trap af. Er was sneeuw gevallen en er hing een zacht licht in de donkere straat. Ik liep de paar kilometer terug naar de Middenlaan.

De pianist was niet thuis en dan mocht ik in de voorkamer van het souterrain zitten.

Door het raam kon je benen voorbij zien gaan. Het was ijskoud, zijn butakachel vatte geen vlam, het gas zou wel weer bevroren zijn. Ik schudde aan de enorme fles en ging er tenslotte op zitten om te proberen het gas te ontdooien. Na een halfuur lukte het, er kwam een vlam in de kachel, de warmte rook een beetje zurig. Voor de zoveelste maal vroeg ik me af wat nu eigenlijk de lol was van dit alles.

`Slaap je?' vroeg Bert. Hij stond vlak voor me te wippen op zijn voeten.

`Nee, nee. Ik dacht aan vroeger, toen jullie nog in de Tuinmanstraat woonden.'

`Op die achterkamer?' Bert glimlachte. `Wel een verandering nietwaar? Ja, kleine kinderen worden groot.' Hij keek trots om zich heen. Na de Tuinmanstraat waren ze vele keren verhuisd, maar dit sloeg alles.

Maartje kwam binnen met een groot blad. Soep bracht ze, en sandwiches en ook koffie. Ze zette het voor me neer op een witte kubus.

`Zeg eh...,' begon Bert.

'Natuurlijk joh, ga maar,' zei ze.

`Het is namelijk zo dat ik nog een rapport moet herschrijven van Jongejans,' zei hij tegen mij. 'Dat is een nieuwe jongen. Het moet morgen weg.'

We wuifden hem naar het werkhok. Hij nam sandwiches en koffie mee, en na enig aarzelen een fles cognac. Maartje en ik keken hem na.

`Nog niets veranderd,' zei ik toen hij ver genoeg was.

Al sinds jaren dreven onzichtbare krachten hem elke avond naar de werktafel, om daar in traag tempo maar met onverslaanbare regelmaat het werk af te maken waarvoor de dag niet toereikend was.

Zwijgend wachtten we af tot het typen begon. Een zinnetje, lange stilte, weer een zinnetje.

`Hoe lang gaat hij daar nu mee door?' vroeg ik.

`O, tot drie uur, vier uur,' zei Maartje en schudde het hoofd, `en dan 's morgens om acht uur weer op.'

`Onvoorstelbaar.'

`Ja, dat vind ik ook. Soms hoor ik hem braken voordat hij in bed kruipt. Het is gekkenwerk. Elk weekend besluit hij ermee op te houden. Nog een paar avonden en dan afgelopen. Maar hij werkt ook in die weekenden elke avond. Het houdt nooit op. Ik heb me er allang bij neergelegd.'

We keken in de richting van het geluid. Nootjes, margarine, de belevingswereld rond de radiaalband, het hoe en waarom van attitudes met betrekking tot de vaatwasmachine, het kon zo gek niet zijn of Bert offerde er wel een vrije avond aan op.

Maartje stond op en zette een bandje krontjongmuziek aan. `De drank houdt hem op de been,' zei ze.

Ik knikte. Bert gebruikte alcohol als benzine voor zijn denkmotor.

Op de achtergrond klonk een rijpe alt boven het krontjongorkest uit, Bengawan Solo, het lievelingslied van Hanneke.

De tranen sprongen in mijn ogen, ik wreef ze zo achteloos mogelijk weg.

`Sorry,' zei Maartje, `ik zal een ander bandje opzetten.'

`Welnee, welnee, het is al over.'

`Ik doe het toch maar.'

Gelijk had ze, wat heb je aan een huilerige gast.

Ik vond mijn weg naar de wc en koelde mijn gezicht met water uit het fonteintje. Geen spiegel hier, gelukkig.

In de verte hoorde ik Bert typen.

Toen ik terugkwam had ze een Benny Goodman-plaatje op. Er stond een flesje koud bier met een fonkelend glas naast mijn stoel. Een aardige meid, Maartje.

`Gek is dat toch,' zei ik, `dat zo'n muziekje zoveel kan doen.' Ik was er weer geheel overheen, ik kon er normaal over praten. Als ik nou nog wist wat ik erover zeggen moest.

‘Wat worden we toch snel oud,’ zei ik, ‘het is goddomme al weer twee jaar geleden dat we ze begraven hebben. Maar het slijt.’

‘Fijn,’ zei Maartje. Ik zag haar oplettend en een tikje angstig naar me kijken.

‘Maar laten we het over iets anders hebben,’ hernam ik opgeruimd. ‘Hoe gaat het met jullie? Een beetje gelukkig?’

‘Ja hoor,’ zei ze en veranderde snel van onderwerp.

We spraken over het huis, de vakantie. Over boeken spraken wij en over het openbaar vervoer. Op de achtergrond klonk geregeld het tikken van Bert.

Na een uur ontglipte me een geeuw en ik herinnerde me dat Maartje vroeg naar bed ging. Ze bracht me naar boven, waar ze een compleet logeerflatje had ingericht, met eigen gemakken en een koffiezetapparaat.

‘Je kunt zolang blijven als je wilt, Hans,’ zei ze. Eén glas cognac had ik haar zien drinken en het kleurde haar gezicht roze.

Ik stak een hand uit en raakte haar haar aan, dat gebaar zou ik wel nooit afleren. ‘Dank je wel Maartje,’ zei ik. Ik ontpakte mijn koffer, stak me in pyjama en dook proevend tussen de frisse lakens met het donsdekbed bovenop. Op het kastje naast het bed stond een kleine wekradio, en een vaasje bloemen.

Ik deed het licht uit en dacht aan Hanneke.

Haar naam bracht haar in beeld, mooie bruine Hanneke.

Als ze zich bewoog zag je de spieren in de weer onder het soepele vlees. Ze kon lachen, ze was ernstig. Ze tikte met haar vinger tegen de wijnvlek naast mijn neus, gaf er een kus op, ging op mijn schoot zitten en als ik dan mijn armen om haar heen sloeg had ik warm geluk te pakken.

Kon ik haar nog maar levend maken.

Ik deed het licht weer aan en zocht naar lectuur. Op het boekenplankje lag een stapeltje fotoalbums. Ik kende ze, aarzelde lang, maar nam tenslotte toch het oudste album in handen. Foto's van vlak na de oorlog. Celebes, Makassar. Kleine kiekjes met kartelrand en grote witte plekken waar de zon in de camera had geschinen. *Bertie met vriendje* stond onder een van de kiekjes, in het krullend handschrift van mijn pleegmoeder. Het vriendje was ik, het weesje Derks dat bij de nonnetjes woonde, nee door de nonnetjes opgenomen was.

Aan mijn echte moeder had ik niet veel herinneringen meer. Een geel en mager malariahoofd met grote ogen, magere warme handen die de mijne vasthielden. Ze lag op bed in het ziekenzaaltje en zuster Theresia zorgde voor

me. Op een dag was mama weg.

`Waar is mama, zuster?' `Je mama is in de hemel, Hansje, een sterretje in de hemel. Ze bidt voor je en wacht op je.'

's Avonds, als het stil werd in de barakken van het jappenkamp, mocht ik voor het slapen gaan altijd nog even

naar de sterren kijken van haar. Ik keek omhoog en zei:

`Mama?' De sterren blinkten vriendelijk terug, maar ik voelde me in de steek gelaten.

`Zuster, wanneer komt mama terug?'

`Onze Lieve Heer heeft haar geroepen, m'n jochie en als hij jou roept dan zul je mama weer zien. In de hemel, waar alles goed is.'

Achter de sterren zat Onze Lieve Heer, de sterren waren eigenlijk de lantaarntjes van alle mensen die naar de hemel gegaan waren.

`Mag mama terugkomen,' vroeg ik Hem en om haar te lokken zong ik het liedje dat ze me geleerd had: maantje tuurt, maantje gluurt, al door de vensterruiten.

Ik had een mooie heldere stem, ik kon het zelf horen en op een avond kwam zuster Theresia bij me zitten en ineens hoorde ik haar snikken. `Zuster, wat is er?'

`Niets, Hansje, ik huil omdat je zo mooi zingt voor je moeder.'

`Maar dan hoef je toch niet te huilen?'

`Nee, m'n jochie.'

`Zuster, ik kan al tot honderd tellen. Denk je dat mammie dat hoort?'

Met knipperende traanogen lag ik in bed, een volwassen kerel van bijna veertig, vol alcohol en nicotine en zelfbeklag.

Na de oorlog bracht zuster Theresia me naar het weeshuis en bleef daar zelf ook, om de kinderen te verzorgen. Het was eigenlijk geen weeshuis, maar een opvangcentrum. Uit allerlei vrouwenkampen in de buurt kwamen kinderen die hun moeder verloren hadden omdat ze doodgegaan was of gewoon zoekgeraakt in de chaos.

We logeerden in de klaslokalen van een school en verhuisden toen het wat veiliger werd naar een groot leeg huis vlak naast de school. Elke dag kwamen er wel een paar kinderen bij, maar er vertrokken er ook weer veel, opgehaald door familieleden. Vaders kwamen terug uit de werkkampen van Sumatra, Birma, Java, of zelfs Japan. De meesten van ons kenden hun vaders alleen uit verhalen, want de mannen zaten in andere kampen dan de vrouwen en kinderen.

Ik had een klein gevlochten koffertje met daarin mijn

schatten, touwtjes en papiertjes, een stukje rubber om op te kauwen bij een bomaanval, een klein zwart plaatje aan een koordje met mijn naam erop, een paar sloffen die mij te klein geworden waren, één reservebroek, een stukje kam, en stukje potlood, klein leren portemonneetje met daarin de ring van mijn moeder en een fotootje van mijn vader. De hoeken waren bruin geworden en hij keek streng. Ik keek vaak naar dat hoofd, samen met zuster Theresia. Het was een vierkant hoofd met stevige ogen. 'Is hij aardig?' vroeg ik haar. 'Natuurlijk is hij aardig.' 'Komt hij gauw? Zal hij het erg vinden dat mama dood is?' 'Jawel, lieve jongen, maar hij zal blij zijn dat jij er nog bent.'

Ze had het druk in het opvangcentrum, zuster Theresia, ze had niet zoveel tijd voor mij als in het kamp. Maar 's avonds als we gegeten hadden en gewassen waren en voor onze matras op de knieën zaten voor ons nachtgebed, kwam ze vaak bij me knielen. Ik luisterde naar haar heldere stem die ons voorzei wat we moesten zeggen en keek naar haar. Ze had onder haar kap een mooi wit gezicht met blauwe ogen en gouden haartjes op haar bovenlip. De school begon en ook de weeskinderen gingen er naar toe. Ik leerde schrijven en rekenen. Er kwamen weinig kinderen meer bij en er gingen ook weinig meer weg, we waren nog maar met een stuk of tien, sommige groter dan ik en sommige wat kleiner. Op een dag na schooltijd wachtte zuster Theresia me op.

'Zullen we een eindje gaan wandelen, Hans?' Ik greep haar hand en genoot. We liepen een heel stuk, overal bloeiden bloemen, ik luisterde van dichtbij naar het ruisen van haar witte kleed, we kwamen een lange brug over en aan het eind stond een ijsverkoper. Ik vroeg niets, want ik wist dat zusters geen geld hadden om iets te kopen. Ijs kreeg je soms van de ouders van vriendjes, als je na schooltijd met hen meeliep en vertelde dat je in het weeshuis woonde.

Maar nu stopte zuster Theresia bij de ijsman, ze stak haar hand in de wijde plooiën van haar kleed en haalde een lepel voor den dag. Ze begon Maleis te praten, ze gaf hem de lepel en ik kreeg een ijsje. Even verderop gingen we zitten op het muurtje aan het eind van de brug. Beneden gleed modderig water voorbij, in de verte zag ik bruine kinderen stoeien in de rivier, tussen de grote gladde stenen die uit het water staken.

Ik likte het ijsje af terwijl ik nadacht over wat ik gezien had. Had zij een lepel gestolen? Dat mocht toch niet? Maar ik besloot er niet naar te vragen en likte totdat

alleen het stokje over was en ik ook dáár alle smaak afgelikt had. Ik stak het stokje zorgvuldig in mijn broekzak om te bewaren.

`Lekker!' zei ik. `Dank u wél,' zoals ik het geleerd had.

En ik stond op om verder te gaan.

Maar toen begon ze te praten en vertelde dat mijn vader niet zou komen.

Hij was ook doodgegaan.

Ik hoorde het onwillig aan. Doodgaan, doodgaan, iedereen ging maar dood.

Maar het kon me toch niet veel schelen, het was zelfs een beetje een opluchting, want die vader die kende ik niet en hij keek zo boos op de foto.

`Dan blijf ik bij u,' zei ik. Haar verkoop van de lepel deugde niet helemaal, maar bood wel mogelijkheden, lepels genoeg in het tehuis en ik zag een toekomst voor me met veel van dit soort wandelingen en ijsjes.

Het mocht wel niet, maar als zuster Theresia mij lief genoeg vond om lepels voor te stelen, dan konden we daar best een gewoonte van maken.

Ze was alweer aan het praten en ik verstond het eerst niet goed. Maar tenslotte begreep ik dat ik naar Holland gestuurd zou worden, heel ver weg.

`Maar kan ik dan niet bij u blijven?' vroeg ik.

Nee, want zij moest naar Soerabaja, naar haar eigen zustergroep en zij mocht geen kinderen meenemen. Morgen zou ze al gaan.

Ze pakte me beet en trok me tegen zich aan. De gesteven rand van haar kap schuurde tegen mijn wang. In de verte zag ik de ijsverkoper nieuwsgierig toekijken.

Ik rukte me los en holde weg. `Hansje,' hoorde ik haar nog achter me roepen. De ijsverkoper aarzelde of hij me tegen zou houden maar ik was al langs hem heen voordat hij een stap gedaan had.

Ik wist de weg terug nog en rende achter elkaar door naar het zaaltje waar de bultzakken van de kinderen lagen.

Mijn koffertje stond aan het voeteneind. Ik gooide me op de matras en dacht razend na. Maar er was geen uitweg, ik was alleen, alleen, alleen. Ik huilde van woede.

Na een paar minuten stond ze naast me, ze ging op de matras zitten en legde het nog een keer uit. Het werd een lang en verward gesprek, waaruit ik alleen maar steeds duidelijker begreep dat zij weg ging en dat ik niet mee mocht.

De volgende dag vertrok ze, achterin een jeep. Ik wilde niet door haar gekust worden en zwaaide niet terug toen zij wegreed, haar witte kleren wapperend in de wind.

Het fotootje van mijn vader gaf ik aan een klein meisje van vijf dat naast me lag. Zij had geen vader en was erg blij met het geschenk. Een hele dag lang liet zij het iedereen zien: `Kijk, ik heb de vader van Hans gekregen.'

Ik stond er stijfjes bij, toch een beetje spijt, en na een tijdje zei ik bits tegen haar: `Maar hij is wel dood hoor.'

Ik was al zeven, een oud ervaren kind. `Zielig,' zei ze automatisch, maar borg het portretje toch zorgvuldig op in haar houten bewaartrommeltje. Ze had fotootjes van veel vaders, van iedereen die wegging bedelde ze het fotootje af.

Een tijd later werd ik ineens bij de hoofdzuster geroepen.

Zij was een oude zuster en had zwart haar op haar bovenlip.

`Hans,' zei ze, `je bent weleens bij Bertie Maas thuis geweest, hè?'

`Ja zuster.' Ik dacht snel na, had ik daar iets verkeerd gedaan? Soms werd er iets vermist en dan kregen de wezen weleens de schuld.

`Bertie is een vriendje van je?'

Ik haalde mijn schouders op. Bertie had vaak snoep, maar hij was een beetje een schreeuwerd en hij moest altijd zijn zin hebben.

`Zou je bij hem willen logeren? Bij hem wonen? In plaats van hier?'

O, dat wilde ik zeker. De kinderen buiten konden veel meer hun gang gaan, ze reden naar school in een betja of in een auto of achterop de fiets bij de djongos, ze hadden geld om ijsjes te kopen, ze mochten 's avonds nog weleens buiten spelen. Dezelfde dag al kwam Berts moeder me halen. Ik kende haar wel, een lange magere mevrouw met kortgeknipt haar. Ze was onderwijzeres op onze school, maar dan van een hogere klas. Berties vader was insenieur, vertelde Bert altijd, maar hij wist ook niet wat het was. Hoog, in elk geval.

Ik wende al snel aan het wonen in een echt huis, maar kon heel lang mijn genot niet op. Met zijn vieren eten aan een tafel, rijst met minstens tien gerechten, na het middagslaapje kregen we limonade met snoep: ondé-ondé,

klepon, kwee talem, noem maar op. We speelden buiten met kinderen uit de buurt totdat het donker werd. Zondags maakten we met de auto soms een ritje naar de bergen, in een konvooi met andere auto's en militairen voor en achter. We zwommen daar in ijskoud water, reden paard in de bossen, volgden het drinkwater dat in lange bamboe buizen van de beekjes naar de huizen geleid werd. 's Avonds zagen we de vuurvliegjes knipogen in

het donker.

Ik durfde niet te vragen hoe lang het zou duren voordat ik weer terug moest naar het tehuis. Bert wist het ook niet, maar zei dat hij zou vragen of ik mocht blijven als ik beloofde dat hij de baas mocht zijn bij alle spelletjes. Dat beloofde ik grif, want ik had allang gemerkt dat hij sterker was dan ik, hij was ook een jaar ouder, al zat hij door de oorlog in dezelfde klas.

Ik liep alleen harder dan hij, want hij was dik, door al dat eten en snoepen.

Op een middag zat ik in een hoek van de voorkamer te lezen.

Berts moeder praatte met een vriendin op het platje.

Ik hoorde dat ze het over mij hadden.

'Zo'n rustig joch! Het ideale speelkameraadje voor Bertje. Direct al toen hij hier een keer kwam spelen dacht ik: die moeten we hebben. En zo dankbaar voor alles hè.' Berts moeder had een hoge luide stem. De vriendin zei iets terug dat ik niet verstond.

'O, daar hebben we naar geïnformeerd hoor. Een keurig gezinnetje, hij was boekhouder bij de Handelmaatschappij, mijn man heeft hem nog weleens ontmoet en zij was dienstbode voordat ze uitkwam. Hij had nog een broer, maar die heeft al zeven kinderen en zij had een zuster maar die schijnt hem ook niet te kunnen hebben. De zusters hebben dat allemaal uitgezocht. Dus hij is vrij en het bevalt echt uitstekend. Dus zeg ik tegen Fred, wat weerhoudt ons? En hij is het er helemaal mee eens.' De vriendin zei weer iets met haar gedempte stem.

'Ja, het is een lelijk eendje. De dokter zegt dat er misschien nog wel wat aan te doen valt. Zo'n vlek schijn je operatief weg te kunnen halen. Maar ach, het is een jongen. Ik zeg nog tegen Fred, waarom zouden we er een hoop geld aan uitgeven, dan blijft hij misschien nog zitten met een litteken. Ik vind het zo'n onzin.'

Ik stond op en ging geluidloos naar de badkamer. Als ik op mijn tenen stond kon ik in de spiegel kijken. Ik keek aandachtig naar de vlek. Lelijk? Ik zag het niet. De eerste keer dat ik merkte een vlek te hebben waar andere kinderen die niet hadden, vroeg ik het. 'Zuster, wat is dat?'

'Dat is een moedervlek, Hans, een vlek die je herinnert aan je moeder.' Ik knikte bedachtzaam en herinnerde me haar koortsige hand over mijn gezicht, dáár had ze me aangeraakt, toen ze al bijna een engel was. Ik was trots op mijn moedervlek.

Toen we voor het naar bed gaan onze tanden poetsten vroeg ik haar: 'Is deze moedervlek lelijk, tante?'

Ze keek me niet aan. `Poetsen, Bertje !' zei ze, en tegen mij: 'Dat noemen we geen moedervlek Hans. Moedervlekken, dat zijn van die kleine bruine puntjes, zoals je bij voorbeeld op je arm hebt. Kijk maar.'

Ze wees ze me aan. `Hoe heet dit dan, tante?' En ik wees op mijn wang.

`Nee, daar zit hij niet, domme jongen,' lachte ze, `dat komt door de spiegel dat je de verkeerde kant aanwijst. Kijk,' ze tilde me op en wees de goede wang aan. `Dat noemen we een wijnvlek, omdat het de kleur van wijn heeft, dat is een soort grotemensen-limonade. Het is niet zo erg mooi, maar ook niet erg lelijk. Misschien gaat het vanzelf wel over hoor. En als het niet overgaat, geeft het nog niks. Iedereen heeft wel wat. De een is mank, de ander scheel, weer een ander is te dun.'

`Bertje is te dik,' zei ik wijs.

`Nee, dat is niet waar,' zei ze, `Bert is stevig, hij is groot. Maar je bent niet te dik hoor Bertje.'

`Ung-ung,' zei Bert poetsend.

Ik voelde dat ik haar boos gemaakt had en ik wist niet zo goed wat ik ermee aan moest.

Er viel me een zinnetje in dat zuster Theresia me nog geleerd had voor als ik bij vriendjes mocht spelen. `Dank u wel voor alles,' zei ik en het had onmiddellijk succes.

`Je bent een lieverd, Hans,' zei ze en aaide me over het hoofd, `ik hoop dat je nog lang bij ons blijft.'

Korte tijd later vertrokken we naar Holland, en ik was acht jaar toen de adoptie in orde gemaakt werd. Het werd me tevoren heel duidelijk uitgelegd, en er kwamen ook mevrouwen en meneren met me praten. Eén leek erg op mijn moeder, alleen veel dikker.

Ze heette tante Violet en ze nam me mee naar een park in de buurt om me een ijsje te geven en me te laten vertellen over mijn moeder, wat ik korzelig deed, want haar natte dikke zoenen hinderden me, evenals haar voortdurend snikken.

Pas jaren later kwam ik op de gedachte dat zij mij misschien kon helpen aan een foto van mijn moeder. Elk jaar op mijn verjaardag stuurde ze een kaart en verzuimde nimmer haar adres erop te vermelden, en na negen jaar toen ik zeventien was schreef ik haar terug en kocht van mijn zakgeld een retourtje Alkmaar.

Ze was grijs geworden en nog dikker, en ik een magere schuwe jongen die een opzichtig grote wijnvlek meedroeg, en zich waar mogelijk achter kranten of hoog geheven boeken verborg.

Ze was verpleegster, nooit getrouwd, en woonde in een

klein benedenhuis. Het rook er naar parkiet, op het dressoir stond een Mariabeeld onder een stolp met een rood devotie-lampje ervoor.

De hele middag brachten we door met een doos foto's, thee en roze geglazuurde koekjes, en ik staarde naar mijn moeder als jong meisje met lang hangend haar; mijn vader in soldatenpak op een fiets; de ernstige trouwfoto van hen beiden in Indië, mijn moeder hoog opgetast in het wit; een zondorschoten kiekje van mijn moeder met een kind in de kinderwagen (dat was ik).

Ze beloofde me afdrukken en een paar weken later kreeg ik een pakje thuisgestuurd met een klein fotoboekje waarin al die kiekjes geplakt waren.

Lieve tante Violet, ik bezocht haar sindsdien geregeld en één keer zei ze aarzelend bij het afscheid: 'Ik kon je niet in huis nemen toen je uit Indië kwam, Hans. Ik was alleenstaand en moest de hele dag werken, soms ook nachtdienst. De heren van de adoptie raadden het ook af, want je had een gezin nodig. Ik was zo kwaad op die mensen, ik zei nog: en als Maria het overleefd had, dan was ze weduwe geweest en dan had ze hem toch óók alleen moeten opvoeden. Maar dat maakte geen indruk op de heren. En ik dacht ook: die familie Maas kan je een goede opleiding geven, beter dan ik zou kunnen. Ben je nou een beetje gelukkig geworden bij die familie jongen?' 'Ja tante, echt wel,' zei ik omdat me dat het beste leek, maar ik wist het eigenlijk niet. Jongens van zeventien zijn niet gelukkig, dat besepte ik best en ik wist ook wel dat ik te zwaar tilde aan mijn misvorming, zoals ik het voor me zelf toen deftig noemde. Misvorming, dat had nog iets tragisch, iets nobels, maar mijn vlek zat er eigenlijk net tussenin; het was niks ernstigs, ook niets vies en ik kon me zelf er makkelijk van overtuigen dat mensen er na een tijdje zo aan wonden dat ze het niet eens meer zagen.

Maar vóórdat het zover was! Ik wilde niet opvallen, ik haatte opvallendheid, en ik merkte dagelijks dat mensen zich mij herinnerden, terwijl ik daar geen aanleiding toe gegeven had. Het teken had zich in hun geheugen vastgezet: die jongen met die wijnvlek. Toen ik me veel later in cafés waagde met vrienden hoefde ik bij mijn rondjes ook nooit een naam op te geven en het was duidelijk waarom: Vlekmans.

'Ja tante, echt wel,' zei ik en reisde terug naar moeder en vader Maas. Vóór de adoptie noemde ik ze tante Beb en oom Fred, zoals Indische kinderen iedereen tante en oom noemen bij wie ze geregeld op visitie komen.

Toen de adoptie beklonken was zei Berts moeder: 'Je hoort nu bij ons Hans, je bent nu ons kind, dus als je wilt vind ik het wel leuk als je mij mama noemt en oom Fred papa. Net zoals Bert, je nieuwe broertje. Maar het hóéft niet hoor, denk er maar rustig over na.'

Ik kon het niet. Papa zou nog wel gaan, want ik had nooit een echte papa gehad, tenminste niet dat ik me herinnerde. Maar van mijn mama wist ik nog hoe ze eruitzag, en al had ze me in de steek gelaten door dood te gaan, ik was nu oud genoeg om zeker te weten dat ze dat niet expres gedaan had.

Na een week 'tante Beb' en 'oom Fred' begon ze me langzaam te corrigeren.

'Mag ik uw potlood even lenen, oom Fred' werd beantwoord door 'Papa, mag Hans je potlood even?'

'Mag ik nog wat suiker op de pap, tante?' kwam terug als 'Zéker mag je van mama nog wat suiker op je pap, zoveel als je maar wilt hoor.'

Het stille gevecht duurde lang, ik probeerde de woorden tante en oom te vermijden zodat ik ook niet papa en mama hoefde te zeggen, maar het was erg moeilijk. Op een avond kwam ik met een scheur in mijn broek thuis en werd beknord, en om het weer goed te maken (want ik had spijt) zei ik bij het naar bed gaan 'welterusten moeder'. Ik was dankbaar voor haar verheugde blik. Ze omhelsde me stevig. 'Welterusten mijn jongen,' en toen we in bed lagen kwam ze nog even zeggen 'ik ben blij dat je me eindelijk moeder wilt noemen, dat heb ik dan eindelijk verdiend hè?'

Ik wilde haar nog uitleggen dat het een afkorting van pleegmoeder was, dat had ik voor me zelf bedacht, maar ik was toch al wijs genoeg om te beseffen dat ik beter kon zwijgen.

Naast Berts 'mama' bleef mijn 'moeder' gehandhaafd, desgevraagd hield ik laf vol dat ik 'moeder' een mooier woord vond.

Maar eigenlijk vond ik haar niet aardig en wilde ik niet haar kind zijn. Moeder was een nerveuze vrouw, mager en met kort blond haar. Ze gaf in Holland geen les meer, zoals in Indië, omdat er hier geen baboes waren voor het huishouden en de kinderen. Ze was de hele dag in de weer alles voor iedereen het best te organiseren en verwachtte van ons ook het beste.

Het minste dat Bert en ik moesten doen was het behalen van een goed rapport, nee de twee beste rapporten van de klas. Maar we moesten ook leren ons te gedragen, met twee woorden spreken, netjes eten, foutloos bood-

schappen doen. En verder moesten we populair zijn, vriendjes mee naar huis nemen, aardig zijn voor de onderwijzers, aan sport doen, spelletjes op straat spelen.

Ze programmeerde al onze tijd, en 's avonds waren we doodmoe.

Vooraf Bert stond onder druk. Hij was een dikke zenuwachtige jongen, die in de klas niet goed lag omdat hij al te gretig slimme antwoorden op moeilijke vragen klaar had en vaak klikte over anderen. Elk goedkeurend knikje van de onderwijzers was een nagel aan zijn doodkist. De minder slimme kinderen namen in het speelkwartier wraak want hij kon niet goed hardlopen en was als de dood voor een klap. 's Nachts in bed hoorde ik hem eens zuchten en een snik laten, maar wij waren niet écht vriendjes en ik luisterde koel toe.

Pas toen we ouder werden en op de HBS zaten begon ik meegevoel met hem te krijgen. Op een kwartaalrapport had ik niet alleen betere cijfers voor gymnastiek dan hij, dat was gebruikelijk, maar ook hogere cijfers voor Engels en geschiedenis. Toen we de rapporten vergeleken werd hij al erg zenuwachtig en begon met zijn ogen te knipperen. We fietsten naar huis, maar onderweg stopte hij en vroeg of ik het rapport wilde verliezen, dan zou ik een halfjaar zijn zakgeld krijgen. Ik weigerde verbaasd en toen barstte hij los over dat rotwijf dat altijd maar wilde dat hij de hoogste cijfers haalde, behalve voor gymnastiek want dat was niet zo belangrijk. 'Ik krijg op mijn kop, joh,' zei hij voortdurend en keek zenuwachtig om zich heen.

'Maar je bent toch nog steeds nummer 1 van de klas?'

'Jij begrijpt het niet. Als jij een 8 1/2 voor Engels en geschiedenis hebt en ik maar een 8, dan heb ik er niet genoeg aan gedaan. Snap je?' schreeuwde hij wanhopig, 'ik moet nu eenmaal de beste zijn. Dus beter dan jij. Want ik ben toch beter dan jij. Ik heb toch altijd de hoogste cijfers gehaald?'

We delibereerden geruime tijd. Het wegmaken van mijn rapport zou niets uithalen, want er was vast wel een afschrift van. Ik offerde dat ik zou bekennen afgekeken te hebben, maar dat zou ook niet helpen, want degene van wie ik afgekeken had zou dan toch beter dan Bert geweest moeten zijn.

Ten slotte reden we maar naar huis, Bert in angstige afwachting van de reactie van zijn moeder, en ik medelijdend en peinzend. Het kwam voor het eerst bij me op dat moederliefde nog weleens lastiger kon zijn dan de hartelijkheid waar ik als pleegzoon maximaal op kon rekenen,

als ik erg mijn best had gedaan.

Het ging precies zoals Bert verwachtte, drie maanden geen zakgeld en geen leesboeken uit de bibliotheek, en ik kreeg een klein compliment voor mijn succes.

Het bond me aan Bert, vanaf dat moment regelden we gezamenlijk zijn moeder, ik zorgde dat mijn cijfers wat lager uitvielen dan de zijne en hielp hem waar mogelijk aan succes. Niet dat hij veel hulp nodig had, maar toch werden we er vrienden door en de samenwerking gaf ons net het beetje vrijheid dat het leven draaglijk maakte.

Na de HBS haakte ik af en ging meteen werken als assistent-accountant.

'Een gezonde baan met toekomst,' oordeelde vader Fred, een aardige rustige man met een veilige baan bij Waterstaat. 'Wil je echt niet verder studeren, Hans?' vroeg hij nog, 'echt, we hebben het geld ervoor en jij hebt de capaciteiten.' Maar ik snakte naar onafhankelijkheid en het mocht. Een jaar later solliciteerde ik bij een accountantskantoor in Amsterdam, zogenaamd vanwege het hoge salaris, maar in feite om op kamers te kunnen gaan wonen. Een royale uitdrukking voor de middenkamer van het souterrain die ik na veel zoeken vond.

Bert zat ook in Amsterdam, hij studeerde in sneltreinvaart economie, werd lid van het studentencorps en sprak een onverdraaglijk taaltje als ik hem af en toe in zijn hok bezocht.

Maar hij was gelukkig en floreerde, de zenuwachtigheid verdween en hij werd al jong een heer van postuur met een vlotte babbelen en flair voor het organiseren van dingen.

Terwijl ik langzamerhand bekend raakte als de assistent-accountant die altijd te laat kwam en altijd zijn magenta-stift vergeten was waarmee de onuitwisbare checktekens gezet moesten worden, maakte Bert furore in een jong vak, marktonderzoek.

Na slechts twee jaar ervaring richtte hij met een collega een eigen bureautje op, en nodigde me uit om als boekhouder in dienst te treden.

Zijn collega, een lange laconieke industrieel marktonderzoeker merkte op dat er toch eigenlijk weinig te boekhouden viel, maar Bert liep daar in grootse stijl overheen.

Dan kon ik toch allerlei andere hand- en spandiensten verlenen, coderen regelen, veldwerk organiseren. Een chef de bureau, dat is wat we nodig hebben, concludeerde hij ten slotte en hij haalde ons allebei over om het te proberen. Wat hij eigenlijk nodig had was een trouwe hond, een vriend die hij voor elk karretje kon spannen

en die niet kieskeurig was qua werk.

Tot ons aller verbazing werkte het. Als bureauchef was ik niets waard, de boekhouding liet ik versloffen, maar ik bleek een onverwacht talent te hebben voor het opstellen van vragenlijsten en het schrijven van onderzoeksrapporten.

Dat kon ik bijna zo goed als Bert zélf.

Voor het eerst had ik plezier in mijn werk, het bureautje groeide, Bert kocht een huis en de aanvraag voor woonvergunning was reden genoeg om de knoop door te hakken en te trouwen. Na de receptie en het etentje bracht ik Maartjes getuige naar huis. Hanneke Florijn, een lang Indisch meisje. Ze liep op hoge witte pumps en droeg een lange groene mantel. We hadden weinig tegen elkaar te zeggen. Halverwege zwikte ze even, ik pakte haar bij de arm, maar liet toch weer snel los.

Ik was nu vierentwintig en had geen enkele ervaring.

Welk meisje zou zich willen vertonen met zo'n vreemd getekende, schichtige jongeman? Angst voor mislukking voorkwam dat ik het ooit probeerde, met in mijn geheugen de jaren die ik als assistent-accountant doorbracht op vele kantoren, het hoofd afgewend, op zoek naar de te controleren stukken. V & D Den Helder, een klein kantoortje vol Mulo-meisjes die de kassarollen boekten. Ik zat in een hoekje bij de potkachel, door de hitte lichtte de wijnvlek roodgloeiend op. Als ik aan het eind van de dag naar huis ging en de deur achter me sloot hoorde ik vaak een vrolijk gelach opstijgen. Nee, ik kon me er maar beter bij neerleggen dat ik een celibatair leven zou leiden, je moet de dingen realistisch bekijken. Is er iets meelijwekkenders dan een lelijk mens op vrijerspad, Quasimodo op de versierstoer?

Maar toen we al wandelend in de buurt van mijn kamer kwamen vroeg ik in een opwelling of Hanneke even koffie wilde drinken en ze weigerde niet. De pianist was een dag weg voor een schnabbel en we konden de voorkamer gebruiken. Ze zat op het bed en ik op de enige stoel, terwijl we onze koffie dronken en omhoog keken naar de passerende benen. Ze praatte aarzelend over een experiment waarmee zij bezig was in haar stage als andragogiëstudente en terwijl ik haar voedde met geïnteresseerde vragen keek ik naar haar, zoals ik al vaker naar haar gekeken had als zij een feestje van Bert en Maartje bezocht en altijd een beetje terzijde stond. Groot voor een Indisch meisje, halflang zwart haar, een ovaal gezicht afgesloten met een onverwacht brede kin, een wat scheve mond met regelmatige witte tanden, grote glanzende ogen waarmee zij soms heel even scheel keek. Een mooi

Tahiti-meisje in burger, dat met zachte alt sprak over controle-groepen en Chi-kwadraat-toetsen.

Toen ze uitgepraat was keek ze me even twijfelend aan.

En zonder dat ik precies wist wat ik deed begon ik te praten over onzekerheid en angst, en dat mensen het zich zelf zo moeilijk maakten, en even later zat ik naast haar en trok haar naar me toe en kuste haar op de luie weemoedige mond. Ze verstarde even, maar ontspande zich en legde een hand op mijn wang. Zo makkelijk ging dat. Een jaar later trouwden we en toen ze vijf jaar later afstudeerde kwam enkele maanden later ons kind, Jimmy.

Hij leek op haar, een tevreden mollige baby, daarna een slanke Indische kleuter met grote zwarte ogen, die heel ernstig paperclips aan elkaar kon rijgen en schateren om dingen onbekend.

Liefde werd routine, kleine en grote ruzies normaal, maar we vonden elkaar nog vaak genoeg om het lang te kunnen volhouden, en de buitenwereld vol zelfverzekerde mensen hield ons bij elkaar. Van ons tweeën waagde ik me nog het verst naar buiten, klantencontact was nu eenmaal essentieel bij marktonderzoek. De zekerheid dat ik niet meer alleen was deed wonderen voor mijn zelfvertrouwen, maar de oude schuwheid bleef toch overheersen.

Desondanks was ik een succes, kreeg het drukker en drukker, en de jaren gingen snel voorbij met het organiseren van spoedonderzoek, het opstellen van spoedvragenlijsten, het schrijven van spoedrapporten.

Jimmy was zes toen Hanneke op een zondag met hem naar haar ouders in Den Haag reed. Ik had het te druk, ik moest zo nodig op kantoor overwerken. Toen ze om acht uur 's avonds nog niet terug waren belde ik op, maar ze waren nooit aangekomen.

De politie wist meer. Een kettingbotsing meneer, in de mist. Ik wilde haar en Jimmy per se nog zien, maar Bert hield me tegen. 'Hou ze in herinnering zoals je ze kende,' zei hij telkens weer, en hij regelde alles. De jaarlijkse rekening van de vereniging voor facultatieve crematie herinnerde ik me nog levendig, met alle grapjes die Hanneke en ik daarover plachten te maken. Ze wilde bebrand, ik liet haar bebranden en Jimmy erbij. Samen werden ze verstrooid over koud polderland.

En ik bleef alleen achter met krijsend verdriet, schreef nog een halfjaar marktonderzoeksrapporten en nam toen het zinloos geworden spaargeld op om zo lang mogelijk in de Achterhoek te vegeteren.

Wandelingen in het bos, 's avonds een paar biertjes,

alle herinneringen opschrijven, me zelf voorhouden dat het mijn schuld niet was. Want ik wilde dóórleven, dat werd me al snel duidelijk. Een paar weken geleden begon ik aan mijn laatste duizend gulden en tegelijk belde Bert op of ik wilde terugkomen, zoals hij dat geregeld deed. Als ik dan toch weer moest beginnen, dan maar liefst in een bekende omgeving. Ik was nu negenendertig jaar en had normaal gesproken nog enkele tientallen jaren te gaan. Ik zag erg op tegen de eerste kantoordag.

Om halfnegen reden we naar kantoor. Ik was niet uitgeslapen en voelde grote tegenzin. Kon ik niet nog een jaar rouwen? Maar het geld was op.

Bert zat als een dik knorrig beest naast me te sturen, in de besloten ruimte van de auto kon ik zijn cognacadem ruiken.

Cognac bij het ontbijt leek mij niet zo geslaagd, maar Bert zwoer er al jaren bij.

Punctueel om negen uur waren we er. Tot mijn verbazing was het kantoor al druk bemand, ik hoorde zelfs een schrijfmachine. Voor de deur van het directiehok stond Theo. 'Goed op tijd,' zei hij en glimlachte. Bert zweeg, liep hem voorbij en ging de directiekamer in. Ik liep achter hem aan.

'Waar is mijn plek?' vroeg ik.

'O mijn god,' zei Bert. Op de vroege ochtend was zelfs het kleinste probleem hem te zwaar. Hij liet zich in zijn stoel vallen en hees zijn dikke tas op tafel.

Ik ging op de rand van zijn bureau zitten, klaar om ochtendlijke zwaarmoedigheden uit te wisselen.

Maar Theo Bruins was ons gevolgd en voordat ik wist wat me overkwam had ik een plaats tegenover Jenny Korbach, en kreeg ik drie onderzoeksprojecten waaronder een groepsdiscussie die Bert die avond zou houden.

'Wat is dat voor een meikever?' vroeg ik toen hij zich teruggetrokken had, 'het lijkt hier godverdomme wel een kantoor.'

Jenny was een ochtendmens, ze zag er akelig fris en opgewekt uit en was al hard bezig.

'Ik pak wel even een kop koffie voor je,' zei ze. Ik liep met haar mee. In een verre uithoek van de kantoortuin zat moeder Jol naast het grote koffiezetapparaat. Ik kuste haar op de bolle wangen, tapte een bekertje koffie en herkende de hartkloppingen na een paar slokken van het bittere vocht.

'Zuinig aan, je krijgt pas om elf uur je tweede kop,' zei Jenny. Mijn verwarring vermaakte haar enorm.

'Welnee,' zei moeder Jol, 'als je koffie wilt kom je maar langs hoor. Maar ik doe de ronde om elf uur.'

Hoofdschuddend liep ik terug naar mijn plaats.

'Ach,' zei Jenny, 'het is nu allemaal wat preciezer geregeld.

Werd ook weleens tijd hoor. We zijn zo groot geworden, weet je dat hier zo'n veertig man zit? Toen jij wegging, waren het er nog maar een stuk of twintig.'

'Tijd om weer eens in te krimpen,' zei ik knorrig, 'maar dat gaat vanzelf wel. Er lopen hier vast al mensen rond

met het plan een eigen bureautje te beginnen. Dat kan niet anders met zo'n directeur.'

Jenny zweeg en ging snel aan het werk. Ze kon niet liegen, maar ze wilde het ook niet vertellen aan iemand die zo dicht bij de directie stond.

Ik keek met welgevallen naar haar, lieve Jenny, kleine potige pocket-venus met het hart op de tong en de werklust van een moeder.

Het kostte me moeite om me te concentreren. De kantoortuin was roezemoezig en licht, ik voelde me ouder dan ooit, de vlek was warm en ik durfde er niet mee rond te wandelen om oude bekenden op te zoeken.

Pas na een uur begon ik aan de vragenlijst van een van de onderzoeksprojecten. Gelukkig was mijn oude schrijfmachine er nog. Jenny haalde hem weg bij een lange jongen met een kolossale droefgeestige snor. Hij kwam mee.

'Jan Govers,' zei hij en aarzelde. 'Mag ik u wat vragen?'

Ik knikte.

'Ik zit met een probleem over Talinca Co zwemvesten.

Dat onderzoek hebt u destijds gedaan hè?'

'Zeg alsjeblieft je. Ik ben al zo oud.'

'Heb jij destijds gedaan, hè? Het is nu herhaald, maar Theo Bruins heeft de vragenlijst hier en daar veranderd.'

'Stom,' zei ik.

'Ja, dat vind ik ook, maar ja, hij is nu eenmaal een beetje eigenwijs. En nu zit ik met verschillen waar ik geen verklaring voor weet.'

Hij liet ze me zien en tot mijn genoegen openden zich de laadjes met oplossingen vanzelf in mijn geheugen.

Toen Govers vertrok leek het alsof ik alweer jaren bezig was. Volautomatisch begon ik aan de vragenlijst voor het nieuwe project en ontdekte dat net als vroeger de vragen vanzelf in een logisch rijtje naar boven kwamen en alleen opgetikt hoefden te worden.

's Middags checkte ik de organisatie van de groepsdiscussie, en als vanouds ging alles mis wat mis kon gaan.

Eerst meldde de ronselaar zich ziek, hij had tien contacten gelegd, maar was met griep gegaan. Het adressenvoorraadjie van willige huisvrouwen bracht uitkomst.

Vervolgens bleek het zaaltje niet door te gaan vanwege een te late boeking.

Ten slotte had Bert de checklist zoekgemaakt en kon hij zich maar met moeite herinneren waar de discussie over zou moeten gaan.

'Ik weet het niet meer,' zei hij zuchtend. Hij had zwaar en langdurig getafeld met een nieuwe klant en zag er wit en moe uit. 'Staat er niets in het voorstel?'

`Niet meer dan prijs en datum en een verwijzing naar de checklist van de opdrachtgever,' zei ik, `en dat het gaat om moeders van gezinnen en het uittesten van drie soorten blikmaaltijden.'

`Moeders van gezinnen,' herhaalde hij, `is dat niet dubbelop?' Hij zette zijn donkere bril af en wreef zich in de ogen.

`Jouw naam stond eronder,' zei ik koud.

Hij bleef wrijven. `Ik kan niet meer,' hoorde ik hem mompelen.

`Je gaat toch niet ziek worden?' vroeg ik, `je weet dat ik zelf geen groepsdiscussies kan doen.'

`Nee, nee. Als jij met die man gaat eten en hem naar de zaal brengt, dan kom ik om zeven uur, halfacht. Dan kan ik voor die tijd nog even gaan liggen. Vraag hem maar wat ook weer de punten zijn.'

Dat betekende dat ik een paar uur aan de opdrachtgever gekoppeld was, juist in de tijd dat ik alles moest nalopen. Als vanouds begon ik nerveus te doen, totdat Jenny zich aanbood om te helpen.

Om vijf uur kwam de Opdrachtgever. Ik kende hem wel, Nieper van Readyfood, een kleine sombere man met een zachte stem, en een bril met dikke glazen. Ik ontving hem in een zachtblauw gastenhoekje, hij begeerde een glas tomatensap.

`Alles goed geregeld?' vroeg hij en knipte zijn zwarte aktenkoffertje open.

`O zeker, zeker,' loog ik, `u heeft de blikjes bij u?'

`Ja,' zei hij en zuchtte.

`Eh, zijn ze genummerd?' Altijd alles checken.

`Ja, ja.'

Hij zweeg, nam een slokje en ik wachtte af want er was iets mis.

`Er is een klein probleem,' zei hij fronsend, `ze roesten een beetje.'

Ik dacht na. Roest. 'Dat kunnen we er toch wel even afschuren?' vroeg ik.

Hij aarzelde.

`Nou kijk,' zei hij tenslotte, `de roest zit van binnen, ziet u?'

O.

`Weet u dat zeker?' vroeg ik.

`Ja, eigenlijk wel,' zei hij, `ik maakte voor alle zekerheid een blikje open, een uurtje voordat ik hier naar toe ging. Want er kan altijd iets fout gegaan zijn, nietwaar, voor hetzelfde geld zit er kippesoep in. Nou, het waren wel maaltijden, maar er zat roest van binnen. Toen heb

ik er nog een paar geopend en hetzelfde.'

`Hoe kan dat nou?'

`Tja, ik weet het niet. Een foutje bij het vullen waarschijnlijk.'

`Moeten we de discussie afzeggen?' vroeg ik hoopvol.

`Nou kijk, ik heb het laboratorium gebeld en ze zeggen dat het geen kwaad kan. Roest is niet schadelijk.'

`Maar voor de smaak?'

`Ook niet,' zei hij twijfelend.

`O.'

Ik nam nog een slok van mijn biertje en keek hem aan.

`Laten we het dan maar in schaaltes opdienen,' stelde ik voor, `en we zetten een paar dichte blikjes op tafel, zodat ze kunnen zien waar het uit komt. Op de buitenkant zit toch geen roest? En er zitten ook etikettes omheen?'

Hij keek verrast op over zoveel inventiviteit en ik ging Jenny de ramp berichten.

Ze werd er zeer vrolijk van. 'Produkttest Roest A tegen Roest B en C.'

Maar ik had geen tijd om te lachen.

`O ja, je moet dus plakkertjes hebben om op de schaaltes te plakken, met A, B en C. Anders gaan we nog het schip in. En laat alsjeblieft één blik van elke soort dicht, dat kunnen we dan tonen.'

'Plakkertjes A, B, C. Drie blikken dicht laten. Nog andere wensen, goede meester?'

`Dat ze allemaal de kolere mogen krijgen.'

`U bent toch een tijdje weggeweest?' vroeg Nieper. 'We aten in het restaurant van hotel waar de groepsdiscussie zou plaatsvinden. Bert wist altijd alles van opdrachtgevers en kon moeiteloos een uur vullen met gepraat over fusies, hobbies, waar zit Jegers tegenwoordig, is die niet hoofd marketing geworden bij Jena?'

Ik wist van Nieper alleen dat hij een bescheiden eter was, geen doorzakker, ook niet een klant die naar de hoeren zou willen na afloop van de groepsdiscussie. Maar een enkel glaasje rode wijn ging er wel in.

`Ruim een jaar,' antwoordde ik. Even slikken en vooruit maar: `Mijn vrouw overleed plotseling en toen zag ik het een tijd niet meer zitten.'

Ik zag mij een tijd niet meer zitten, wij zagen ons een tijd niet meer zitten.

Nieper dook wat over zijn Hollandse biefstuk met doperwten.

`Sorry,' zei hij, `het was niet mijn bedoeling eh.'

`Welnee, het is geen geheim. Ik mag nog niet mopperen dat ik er anderhalf jaar uit kon. Voor een sterfgeval staat een week, dacht ik. Een dag na de begrafenis moet je weer beginnen. Hoe ligt dat bij u?'

`Dat zou ik niet weten,' zei hij verrast en nadenkend,
`dat is toch wel erg kort hè? Voor zo'n ingrijpende gebeurtenis.
Tja.'

Hij schoof heen en weer op zijn stoel en ik schonk hem haastig bij en begon hem te pompen over het onderwerp van vanavond, met het excuus dat ik nog even wilde checken of de briefing goed was overgekomen.

We waren aan de koffie toen Bert kwam. Het was kwart voor acht, ik had Jenny al lang geleden zien binnenkomen met de cameraman, een hulp en vele potten en pannen en de blikjes. Er waren zelfs al een paar huisvrouwen per taxi aangevoerd.

Bert zag nog steeds bleek en zweette uitvoerig, maar hij schoot onmiddellijk in zijn klantenbabbel. Ik kon relaxen en Niepers veerde duidelijk op. Terwijl ze spraken excuseerde ik me om de troepen te inspecteren. Een opener! Ik had vergeten Jenny te zeggen dat ze een opener moest meenemen. Maar mijn paniek was onnodig, ze stond achter een scherm al vlijtig blikjes te legen. Er stonden schaaltes en de réchauds waar ik óók al niet aan gedacht had. Op een hoek van de tafel lag een vel plakstroken met de letters A, B en C.

`Hoe is het met de roest?' vroeg ik.

`Roest meneer? U denkt toch niet dat er roest in onze blikjes zit. Dat is onze speciale paprika vivace-mix. Ook zo lekker op de toast.'

Ze vond het zelf erg leuk, maar ik kwam niet verder dan een hoofdknik.

Ik keek nauwlettend in de bakjes, maar zag niets bruins.

`Maak je niet ongerust,' zei ze, `die man heeft zwaar overdreven. Hier en daar een klein randje roest in de richels, maar we scheppen het er voorzichtig uit. Voor alle zekerheid heb ik er zelf een uur geleden wat van gegeten, en kijk mij eens.'

Ze kwam overeind, een leeg blikje in de ene hand, een lepel in de andere, een verhit blond meisje van wat zou ze nou zijn, vijftwintig?

`I love you,' zei ik en stak een hand naar haar uit. Maar ze was alweer bezig met het volgende blik.

`Morgen koop ik een croquet voor je,' beloofde ik, `van Kwekkeboom. Behalve als je ziek bent, dan breng ik een bos bloemen.'

Ze zei niets.

`Twéé croquetten.'

Ze veegde met een mouw over haar ogen en werkte stug door.

Ik boog me naar haar toe. `Wat is er Jenny, voel je je

niet goed ?'

`Welnee, een privé-kwestie. Ga nu maar. Echt, er is niets.'

`O.' Ik was als de dood voor toestanden, vooral vlak voor zo'n groepsdiscussie, en ging snel weg.

Bert had al afgerekend en ik nam Nieper van hem over.

We gingen naar het hokje naast de groepsdiscussieruimte, waar een televisietoestel stond met aansluiting op de camera die de discussie versloeg.

Ik had een doos sigaren en sigaretten bij me en belde de ober. Als de klant zélf goed verzorgd wordt zal hij al snel aannemen dat de hele organisatie even goed is.

Op het scherm zagen we twaalf huisvrouwen aan een lange tafel. Een kelner was net bezig om voor iedereen een glaasje prik of jus te brengen. Bert zette zich aan het hoofd van de tafel, hij had een half geledigde fles wijn en een glas meegenomen van de maaltijd. We zagen hem op de rug. Hij noemde zijn naam, verklaarde de aanwezigheid van de cameraman (deze discussie wordt vastgelegd zodat we er achteraf een goed verslag van kunnen maken) en begon ermee de vrouwen zich aan elkaar te laten voorstellen.

`Moeder van twee kinderen, drie en zeven,' meldde een stevige blondine.

`Maanden?' hoorde ik Bert onnozel vragen.

De groep lachte en hij lachte mee. Ziezo, het ijs was weer gebroken, twaalf pientere huisvrouwen zouden deze aardige naïeve man alles uitleggen wat hij wilde weten, al ging het maar om het koken van water.

Ik herinnerde me de eerste keer dat hem in echte verstrooidheid deze tekst ontviel. Achteraf keek hij er met schaamte op terug, totdat ik hem vertelde hoe goed het werkte. Sindsdien was het een vast nummer in zijn repertoire.

Ooit vergezelde ik hem naar Levers Zeep, een grote opdrachtgever die een kolossaal kantoorgebouw met zonnebrilglazen ramen vulde. Toen we binnenstapten kwam een nette heer met zilvergrijs haar op ons af. Bert begroette hem als een oude bekende, schudde hem warm de hand en stelde mij voor. `U heeft een afspraak?' vroeg de zilvergrijze heer met het nette portiersuniform. Het kostte Bert een paar seconden om zich te herstellen en even later stonden we in een brede lift die ons geluidloos naar grote hoogten bracht.

`Dat was de portier,' zei hij schaapachtig. Veel voordeel gaf deze ervaring niet, maar het spelen van de verstrooide marketing-geleerde gaf Bert zó'n kick dat hij sindsdien de voorstelling te pas en te onpas herhaalde.

Toen alle huisvrouwen zich voorgesteld hadden volgde de eerste fase van de groepsdiscussie. Ik had Bert ongemerkt mijn aantekeningen kunnen geven en ik zag dat hij ze haastig bestudeerde. We zouden het breed aanpakken, was tevoren bepaald. Het kon natuurlijk altijd nog breder, het Eten in zijn Algemeenheid, maar dat voerde te ver, dus ging het om kant-en-klaar-maaltijden in brede zin, vervolgens kant-en-klaar-maaltijden in blik. Hoe vaak en waarom niet of wel. Vervolgens het proeven van de maaltijden, merk- en prijs-associaties, koopintentie, gelegenheden waarbij, voorraadvorming, vakantiegebruik. Alras was een grijze vrouw aan het woord.

`Ik zal maar zeggen, als wij bij voorbeeld op zaterdag boodschappen gedaan hadden. Bij Simon of Albert Heijn. Mijn man hield niet zo van blik, mijn man zaliger. Een goede man, ik mis hem nog elke dag. Hij had iets tegen blik, vanuit zijn diensttijd nog. Dat is geen voedsel, dat is vulling, zei hij. Maar op een gegeven moment denk ik, je kunt het me doen baas. Ja wat wil je. Ik werkte de hele dag als koffiejuffrouw en 's avonds nog vaak als werkster. Dus op een gegeven moment koop ik zo'n blikje en ik maak het in de keuken open en ik warm het op. Tomatensoep was het, ik zal het nooit vergeten. Ik gooi er een paar stukjes verse tomaat in en geef hem er een dikke boterham bij, met kinnebakspek. Ik zeg sorry, ik had alleen tijd voor tomatensoep. En weet je wat? Hij haalt met een vies gezicht al die stukjes tomaat eruit en zegt tegen me: je wéét toch dat ik niet van die stukjes houd. Heb je het wéér niet goed gezeefd mens.'

Ze lachte, iedereen lachte mee. Bert nam nog een slokje.

`En hij at alles op,' zei de vrouw nog lachend, `hij vond het héérlijk. Dus de eerstvolgende keer dat ik geen tijd had kocht ik een blik bruine bonen. Nou nou. Wat ik daarmee beleefd heb.'

Haar conference duurde maar en voerde van bruine bonen via gebraden gehaktballen naar maanzaadbollen.

Er volgde een tirade tegen het hedendaagse brood.

Kappen, dacht ik. Maar Bert schonk zich zelf alleen een nieuw glas in, terwijl de grijze vrouw haar spoor volgde. Een andere vrouw wilde interrumpen, maar ze kreeg geen kans.

Onverwachts kwam ze weer op de blikjes, vanwege de harde broodjes die haar kleinkinderen zo lekker vonden.

`Ik zal maar zeggen, als je plotseling visite krijgt, ik zal maar zeggen je dochter met haar man en de kinderen. Dat is leuk niet, dan wil je ze iets lekkers te eten geven, laat ze maar blijven eten, nietwaar. En dan heb ik wat van

die blikjes in huis, voor het geval dát. Er zijn natuurlijk nog steeds een hoop mensen die, ik zal maar zeggen daar op neerkijken, een blikje, maar ach, het is toch voor de gezelligheid.'

`Nog iets drinken?' vroeg ik Nieper, maar hij schudde nee en bleef gespannen naar het scherm kijken.

`Nooit zo serieus aan gedacht,' zei hij snel tegen mij, `markt voor alleenstaande oudere vrouwen. Voor het bezoek. Prima.'

Ik was al blij dat het hem kennelijk ontging dat ze géén moeder van een gezin meer was.

Geleidelijk aan begonnen toch ook andere vrouwen zich in het gesprek te mengen.

Bert deed niet veel meer dan met zijn vinger wijzen naar een popelende huisvrouw, en soms had dat effect en kreeg ze het woord.

Nieper bleef gefascineerd naar het beeldscherm kijken en ik kreeg steeds sterker het gevoel dat er iets mis was. Mogelijk betrof het een nieuwe discussietechniek, ik was tenslotte lang uit de roulatie geweest, maar ik twijfelde ingespannen en was blij met de pauze.

Op het beeldscherm verscheen de ober. Ik zette de videotape af. Bert stond op en kwam even later bij ons binnen, samen met Jaap Carré, de cameraman die zijn toestel vastgezet had.

Jaap wenkte me en ik volgde hem naar het keukentje waar Jenny bezig was de schaaltes op temperatuur te brengen.

Onderweg schudden we elkaar de hand, oude getrouwen allebei. Jenny keek vragend op.

`Hij is daas of dronken, ik denk dronken,' zei Jaap, `je moet er iets aan doen hoor, want dit loopt geheel in de soep.'

Paniek sloeg toe. Ik bedankte hem en ging terug om te kijken hoe het ermee stond.

Bert zat zwaar ademhalend op een stoel tegenover Nieper.

`Meneer Maas is niet goed,' zei Nieper.

`Bert,' vroeg ik, `wat is er?'

`Ik weet het niet,' zei hij, `ik heb geen adem meer.' Hij kokhalsde even, zijn wangen bolden maar er kwam niets.

`Moet ik een dokter bellen?'

`Nee, nee. Ik heb het al eerder gehad. Het gaat zo over, echt.'

Zweetdruppeltjes op zijn voorhoofd. Terwijl we hem bezorgd aankeken, haalde hij gedachteloos een papieren zakje te voorschijn, viste er een stevige sigaar uit en begon zijn zakken te bekloppen op zoek naar een doosje lucifers.

`Zou je dat nou wel doen?' vroeg ik, `een sigaar?'

`Geeft niks,' zei hij hijgend, `heb ik nodig.'

Hij stak een lucifer aan, zijn handen beefden, zijn sigaar brandde aan een zijkant. Ik keek op mijn horloge, de pauze was bijna afgelopen.

`Ik zal de discussie maar afzeggen,' zei ik tegen Nieper, maar Bert begon onmiddellijk met een arm te zwaaien.

Hij kokhalsde weer even, haalde diep adem en zei

`Eventjes nog, dan ga ik terug.'

`Welnee, je bent niet in een conditie om verder te gaan.'

'Jij dan,' hijgde hij.

`Ik?' Wat haatte ik hem, hij wist donders goed dat ik liever doodging dan een menigte van twaalf huisvrouwen met me zelf te confronteren.

`U kunt het toch wel overnemen?' vroeg Nieper.

`Nou kijk, groepsdiscussies dat is een specialisme. Je hebt er een speciaal talent voor nodig en dat heb ik niet. En tenslotte hebt u recht op een goede groepsdiscussie,' zei ik zo overtuigend mogelijk.

`Ja,' zei hij peinzend, `maar er is één probleem: ik heb geen blikjes meer voor verdere proeven. Het kan dus alleen nu.'

O mijn god. Ik keek lang naar zijn bleke gebrilde winkeliershoofd en legde me neer bij het onvermijdelijke.

Jenny kon ik niet vragen, ze wist ternauwernood wat de bedoeling van de discussie was. Ik ging naar de wc, keek in de spiegel naar de vlek, streek er een paar keer over en probeerde de paniek te bedwingen. `Rinsestrins, ransefrans, rosefroos,' zei ik zachtjes en liep rechtdoor naar de discussieruimte waar de twaalf dames in onstuimig gesprek verwickeld waren.

Ik schakelde me zelf uit en nam het woord. Nergens aan denken. Ik praatte en deed alsof ik luisterde, raadpleegde het kladpapiertje met de discussiepunten, liet de bakjes voedsel opdraven, wees wie er wat mocht zeggen en ineens was het klaar en kon ik hartelijk afscheid nemen. Op de terugweg naar de observatiepost keek ik op mijn horloge: er waren nog geen drie kwartier verstreken, erg kort, ik moest het gesprek afgeraffeld hebben. Ik probeerde me te herinneren wat er gezegd was, want er zou wel een nagesprek met Nieper moeten volgen, maar ik had niets opgenomen.

Nieper zat nog wat notities te maken, Bert naast hem met een glas wijn. Hij zag er wat beter uit, hijgde niet meer. Het kamertje was blauw van de sigarenrook. Hij knikte tevreden.

`Sorry, het duurde wat kort,' zei ik.

`Zakelijk,' zei Bert, `dat is een prima aanpak. Je hebt er alles uitgekregen wat erin zat.'

Nieper knikte, zo te zien met enige tegenzin. Bert had me goed verkocht. Hij vervolgde met een samenvatting van de discussie en ik luisterde geïnteresseerd. Mijn hart klopte nog steeds met dubbele snelheid, maar ik begon langzamerhand weer in me zelf te kruipen. Het bleek dat de blikjes nog vrij goed waren bevallen, zij het dat men de prijs wat hoog vond en dat er minder zout in moest.

Jaap de cameraman reed Nieper naar het station, Jenny verdween met een armzwaai zonder dat ik haar kon tegenhouden en na een paar drankjes vertrokken ook Bert en ik. Hij wilde zelf rijden.

`Wat was er nou met je, Bert?' vroeg ik toen we parkeerden, maar hij haalde alleen zijn schouders op.

Pas toen we boven waren vroeg hij ineens: `Vind je dat ik het niet meer kan?'

Maartje was al naar bed toen we thuiskwamen, we zaten de boterhammen te eten die ze klaargezet had.

`Nee, waarom zou ik?'

`Nou, vanwege vanavond bij voorbeeld.'

`Maar wat had je dan vanavond?'

Hij zuchtte en trok zijn dikke schouders op.

`Ik weet het niet,' zei hij, `ik heb steeds vaker dat ik niet goed meer begrijp waarom ik daar zit, bij zo'n groepsdiscussie. Al dat gekwek. Dus dan drink ik tevoren wat en dan gaat het wel weer. Maar vanavond hielp het niet. Ik werd gewoon dronken.'

`Dat verwondert me niks. Het is toch ook shit, zo'n groepsdiscussie. Als methode al.'

Vroeger hadden we daar lange discussies over, wat kan zo'n bijeengeraapt groepje nu voor representatiefs te melden hebben.

`Nee, je begrijpt het niet,' zei hij.

Ik zweeg.

`Maar ik ook niet,' zei hij, `sorry, ik moet verder aan dat rapport van Jongejans.'

`Waar je gisteren ook mee bezig was?'

`Ja,' zei hij boos, `dat gaat ook al niet zo hard meer.'

`O sorry.'

Maar hij liep al weg naar de keuken. Ik hoorde de ijskast opengaan en even later liep hij met een fles bier en een glas naar de kleine zijkamer. Daarna begon het typen. Ik probeerde de televisie, maar het was twaalf uur, alleen nog maar ruis.

Na een tijdje beklom ik de trap naar de logeerkamer.
Ik was doodmoe maar te gespannen om al te kunnen slapen.
Telkens draaide de film af van de groepsdiscussie en
bleef stilstaan op het moment dat rechts van mij een mevrouw
aan het vertellen was wat zij van blik A vond en ik
links een mevrouw van de gelegenheid gebruik zag maken
om tegen haar buurvrouw te zeggen: `Jammer hè,
zo'n lelijke vlek.'

De volgende ochtend was Bert al weg toen ik om acht uur aan de ontbijt tafel verscheen.

`Ik begrijp het niet goed,' zei Maartje die me koffie inschonk, `hij gaat wel eens vaker extra vroeg weg en hij zal wel vergeten zijn dat je er was. Ik was nog niet wakker. 's Ochtends is hij net een automaat.'

Ze had een gladde tricot pyjama aan, waarvan het elastiek uitgerekt was, zodat de broek steeds afzakte en de bovenwelling van haar billen zichtbaar werd.

Alhoewel diep slaperig, fantaseerde ik toch wat er zou gebeuren als ik haar naar me toe zou halen en haar pyjamabroek omlaag zou trekken. Een gebaar van niks, tenslotte.

Ze zag er lekker uit, goedgevuld maar niet te, donkerblonde krullen om een blozend gezicht.

`Genoeg suiker?' vroeg ze.

`Sorry,' zei ik automatisch, `ja, genoeg.'

Een klap voor mijn kop zou ik vermoedelijk krijgen, alhoewel, de herinnering aan vijf jaar geleden was anders. Maar toen waren we dronken, en géén van beiden hadden we er later ooit een woord aan gewijd.

`Een ei?' vroeg ze.

Ik schrok wakker. Het werd tijd om iets aan mijn seksleven te doen, Maartje verdiende beter dan object te zijn van mijn driften.

Ik schudde het van me af.

'Dan heeft hij niet veel slaap gehad, Bert,' zei ik, `toen ik in slaap viel was het drie uur en hoorde ik hem nog luidkeels tikken beneden.'

`Bert slaapt al weken bijna niet,' zei ze, `hoe hij het volhoudt is me een raadsel.'

Ze stond bij het fornuis, een ei in de hand.

`Wat wil je nou?' vroeg ze, `wil je een ei?' Ze schudde haar bekken en de pyjamabroek zakte nog wat verder af. `Of wil je mij ?'

`Wat?' vroeg ik, en stond aarzelend op.

Ze lachte, achter in haar mond zag ik een gouden kroon blinken, ze had een mooie schone mond.

`Je had je zelf moeten zien,' riep ze parelend, `je scheurde de kleren van mijn lijf. En dat op de vroege morgen!'

Ik pakte haar voorzichtig het ei uit de hand en sloeg mijn armen om haar heen. Royaal gebouwd was ze, zacht en warm. Ik vond haar mond, proefde met mijn tong het zachte schone binnenste, totdat ze haar hoofd wegdraaide en begroef in mijn schouder. Haar krullen tegen mijn wang, haar onderbuik tegen de mijne, we groeven ons zelf in elkaar.

Ik trok haar pyjamahemd over haar hoofd, stroopte haar pyjamabroek naar beneden en trok haar op het zachte tapijt. Ik nam alleen de tijd om mijn broek uit te trekken. Het was kort maar hevig.

`Oew,' zei Maartje terwijl we lagen uit te hijgen, `harde knoopjes heb je aan je overhemd.'

Ik hield een zakdoek aan mijn lul, niet morsen op het tapijt.

`Sorry,' zei ik. Schuldgevoel kwam naar boven, gij zult niet begeren uws naasten. Of iets in die trant.

`Niks sorry. Het was goed. Jij had er behoefte aan en ik ook.'

Ik aaide haar over het haar, dat gebaar moest ik toch eens afleren, en kuste haar op het voorhoofd.

`Maar zullen we het niet meer doen?' vroeg ik, `het is niet aardig tegenover Bert.' Ik was weer geheel nuchter, de zak geledigd, de druk verdwenen.

`OK,' zei ze, `het was burenhulp. Wil meneer dan nu zijn eitje?'

`Wees nou niet beledigd, Maartje,' smeekte ik, le begrijpt toch dat ik er een beetje mee zit. Ik ben Berts gast.'

`Bérts gast?'

`Jullie gast.'

Ik keek haar bekommerd aan en ze keek boos terug, twee verticale rimpels tussen haar wenkbrauwen. Ze zat overeind en ik trok haar naar me toe en legde een hand onder haar dikke borsten met de kleine tepels.

`Er is niets tegen,' zei ze.

`Nee Maartje.'

`Iedereen doet het.'

`Ja Maartje.'

`Jij kunt er zo zielig uitzien.'

`Ja Maartje.'

`Bert heeft nooit tijd.'

`Ja. Bert heeft nooit tijd.'

`Jij stond op springen.'

`Zeker.'

`Nou dan. Zák.' Ze stond op en begon zich boos in haar pyjama te hijsen.

`O Maartje,' zei ik, `zal ik een eitje voor je bakken?'

`Dat kun je niet eens.'

`Een weduwnaar die geen eitje kan bakken? Wel twee.'

We aten op ons gemak, vers witbrood met roomboter, eieren met spek en pittige koffie. Buiten scheen de zon tussen jagende wolken. Ik hield haar hand vast, we hoefden toch niet metéén weer op afstand?

Op de achtergrond klonk de radio. `Het is twaalf minu-

ten voor tien en buiten schijnt de zon. Tijd voor een gouwe ouwe, Patti Page en...'

Jesses, kantoor, ik moest er weer geheel aan wennen dat ik ergens op tijd werd verwacht.

'Zal ik kantoor opbellen om te zeggen dat je onderweg bent?' vroeg Maartje.

Maar dat vond ik te lullig, ik belde zelf op met het bericht dat ik naar de tandarts was geweest en nu in aantocht.

Maartje deed me uitgeleide en we namen warm afscheid.

'Niet meer, hè,' zei ik tegen haar, 'het kan echt niet. Laten we alsjeblieft proberen om niet meer, hè?'

'Alleen in noodgevallen,' zei ze.

Ik keek haar aan, ze had een mooi schrander hoofd en een ironische lach.

'In noodgevallen,' zei ik.

Zorgelijk ging ik op weg en vergat om te kijken en te zwaaien. Dat soort dingen verloor je snel.

Ik nam de tram, het was stil, er was een stoel vrij aan de linkerkant zodat ik de vlek aan de straatzijde kon krijgen.

Het kantoor was een en al bedrijvigheid toen ik om elf uur binnenkwam. Jenny zat middenin tabellen en knikte verstrooid toen ik haar bedankte voor de vorige avond.

Ze had een potlood achter haar oor, een ballpoint in haar mond, een viltstift in haar hand en een rekenlineaal en een telmachine voor zich. In razend tempo vulde ze cijfers in.

'Bert gezien?' vroeg ik toen ik tegenover haar ging zitten, op mijn plaats.

Al schrijvend schudde ze nee.

'Wat een avond gisteren hè?' leidde alleen tot wat meewarig schudden met het hoofd, ze bleef doorschrijven.

Dat was natuurlijk wat ik altijd in haar gewaardeerd had, Jenny werkte en werkte en had weinig op met prietpraat.

Op mijn bureau lag de uitgetikte versie van de vragenlijst die ik de vorige dag gemaakt had. Ik keek de pagina's door, ontdekte geen tikfout, keek ze nogmaals door en zag er slechts één. Het leek wel een echt kantoor, alles even soepel en snel en voortreffelijk.

'Heb jij Bert gezien?' vroeg Theo Bruins, die ineens naast me stond, 'we hadden een vergadering vanmorgen.'

'Ik weet het niet,' zei ik, 'nee, bedoel ik, ik heb hem niet gezien. Hij was al weg toen ik vanmorgen opstond.'

'Naar de tandarts geweest, hè?' vroeg hij.

'Ja,' ik wreef vanzelf over mijn wang.

'Vanochtend heb ik een telefoontje van Nieper gehad,' zei hij, 'die was niet zo tevreden over gisteravond. Het schijnt dat die groepsdiscussie misgegaan is?'

`Nou, misgegaan.'

`Kom even binnen, dan kunnen we erover praten.'

Ik volgde hem, Jenny keek even op terwijl we wegstapten.

Ik liep achter hem aan naar de directieruimte, deur open en deur dicht. In het zitje zat Ruud Gerrits, de derde directeur. Hij trok zijn lange lichaam overeind en begroette me warm. Ik mocht hem graag en keek met plezier naar zijn laconieke gebaren en naar zijn voornamelijk uit neus bestaande hoofd, waar nog net plaats was voor een snor en twinkelende blauwe oogjes.

Ruud deed het industrieel onderzoek, hield zich buiten alle controverses en was de kalme bezadigdheid zelve.

Hij kwam dan ook meestal niet vaker dan één keer per week langs, bracht de rest van de tijd op de weg door, of bij klanten of in zijn kantoor thuis.

`Blij dat je er weer bent,' zei hij, `wat is er met Bert?'

`Heeft die Nieper geklaagd?' vroeg ik.

`Nou nee, niet echt geklaagd,' zei Theo Bruins, `maar hij vertelde dat het een beetje misgelopen was omdat Bert ziek werd. En één van die vrouwen was geen moeder, maar een alleenstaande.'

`Wilde hij zijn geld terug?'

`Welnee, eigenlijk informeerde hij alleen hoe het met Bert ging. Hij neuzelde nogal, ik kon niet alles verstaan. Maar hij was een beetje verbaasd over gisteren.'

`Nou, Bert kreeg ademnood,' zei ik, `geen wonder als ik zie wat hij allemaal doet. Een hartaanval zou meer op z'n plaats geweest zijn. Ik heb die discussie overgenomen, en dat zal ik best niet goed gedaan hebben. Maar Nieper had maar één set blikjes, dus het kon niet uitgesteld. En na afloop heeft Bert toch nog een prima samenvatting gegeven. Niks aan de hand dus.'

'OK, OK. Maar waar is hij nu?'

`Afspraak met een klant misschien, weet ik veel.'

`Nee Hans,' zei Ruud, `tenminste, er staat niets in zijn agenda. En we hadden directievergadering vandaag. Zoals elke week op deze dag.'

`Nou, dan weet ik het niet. Sorry.' Ik ging weer op weg naar de deur, toen Ruud zei: `Je had het erover dat Bert zoveel doet. Maar dat is juist zo raar, weet je. Er komt niet zoveel meer uit zijn handen.'

`Vind je het gek na al die jaren?'

`Doe nou niet zo kwaad, Hans,' zei Ruud, `we weten best dat hij zich kapot werkt. Dat is het hem nu juist. Misschien zit hij stuk. Dit is niet de eerste keer dat hij plotseling weg is. De laatste keer drie dagen.'

`Misschien komt hij zo wel opdagen.' Ik had geen lust

om over Bert te praten als hij er niet bij was, zeker niet nu er kennelijk allerlei dingen aan de hand waren waar ik niets vanaf wist, en zeker niet met zo'n ambitieuze kantoorbeul als Theo Bruins in de buurt.

`Misschien,' zei Ruud. Hij legde zijn lange benen op het koffietafeltje, ondanks het fronsen van Bruins.

Bij klanten wist hij zich meestal te beheersen, nadat er een keer een boze brief was binnengekomen van een opdrachtgever over `Uw heer Gerrits' die vrijuit zijn benen op andermans bureau legde, en nog gaten in zijn schoenen had óók. Ruud keek verbijsterd toen Bert hem de brief gniffelend voorlas en hij hapte naar adem. `De smiecht, de druiloor. We hebben het er nog over gehad nota bene, dat je op die manier beter kon nadenken omdat het bloed naar je hoofd stroomt. Schijf hem maar een creditnota, schrijf hem maar een creditnota! Ik wil geen cént van die lul hebben.'

Maar het was niet meer voorgekomen.

`Ruud,' zei Bruins en schudde het hoofd, `niet met je schoenen op de tafel, wil je?'

`OK,' hij haalde ze weg, trok zijn schoenen uit en legde zijn besokte voeten weer op het tafeltje. Er zat een gat bij een van de tenen.

`Ach verdomme,' zei Theo en liep naar zijn eigen bureau, waar hij met papieren begon te ritselen.

Ik stond wat doelloos in de ruimte terwijl de spanning groeide en weer wegebde. Ruud keek naar Theo die niet terugkeek en zijn telefoon oppakte.

`Is de conferentie afgelopen?' vroeg ik.

`Het ziet er wel naar uit,' zei Ruud, `Hans, wil je een beetje op Bert letten? Wij kunnen er niet veel aan doen, maar jij bent tenslotte een soort broer van hem.'

Hij stond op en liep naar me toe. Op zijn kousen was hij nog een kop langer dan ik.

`We moeten binnenkort een pilsje drinken. Het gaat weer goed met je, hè?'

`Ja hoor,' zei ik en tikte hem tegen de arm, bij wijze van afscheid.

`Jongejans,' riep Bruins.

`O ja,' zei Ruud, `dat rapport van Jongejans, weet jij hoe ver Bert daarmee is? Die man van Macintosh belt elke dag op om te vragen wanneer hij zijn cijfers nu eens krijgt.'

`Maar daar was Bert gisteren al mee bezig.'

`Twee weken geleden ook al.'

`Twéé weken?' Ik had Bert zelden langer dan twee dagen met een tekstrapport bezig gezien, er moest echt

iets aan de hand zijn.

`Als hij vanavond niet terug is, zal ik proberen het rapport te schrijven,' beloofde ik, `als ik tenminste de tabellen op zijn bureau kan vinden.'

`Doe dat,' zei Bruins van ver.

Ik begon hem steeds minder aardig te vinden.

`Als ik tijd heb,' zei ik.

`Bedankt Hans,' zei Ruud en liep met me mee de deur uit.

`Hij is nieuw,' zei hij buiten tegen me, `hij komt van een bank. Het trekt wel bij.'

Meteen na werktijd ging ik naar huis.

Van Bert nog geen spoor.

Maartje en ik aten en keken uit over de Sloterplas en naar paarse stapelwolken in de verte.

`Bert is al vaker weggebleven, hoorde ik op kantoor,' zei ik tenslotte.

Ze knikte.

`Wat is er toch mis met hem?' vroeg ik. Het begon me knap te vervelen. Ik was gewend zelf het probleem te zijn en daar had ik geen moeite mee. Maar Bert, daar moesten we toch op kunnen rekenen.

`Ik weet het niet,' zei ze, `ik denk dat het de leeftijd is. Sinds een half jaar is hij van slag. Vanaf toen hij veertig werd.'

`O. Het lijkt mij geen speciale leeftijd.' Over een jaar was ik zover, ik liet de gedachte snel rusten.

We praatten nog wat, zonder verder te komen, Maartje hield zich op de vlakte.

Vroeg in de avond liet ik haar bij het tv-toestel alleen, om in Berts werkkamer te zoeken naar het rapport van Jongejans. Het lag naast de schrijfmachine. Het ging over chips, merkbekendheid en merkimage, een herhaalmeting bij verschillende doelgroepen. Het bekende verhaal, nogal veel cijfers, maar toch geen moeilijk onderzoek. Bovenop het in ronde letters neergeschreven tekstontwerp van Jongejans lag een serie teksten van Bert. Zo te zien was hij minstens tienmaal opnieuw begonnen en nooit verder gekomen dan twee pagina's. Na een halfuur zat ik er helemaal in. Het rapport deugde inderdaad niet, daar had Bert gelijk in, maar het was vooral een kwestie van volgorde. Ik plakte en knipte en tikte af en toe een tussenregeltje. Daarna maakte ik een alles bijeenvegende samenvatting met aanbevelingen en tegen twaalf uur was ik klaar, op de inleiding na, die ik altijd voor het laatst bewaarde. Bert zou trots op me kunnen zijn, tenslotte had ik het vak van hem geleerd: systematisch geven van informatie,

maar ook spanning opbouwen, zodat men het verhaal tot het eind zou blijven lezen.

`Hoe gaat het?' vroeg Maartje.

Ze stond naast me met een glas melk.

`O goed,' zei ik zonder op te zien, maar een snufje parfum brak de concentratie. Ze droeg een doorschijnende nachtpon.

`O Maartje,' zei ik. Ik stond op en legde mijn armen om haar heen, mijn handen op haar stevige billen.

De slagboom in mijn kruis steeg snel, en even later lagen we op het grote bed. Direct na afloop had ik er weer spijt van.

`Dat zouden we niet meer doen,' zei ik, `waarom deed je dat nou, Maartje?'

Al denkend schrok ik: `Misschien stapt Bert zo wel binnen.'

`Nachtslot,' zei ze.

`O.' Ik relaxte en trok haar een beetje naar me toe.

Mollig was ze, en groot, alles goed geproportioneerd en dan nog twintig procent erop.

`Dit kan niet goed voor mijn gezondheid zijn,' zei ik, `anderhalf jaar niets en dan tweemaal op een dag.'

`Anderhalf jaar niets?' vroeg ze verbijsterd, `wat heb je dan gedaan?'

`Nou. Wat door het bos gewandeld. Paar flesjes bier per dag. Televisie gekeken. Gelezen. Veel medelijden met me zelf gehad. Eenzame weduwnaar.'

Met enge wijnvlek, maar dat zei ik niet graag. Ze wist het trouwens wel.

Ik dacht aan Hanneke, zij ook misschien, maar Hanneke was dood en ik moest ophouden aan haar te denken.

Of aan Jimmy. Dat spoor moest ik kappen.

`Je hebt Bert toch?' zei ik plompverloren.

`Nee,' zei ze, `al een halfjaar niet meer.'

`O.'

Ik vond het vervelend, die informatie. Ik wilde niet weten wat hun problemen waren, daar had ik niets mee te maken. En van Maartje moest ik af, een fijne meid, een lekkere meid, een vrouw om in te knijpen en te bijten, maar niet zo. In gedachten regelde ik mijn vertrek al, een hotelletje in de binnenstad zou voorlopig het beste zijn.

`Bert belde vandaag,' zei Maartje.

`Wat?'

`Hij belde op. Dat doet hij altijd als hij langer dan een dag wegblijft.'

'O.'

`Bert is heel punctueel, dat weet je, en dat hebben we een keer afgesproken.'

`Waar is hij nu?'

'Dat zei hij niet. Hij moest even alleen zijn, zei hij.'

Ik kwam overeind en trok zonder erg mijn onderbroek aan over mijn lekkend geslacht.

`Heeft hij een vriendin?'

`Nee.'

`Hoe weet je dat?' vroeg ik onwillekeurig.

Ze haalde haar schouders op. Haar grote borsten wiebelden.

Ze schurkte zich omhoog tot zittende positie en keek me met haar blauwe ogen ernstig aan.

`Weet je, hij is gewoon stuk,' zei ze, `soms komt hij 's nachts laat naar bed als hij klaar is met werken, en dan ligt hij gewoon te huilen. Als ik wakker word en ik vraag hem wat er is dan stopt hij en zegt dat er niets aan de hand is, dronkemansweemoed zegt hij.'

Van de weeromstuit begon ze zelf te druppelen, grote tranen hingen aan haar ogen en ze snoof krachtig.

`Sorry,' zei ze, `ik kan er niks aan doen. Ik kan hem niet helpen. En ik hou zo van hem, hoe-hoe.'

Mijn god, wat lijken echte emoties toch vaak op slecht toneel, dacht ik en vond het niet aardig van me zelf om het te denken.

Maar ik was moe en kregelig van het hele gedoe en verlangde naar mijn hutje op de hei. Ik ging naast haar zitten en praatte lang op haar in, dat het allemaal kinderziekten waren van het ouder worden, dat het allemaal weer goed zou komen, dat ik wel eens een hard gesprek met Bert zou hebben.

Uiteindelijk viel ze in slaap en ik ging peinzend terug naar het werkkamertje, maakte de inleiding af, en schreef daarna nog een klein onderzoeksvoorstel voor een produkttest, rookworst A tegen rookworst B (met basilicum).

Ik rommelde nog wat in Berts bureau, op zoek naar incriminerende informatie, maar vond alleen wat ongedeclareerde benzinebonnen en een oude klasse-foto, de vierde klas van de hbs. Ik herkende er nog maar een paar.

Taggenbrock, Verhaar, Tieken, Hogenes. Vreemde gewoonte om elkaar bij de achternaam te noemen. Bert zat op de voorgrond, een heel dikke jongen al. Ergens achteraan stond ik, een half hoofd (de goede helft) zichtbaar achter Welter, de grote bullebak van de klas.

Welter. Onaangename herinneringen dreigden boven te komen. Ik legde de foto snel weer in de la en ging naar bed.

De volgende dag was Bert er weer. Hij kwam om elf uur op kantoor, knikte in het voorbijgaan naar me. Hij droeg zijn tas, was kennelijk toch eerst langs huis geweest. Iedereen deed alsof er niets aan de hand was, maar een uur later kwam Ruud Gerrits binnen en dat viel op, want hij was zelden twee achtereenvolgende dagen op kantoor.

`Directieberaad,' zei ik tegen Jenny, maar het kon haar niet interesseren.

Ondanks de geluidsisolatie kon de hele kantoortuin horen dat het gesprek hoog liep. Na een uur moest ik komen. Er hing nu een sfeer van verbroedering, de fles sherry stond op het tafeltje.

`Ga zitten, Hans,' zei Theo. Hij stond zelfs even op om een stoel te halen. `Een glas sherry?'

`Nou, dat zal smaken.'

`Een glas. Een glas.' Peinzend keek hij in het rond maar er vond geen glas plaats. Een telefoontje naar het secretariaat.

`Zeg Henny, kun je even een sherryglas brengen.

Wat? Nee, geen wijnglas. Spoel er dan maar een om.' Boos legde hij de hoorn neer.

Bert zag er wat moe en pafferig uit, maar verder rustig, een beetje dommend.

`Hoe gaat het eigenlijk met je druif?' vroeg ik aan Ruud.

`O voortreffelijk,' zei hij, `tien trossen. Met wat goeie wil kan ik er een paar liter azijn van maken.'

`Druiven?' vroeg Theo, maar Henny kwam binnen, zette een sherryglas iets te hard op tafel en vertrok weer, boos nagestaard door Theo.

`Een volgende keer haal ik het liever zelf, als je het niet erg vindt,' zei ik tegen hem.

`Hoezo?'

`Nou, het is toch een kleine moeite. Je haalt dat meisje uit haar werk, ze is aan het tikken of zo, en dan moet ze ineens een glas afwassen en brengen. En daar zitten wij dan met z'n vieren op te wachten. Alleen al kostentechnisch is het onzin. Waarom moet status altijd met verspilling gepaard gaan? Ik heb er altijd voor gepleit dat iedereen gewoon zelf die kleine dingetjes doet, tenzij het gaat om bulkwerk. Voor vijftwintig glazen mag je haar van haar werk halen. Neem nou het telefoneren.'

`Hans,' zei Ruud, maar ik zat op mijn stokpaard.

`Iemand moet bellen met klant X. In plaats dat hij zelf het nummer draait, je hebt er goddomme maar één vinger

voor nodig, nee hij belt naar het secretariaat of zij meneer X wil aanvragen en gaat dan zitten wachten. De secretaresse belt naar de secretaresse van meneer X en als alles meevalt ben je na een paar minuten verbonden. Ga maar eens na wat dat een tijd kost, op jaarbasis.'

`Maar daar zijn ze toch voor áángenomen. Waar heb je anders een secretariaat voor.'

`Hans, laten we daar nou niet opnieuw over beginnen,' zei Ruud, en tegen Theo: `Dat is Hans zijn hobby, daar hebben we geregeld over geknukt. Wij vinden nu eenmaal dat het wat meer stijl heeft, het stáát beter met een secretaresse, Hans.'

`Laten we dáár maar niet opnieuw over beginnen,' zei ik.

`Er is nu trouwens een nieuwe directeur die er óók zo over denkt,' zei Theo Bruins.

`Dat is me niet ontgaan.'

`Mooi.'

De stemming was wat realistischer geworden, het mes op tafel. Maar hoe verder?

Ik nam een slokje van de sherry en zag Theo en Ruud elkaar aankijken.

Bert leek in slaap, voorzover dat mogelijk is met een grote sigaar in je mond.

`We zijn een beetje op een dwaalspoor geraakt,' zei Ruud tenslotte, `zullen we even opnieuw beginnen? Het gaat erom dat we een tijdje gepraat hebben over de problemen waar Bert mee zit. Eh, de moeilijkheden.'

'Nou kijk,' zei Theo, `om het lang en kort te maken, we zijn tot het besluit gekomen dat het goed voor Bert zou zijn om er eens twee weken helemaal uit te gaan met Maartje. Een extra vakantie, zeg maar. Maartje hebben we gebeld en die heeft er veel zin in. En Bert ook, niet?' Hij knikte.

`Maar dan zitten we met het werk en dan kom jij als geroepen. Als jij Berts werk over neemt, dan zijn we uit de problemen. Denk je dat je het aankunt? Ik bedoel dus alleen het kantoorwerk en een paar contacten, het echte buitendienstwerk nemen wij van Bert over, vanwege jouw, eh, je probleem.'

Ik zag Bert even zijn ogen openen, de heren hadden het gehad over mijn complex: Hans is een prima jongen, maar die vlek daar zit hij mee en sommige klanten vinden het ook een beetje eng. Waarom laat hij het niet weghalen? Ja, waarom laat hij het niet weghalen, dat moet je hem zelf maar vragen.

`Welk probleem?' vroeg ik, omdat ik het niet laten kon.

`Nou, eh, ik heb begrepen dat je een beetje gespannen bent, hoe noem je dat, je houdt niet zo van klantencontact.'

`Nieuwe klanten,' zei Bert, `kom Hans, geen spelletjes.'

Ik knikte. `OK, ik heb moeite met nieuwe contacten.'

`Nou, dat vangen Ruud en ik voor je op. Als jij de rest doet, dus de contacten die je kent en de rest van het werk, dan kan Bert op vakantie. Je krijgt Jenny natuurlijk onder je.'

`Weet ze daarvan?'

`Nee, maar dat is functioneel, ze viel ook onder Bert. We zullen het haar uitleggen, maar je hebt toch geen problemen met Jenny?'

`Neenee.'

`Mooi, doe je het?'

Ik haalde mijn schouders op. `Natuurlijk, dat is toch normaal?'

Er heerste een onbegrijpelijke opluchting, maar het werd me even later duidelijk toen Bert enigszins beschaamd zijn portefeuille overdroeg. Er waren drie rapporten te schrijven die al over tijd waren, vier rapporten die tegen de deadline aanleunden, en een grote reeks onderzoekvoorstellen en vragenlijsten.

We zaten in het kleine klantenkamertje, Jenny erbij, toen hij de briefings doorgaf. We noteerden met z'n tweeën alles wat hij zei. Het was mager, van sommige onderzoeken kon hij zich nauwelijks herinneren waar ze over gingen.

Hij had een gigantische achterstand.

`Mijn god Bert,' zei ik toen Jenny even weg was, `wat ben je toch een lul. Je hebt wel werk voor drie man op je rug genomen, en dat naast al je contactwerk. Geen wonder dat je eraan kapotgaat.'

`Ach welnee,' zei hij, `dat komt door de achterstand.

Het spijt me dat je ermee blijft zitten.' Hij dronk nu gestaag rode wijn en begon er steeds slaperiger uit te zien.

`Maar laat maar liggen, laat maar zitten wat je niet aankunt. Over een weekje ben ik weer terug hoor. Even uitslapen.'

Hij knipperde met zijn ogen achter het donkere brilleglas.

`Ben je betoeterd. Jij blijft twee weken weg, en langer als het nodig is. Geef mij maar de kans om te laten zien dat ik het nog kan.'

`Meen je dat?' vroeg hij geïnteresseerd.

'Natuurlijk,' loog ik, `na zo'n tijd rust wil ik wel weer eens.'

`Echt waar?'

O jee, als ik het er te dik oplegde zou hij nog bang voor

zijn positie worden óók. De zwakke broeder die de sterke passeert.

`Maar over drie weken heb ik er wel weer genoeg van,' zei ik, `tegen die tijd moet je wel terug zijn.'

Hij knikte. `Maak je niet ongerust, twee weken is meer dan genoeg.'

We reden samen naar huis, Maartje had al ingepakt en verkeerde in staat van hevige reislust. Ze had zich in strakke jeans geperst.

We aten snel en ik nam haar briefing in ontvangst. Werkster op woensdagochtend, loodgieter komt in de loop van de volgende week maar hij heeft de sleutel. Voor Karel staan blikjes in de keuken.

'Karel?'

`De poes.'

`Poes?'

`Karel, de poes. Je wilt toch niet zeggen dat je Karel nog niet gezien hebt?'

Het beest werd me getoond, een dikke witharige gigantische rolmops.

Een kater dus. Nee, een poes, want Bert had hem als mannetje in huis gebracht, maar na een worp jongen bleek dat niet houdbaar.

Karolien dus. Ik bekeek het beest met argwaan, maar het lag stil en massief in de vensterbank, had daar vermoedelijk al dagen gelegen.

We sjouwden de koffers naar beneden, hesen ze in de achterbak. Maartje kroop achter het stuur en na een halve minuut zwaaien waren ze uit het gezicht verdwenen, richting Frankrijk.

De lift bracht me naar boven en na een moment paniek vond ik de sleutel van het huis die Bert me vier dagen eerder gegeven had en die ik achteloos in mijn broek had gestoken.

Het was heerlijk om na zoveel dagen weer eens alleen te zijn. Ik kuchte een paar keer, legde mijn handen op mijn hoofd en stak van wal in basso profundo: `In diesen heil'gen Hallen, kennt man diehie Rahachehe nihicht.'

Het witte kussen lag nog in de vensterbank. `Wat jij Karolien?'

`Snerp,' zei het beest, sprong naar beneden en rekte zich. Het liep met stijve poten in de richting van de ijskast.

Ik wandelde erachteraan en haalde diep adem: `Und ist der Mehensch gehefahallen, balalalalalala zuhur Pflicht.'

`Snerp,' zei Karel en woof met een dikke staart, `snerp.'

Ik schudde een berg kattebrood op zijn metalen bord en droeg luid hummend mijn zware tas met projecten

naar Berts bureau.

Pas toen bedacht ik dat ik geheel vergeten had te vragen waar hij die nacht geweest was.

De volgende twee weken gingen snel voorbij. De dagen duurden een paar uur, de avonden zelden langer, maar ik had anderhalf jaar niets gedaan en was in goede conditie, zolang ik niet ging tobben. En daar had ik weinig tijd voor in de rijstebrijberg van werk die Bert achtergelaten had.

Jenny en ik werden een werkmachine. Ik had ook haar projecten overgenomen, en ze was teruggeglipt in de rol van assistente, leverde in snel tempo de gegevens die ik nodig had voor het schrijfwerk.

We werkten door totdat de schoonmaakploeg de stoelen op de bureaus begon te zetten en met een stofzuiger de oude lucht uit het tapijt zoog, om die via de uitlaat in de ruimte te verspreiden, een vermoeide geur van sigarettenas en te veel telefoontjes. Dan gingen we naar huis, met tassen vol werk.

`Krijg je geen problemen met Dick?' vroeg ik de eerste avond toen ik haar een tas vol computersheets zag meenemen.

`Welnee,' ze lachte en stapte weg, een mager meisje met dof vlashaar en sproeten.

Na een week viel het me op dat ze er wel erg schraal en afgetobd uitzag.

`Eet je wel genoeg?' vroeg ik terwijl ik een sigaret van haar pakte.

Ze keek verbaasd op. `Jawel. Hoezo?'

`Je ziet er zo slecht uit.'

`O. Dat is zeker niet bedoeld als compliment?'

`Jesses Jenny, doe niet zo prikkeldraad. Ik ben bang dat je je over de kop werkt. Ik heb een jaar niks gedaan, maar jij bent al zolang bezig. Wat vindt Dick ervan? Vitamines moet je hebben, anders ga je eronderdoor.'

Jenny legde even haar ballpoint neer en keek me aan.

`Hans, in de eerste plaats heet hij niet Dick maar Henk, en in de tweede plaats is hij er niet meer. En in de derde plaats ben jij de laatste die moet zeuren over vitamines. Je leeft op bami en bier, verdorie en je rookt een pakje shag per dag.'

`Ruzie?' vroeg Theo Bruins. Hij had een nare gewoonte om onhoorbaar dichterbij te glijden over het tapijt.

`Nou ruzie. We hebben het er net over dat het management eigenlijk zou moeten zorgen voor pepillen in drukke tijden.'

`Hm. Geen gek idee.' Zijn mond zei ja, maar zijn ogen zeiden nee.

Hij gleed verder en we bogen ons weer over het werk.

Henk? Ik kon zweren dat hij Dick heette, een grote baardige jongen met veel witte tanden. Hij deed iets bij de spoorwegen.

`Wat deed Henk ook alweer?' vroeg ik.

`Planner bij de gemeentetram.'

`Werkte hij niet bij de spoorwegen?'

`Nee, gemeentetram.'

`O.'

Dus het was uit. Vandaar dat ze zo kribbig was de laatste tijd en soms zo vreemd reageerde zoals laatst bij de groepsdiscussie.

`Zullen we een keer goed gaan eten, als we bij zijn met het werk?'

`Als je wilt. Voor mij hoeft het niet hoor.'

`Kijk, dat is nou het soort enthousiasme waar ik dol op ben.'

Na tien dagen hadden we de achterstand ingelopen en paktten we na werktijd de tram naar de binnenstad. De stemming zat er van meet af aan niet in.

`Frans, Duits, Italiaans?' vroeg ik, maar we kwamen bij de Chinees terecht omdat ik telkens terugschrok voor het binnenlopen van een volle tent.

De Chinees had een van buiten zichtbaar leeg eethoekje vlak bij de ingang.

Al bij het pilsje vooraf bleek dat we eigenlijk geen conversatie hadden.

`Ga je veel uit?' vroeg ik.

`Nee, nou ja, naar vrienden of zo. En jij?'

`Nou, eigenlijk nooit, nee.'

We begonnen maar weer over het werk te praten, en ik vroeg me af hoe oud ze nu zou zijn. Een jaar of zesentwintig toch vermoedelijk alweer, van mijn kant bekeken erg jong dus.

Ze had een wat stuurs hoofd met felle blauwe ogen en een dun pezig werklichaam en als ze lachte was ze mooi.

Jammer dat het nu uit was met Henk. Ik keek met vaderlijke bezorgdheid naar de kringen onder haar ogen, ik had haar moeten tegenhouden zich zo af te beulen voor de firma.

`Hallo, hoor je me nog?'

`Sorry, ik zat naar je te kijken.'

`O.' Ze trakterde verschrikt op een lach.

`Jammer dat het uit is met Henk.'

`Ja,' zei ze, `dat zijn van die dingen.'

Ik wachtte af, ik wist nooit iets te vragen, soms kende ik mensen al jaren zonder te weten of ze getrouwd waren.

De Chinees redde ons van de stilte, bracht grijsgele

bami en een schaal roerloze saté-stokjes, begraven onder een dikke laag pindasaus.

Voor de zoveelste keer in mijn leven had ik niet de moed om een hand bami naar het buffet te gooien en met saté te slingeren.

Maar Jenny at het met smaak, Hollands meisje.

We gingen naar de dichtstbijzijnde bioscoop, een zware Italiaanse film, vol eindeloos gekwek en diepe beelden.

Af en toe keek ik opzij, ze zat vastberaden naar het doek te kijken. Dommelend haalde ik het einde.

‘Zullen we nog een afzakkertje nemen?’ vroeg ik toen we om kwart over twaalf buiten stonden.

Om ons heen schoten de andere bioscoopgangers weg, de stad was uitgestorven, Amsterdam wereldstad, jaja.

‘Nou, eigenlijk ga ik liever slapen,’ zei ze, ‘ik ben doodop.’

Ik bracht haar naar huis, we liepen langs de grachten.

De laatste keer dat ik dat deed was toch alweer drie jaar geleden toen Hanneke nog leefde. Voor het eerst hadden we geen babysit genomen, maar een babyfoon naar de burens doorgetrokken.

Ik had zo'n hekel aan een babysit omdat je die van tevoren moest bespreken en uitgaan dat moest spontaan zijn, vond ik. Na de film wandelden we in drie kwartier naar huis, het was lekker weer. Al bij de buitendeur konden we het geroep horen, Jimmy dwaalde in paniek door het huis op zoek naar ons.

De buurvrouw was door alles heengeslapen, ja ze had wel gedroomd van een huilend kind.

‘Wil je nog iets drinken?’ vroeg Jenny, toen we voor het huis van haar hospita stonden.

Nou, ik kan maar beter ook naar huis gaan, niet?’ zei ik, ‘het is al zo laat voor je.’

‘Zoals je wilt,’ zei ze, stak de sleutel in het slot en stapte naar binnen.

‘Tot morgen dan,’ zei ik, ‘slaap maar lekker uit. Je hoeft niet op tijd te zijn.’

‘Dank u wel baas,’ zei ze, zwaaide met een hand en sloot de deur.

Ik keek nog even naar het hout, maar dicht was dicht.

Hoofdschuddend ging ik op weg naar de dichtstbijzijnde taxistandplaats. Ik had iets verkeerd gedaan, maar wat?

Toen ik thuis de sleutel in het slot stak hoorde ik Karel al miauwen aan de andere kant. Ze liep me voor de voeten op weg naar de ijskast, waar haar zoveelste portie vlees uit blik stond te wachten. Er kwam een penetrante corned-beef geur vanaf die haar in het geheel niet hinderde.

`Stom beest,' zei ik medelijdend. Ze stopte even met eten om me aan te kijken, en toen ik niet verder ging boog ze haar hoofd weer over de ijsskoude prak.

De veertiende dag zorgde ik ervoor tijdig thuis te zijn. Ik had er zelfs aan gedacht bloemen te kopen en een welkomstbriefje op de mat te leggen.

Maar alles lag er nog net zo toen ik van kantoor kwam.

Pas om acht uur werd er aangebeld. Beneden stond

Maartje wat hulpeloos tussen drie grote koffers.

`Wat is er in godsnaam aan de hand?' vroeg ik, terwijl ik hielp sjouwen.

`Ik weet het niet,' zei ze, `alles ging goed, mooie vakantie gehad. En toen we de koffers uitgeladen hadden zei hij ineens dat hij nog even weg moest.'

We keken elkaar met opgetrokken wenkbrauwen aan en schudden het hoofd.

Ik warmde wat bami op en bakte er eieren bij.

`Hoor eens, als hij nu weer weg blijft dan wordt het gedonder op kantoor,' zei ik.

`Dat lijkt me nog het minst belangrijke.'

`En we zijn nota bene helemaal bij, hij kan met een schone lei beginnen.'

Ze stak een vork bami in haar mond, proefde en nam een slok water.

`Wat is dit in vredesnaam?'

`Bami van de slager,' zei ik, `daar blijf je mager bij.'

`Hoezo?'

`Hoeveel denk je ervan te eten?'

Ze knikte korzelig. `Maar jij bént toch al mager?'

`Precies.'

De maaltijd was snel afgelopen, daarna zaten we bedrukt bijeen met een kop koffie in de hand.

`Je bent wel bruin geworden,' zei ik ten slotte.

`O, overal,' zei ze en begon enthousiast te vertellen over de nudistencamping waar ze geweest waren, maar Bert had het vertikt om uit de tent te komen. Hij zat maar te lezen en te drinken. Al pratend luisterden we voortdurend met een half oor naar de deur, maar er kwam geen geluid.

`Heb je nou een flauw idee waar hij zit?' vroeg ik na een tijdje.

Ze zuchtte en nam een besluit.

`Het kan zijn dat hij gewoon de kroeg is ingegaan, maar ik denk het niet. Als hij lang wegblijft dan gaat hij op pad. Het heeft iets met vroeger te maken, dat zei hij tenminste een keer toen hij een hele nacht niet geslapen had. Ik ook niet, in zo'n tent merk je alles wat een ander doet en hij lag maar te woelen en te boeren van al die

drank. Iets met school. Het had iets met school te maken, dat hij niet kon verwerken. Of zo iets.'

School, zowat de helft van het verleden was school.

'Je weet het niet preciezer. Was het in Indonesië, of hier op de lagere of middelbare school?'

'Nee, hij zei alleen iets over school.'

We wachtten de hele avond, maar hij kwam niet opdagen.

Toen Maartje om elf uur luid geeuwend naar bed ging stak ik me zelf gewoontegetrouw achter Berts bureau om nog een uurtje te werken.

Op zoek naar een pen kwam ik de benzinebonnen weer tegen, met daaronder de klassiefoto. Eén van de bonnen was van een benzinepompstation in Gelderland, Erkelo.

Ik kende het plaatsje wel, we hadden er een keer een werkweek gehad met de school, in een jeugdherberg.

Niks dan bossegroen. Ik zag Welter nog voor me, met zijn grijnzende dikke kop. 'Hé Celebes.'

Ik kwam inderdaad van Celebes, maar Bert ook. 'Waarom noemt hij mij eigenlijk zo?' vroeg ik Bert. Hij wees met een dikke wijsvinger naar de plek naast mijn neus.

Het zweet brak me uit.

Bij de eerste de beste gelegenheid ging ik naar de wc en keek in de spiegel. Celebes? Ik herkende het niet. Peinzend staarde ik naar mijn zeventienjarige hoofd, een gewoon hoofd verder, mager, met wat pukkels en grote oren. Alleen die wijnvlek.

Maar Celebes? Dat lag eerder andersom. Andersom?

Natuurlijk, ik kende me zelf alleen in spiegelbeeld. Ik zocht in mijn zakken naar een papiertje, tekende uit mijn hoofd Celebes en hield het papiertje voor de spiegel, naast mijn hoofd. Mijn hart zonk, het leek precies. Ik stond al een tijd zo toen Welter binnenkwam en onmiddellijk zag waar ik mee bezig was. 'Klopt het?' vroeg hij en ging fluitend staan pissen in het urinoir, 'nou nog een wratje op de goede plats en je hebt hoofdstad Makasar.' Ik stond met ziedend verdriet naar zijn rug te kijken en probeerde iets kwetsends te bedenken.

'Zittenblijvers,' zei ik stotterend, 'alleen zzittenblijvers kennen de kaart zo goed.'

Hij had een korte plas, gunde zich niet eens de tijd om zijn lul weer in het gareel te steken en greep me bij de strot. Hij was twee jaar ouder en ongehoord sterk. Half gebukt onderging ik zijn greep, mijn nek in zijn oksel, terwijl hij met zijn vrije hand iets zocht.

'Hou je stil of ik prik in je oog,' siste hij. Ik zag hoe hij de dop van zijn vulpen afduwde en zijn klem verschoof totdat mijn hoofd vastzat. 'Daar zit Makassar,'

zei hij. Ik voelde de harde punt van zijn vulpen in mijn huid prikken, een rondje, door de huid heen. `Zo,' zei hij, `en als je gaat klagen teken ik de rest er ook nog in.' Hij liet me los, sjarde zijn lul in zijn broek en stapte naar buiten.

Met zeep en veel wrijven kon ik de inkt weggrijpen maar er bleef een donkere punt zichtbaar waar de pen in de huid gedrongen was.

De rest van de dag werd er voortdurend om me heen gegiecheld, zodat de leraren af en toe verstoord zochten naar wat er aan de hand was: vliegtuigjes, jeukpoeder? `Hup Makassar,' riep Welter toen ik 's avonds tafeltenniste in zijn team en allerwegen werd bevrijd gelachen.

Ook Bert lachte mee, aan de zijkant.

Daarna werd het een obsessie. Ik keek in spiegels, ruiten van winkels, het glimmende gedeelte van mijn polshorloge, bumpers van auto's, fietsbellen, in de hoop dat door een wonder de vlek verdwenen zou zijn of er ineens heel gewoon zou uitzien. En als er niets spiegelends in de buurt was keek ik even scheel, om te zien of de rode gloed er nog was.

Het wondje Makassar genas, en geleidelijk aan vergat ik ook Celebes, het werd weer een grillige vlek die ik uit de buurt van fotografen hield, zodat ik alleen het spiegelbeeld kende.

`Al iets gehoord van Bert?' vroeg Theo Bruins de volgende dag, `hij zou toch gisteren teruggekomen zijn?'

`Nee, ik heb niets van hem gehoord,' antwoordde ik waarheidsgetrouw, `misschien heeft hij het weekend erbij genomen. Niemand begint op vrijdag toch?'

Hij haalde zijn schouders op en zette zijn inspectietoelt voort.

Tegen het begin van de middag had ik besloten op zoek te gaan naar Bert. Ik nam met Jenny de projecten door en we kenden elkaar een vrij weekend toe. Ik belde Maartje op om te zeggen dat ik niet thuis zou komen voor eten, en misschien ook de nacht niet.

`Het lijkt wel een familiekwaal,' hoorde ik haar aan de andere kant zeggen, `ik heb net een eend gekocht, verdorie.'

`O, mag ik die lenen? Ik ga op zoek naar Bert.'

`Is het dan niet makkelijker dat je er zelf een koopt?'

Ik heb verder niks in huis.'

Het duurde een paar minuten voordat we uit het misverstand waren en toen ging ik toch maar zelf een auto huren. Het werd een Renault 4.

Om vijf uur was ik in Erkelo, zonder vast plan. In het midden van het dorp stond een wijzerpaal met gele bordjes, bibliotheek, zwembad, sportterrein, hotel Kwint, hotel Akersloot, Camping de Blauwe Haan, Brink, VVV, jeugdherberg Kwarts.

De juffrouw van de VVV was net bezig haar kantoortje af te sluiten, een vriendelijke dikke jonge vrouw die ik nerveus mijn goede gezichtshelft voorhield.

Ze opende weer om me een folder met adressen te geven.

Ik bezocht hotel Kwint en hotel Akersloot en vroeg naar mijn collega Bert Maas, een dikke zakenman met een donkere bril, rijdend in een groene Mercedes. Ik klonk als een ANWB-alarmbericht, maar het hielp niet. Het speet me dat ik vergeten had een foto van hem mee te nemen.

Ik werkte alle pensions af en de camping en had het gevoel dat ik voor minstens een jaar genoeg enge vreemde contacten had gehad toen ik weer in de wagen stapte om terug naar Amsterdam te rijden. Mislukte poging, Bert was hier niet.

Voor alle zekerheid reed ik nog wat rond in de buurt van de jeugdherberg, maar zag nergens een groene Mercedes.

Een paar kilometer op de terugweg kwam ik langs een motel en na enig aarzelen haalde ik me zelf ertoe over ook dat in vredesnaam maar te proberen.

Motel Tivoli, géén groene Mercedes op de parkeerplaats,

maar er was wel een heer B. Maas ingeschreven, dat zou best de collega kunnen zijn waarmee ik een afspraak had, dacht de receptioniste. Een wat gezette meneer met een donkere bril, ja dat klopte, hij was net de deur uitgelopen voor een wandelingetje meende ze. Ja, er was nog een kamer beschikbaar.

In het kurkdroge en oververhitte kamertje deponeerde ik mijn tas en kwam toen tot de ontdekking dat ik totaal vergeten had kleding of zelfs maar een tandenborstel mee te nemen. Ik nam een douche, trok met enige tegenzin de doorgezwete spullen weer aan en ging voorzichtig op weg naar het restaurant. Het was er aangenaam donker, kleine rode lampjes, kaarsen op tafel. Ik kon een goede, veilige plek vinden en herademde: dit was het betere leven, zien zonder gezien te worden. De menukaart raadplegend speelde ik op veilig, en bestelde bij de gehaaste serveerster die nauwelijks naar me keek een Wiener schnitzel met naar keuze gebakken of gekookte aardappelen en sla. Het werd onwaarschijnlijk snel gebracht, een magnetron-receptje ongetwijfeld.

Ik at zo langzaam mogelijk, en sneed het taaie plastic in dunne bijtklare plakjes terwijl ik de binnenkomers in de gaten hield en ik was halverwege toen Bert binnenkwam. Hij was gebruikt maar zag er topperig uit. Hij droeg een licht zomerpak over zijn dikke lijf, het had nog stijl, maar zelfs bij dit licht kon ik kampeervlekken zien. Hij keek de ruimte rond op zoek naar een geschikt tafeltje en ontmoette mijn zwaaiende vork.

Een kleine verstrakking van verbazing, maar dan toch blijdschap. Hij baande zich snel een weg naar mijn tafeltje, ik stond op en we schudden elkaar de hand.

`Hans, wat doe jij hier?' riep hij en ging tegenover me zitten.

`Net zoals jij,' zei ik, `even eruit. En dan denk je al gauw aan Erkelo.'

`Nee onzin.'

`Heeft u al iets in gedachten meneer,' vroeg de passerende serveerster, `of wilt u er nog even over nadenken?'

`Iets in gedachten?' vroeg hij verbijsterd, `hoezo?'

`Bestelling.'

`Oóh, ja natuurlijk. Eh, een salade niswaase...'

Ze haalde een opschrijfboekje uit haar buik.

`...en een fles Nuits St. Georges.'

`Eén niekwaas en een fles nuwie.' Ze beende weg.

`God, wat goed dat ik je hier zie, Hans,' zei hij, `want ik zit in de problemen.'

Hij betastte zijn zakken, vond een sigaar en stak hem in zijn mond. Ik gaf hem mijn doosje lucifers. Hij leek me behoorlijk dronken.

'Prettige vakantie gehad?' Ik proefde nog eens van de schnitzel, het leek nog het meest op gepaneerd inktvisvlees, maar dat kon niet voor die lage prijs.

'O prima,' zei hij. Ik zag dat zijn handen trilden toen hij de sigaar aanstak. Een monument op instorten. 'Fantastisch weer. Maartje wilde naar zo'n nudistenkamp, nou daar heb ik haar haar zin maar in gegeven. Maar voor mij is het niks. Wat je daar om je heen ziet, Hans, je houdt het niet voor mogelijk. Mannen met zulke buiken en dan van die kleine hulpeloze pikjes eronder. En dan die oude vrouwen, één en al vouw en rimpel, met van die grote jopen over hun buik en van die donker verbrande flapjes als borst. Ajakkes.' Hij huiverde. 'Hoor eens, ik ben bij de tent gebleven. Ik heb het uit de verte gadegeslagen. Wat je dáár ziet!'

'Eén nikwaas en een fles wijn,' zei de serveerster. Ze zette een bord groenvoer neer en een fles waarvan de kurk al verwijderd was. 'Eet u smakelijk.'

Bert schoof het bord opzij en schonk zich zelf een stevige bel in, pakte mijn glas en schonk het ook vol.

'Welke dag is het vandaag?' vroeg hij.

'Vrijdag,' zei ik, 'moet je horen, niemand op kantoor verwacht je voor maandag. Er is geen achterstand meer met werk, Jenny en ik hebben alles ingehaald. Alles is bij.'

'Bij?'

'Bij. Je werk. Ik dacht dat je daar misschien over inzat.'

'O ja ja. Fijn. Aardig van jullie. Zo zo.' Hij kon zijn handen niet stil houden, voortdurend was hij ermee in de weer, voelend in zijn zakken, pulkend aan een bierviltje, de wijn in het glas rondslingerend.

'Eet wat van je salade.'

Hij keek er fronsend naar. 'Salade? Heb ik dat besteld?'

Hm. Ik heb er nu niet zo'n trek in. Neem jij het toch, joh. Voor mij nog maar een glas wijn. Nuits St. George, je begint toch te leren.'

'Dat heb je net zelf besteld.'

'O. Ja, daar heb ik al weken last van. Ik kan me niets herinneren, alles schrijf ik op. Hier.' Hij haalde zijn dikke portefeuille voor den dag, nam er een reeks papiertjes uit en begon te mompelen: 'Aandelenkwesitie. Van Zanten bellen. Markt Alkmaar. Honderd gulden Jan Braamstee.

Wat zoek ik eigenlijk?'

'Niets, je wilde me laten zien dat je alles op moet

schrijven. Hé Bert, zou je niet toch eens wat eten. Dan voel je je misschien wat beter.'

'Ik slaap niet meer,' zei hij, 'ik neem twee dorideentjes en wat librium, en ik lig wakker. Wákker. En dan lig ik maar te malen.'

'Wat zit je dan dwars, joh?'

'Niets, Hans. Ik heb toch een mooie baan, een mooie vrouw, een lieve vrouw, nou ja, je kent Maartje. Geld genoeg, geld, ojee.' Geschrokken beklopte hij zijn binnenzak.

'Nee, het zit er nog. Ja, ik raak alles kwijt.'

'Heeft het gesmaakt, heren? Nog iets na?'

'Koffie,' zei ik, 'eh, twee koffie.'

'Met een cognac erbij,' zei Bert, 'en neemt u deze salade maar weer mee, mevrouw. Niet dat het er niet voortreffelijk uitziet, maar mijn hoofd staat er niet naar.'

'U neemt liever een cognac. Gelijk heeft u hoor.'

Ze kwakte mijn bord op de nicoise en verdween.

'Pittig meisje,' zei Bert, 'hittig sijsje, wittig ijsje.' Ik zag hem in betoogtrance raken. 'Jammerlijk echter het begin van spataderen op haar soepele, van de noodzaak tot bewegen doordrongen kippepoten. Zo vroeg al de vernedering van het teruglopen van de functies, hoe lang heeft zij nog, deze vrouw. Zien wij haar over drie jaar nog zo lopen, acht uur per dag van tafel naar tafel. Wat had u gehad willen hebben, heeft het gesmaakt, had u nog wat na in gedachten? Welnee zeker. Ze kan dan alleen nog in het midden staan, de bestellingen worden telefonisch doorgegeven en van grote afstand gooit zij de borden op de tafels. Eén biefstuk hollands op tafel vier, wham. En wilt u na afloop het lege bord terugkeilen, svb? Aan het eind van de werkdag rijdt men haar naar de keuken, want ze staat op wielletjes, en daar eet ze de restjes. Vetrandjes die men van de biefstukken heeft afgesneden, na één hap teruggestuurd vanwege de zoetige smaak van hormooninspuitingen. Daarbij dan een prak van salade, appelmoes, doperwt en compote stoofpeer. Half opgegeten koffiepuddinkjes toe. Hebben wij, als wij ons zelf vergelijken, niet een rijk leven voor de boeg?' Ik knikte, hij viel toch niet tegen te houden.

'Denk eens aan, een ochtend met de klant Rietkerk, die tweehonderdvijftig representatieve huisvrouwen wil met maagbezwaren, om een nieuw medicinaal perpermuntje te testen. O zeker Rietkerk, Jaap mag ik wel zeggen, wij zenden ogenblikkelijk drie dozijn ervaren en ter zake van dit onderwerp rijk geïnstrueerde enquêtrices uit, the best of the best, uw perpermuntjes worden landelijk representatief

verspreid, de huisvrouwen houden een dagboekje bij wanneer zij uw muntje slikken en wat zij daarna dromen, en of zij moesten boeren, en hoe het afliep met de pijn.

O, u wilt het telefonisch omdat dat goedkoper en sneller is, maar ja, er is een probleem, uw pepermuntjes kunnen niet telefonisch verspreid worden.

Wat wij natuurlijk wel kunnen doen is telefonisch vragen of men zin heeft in een nieuw pepermuntje. Dat zegt niet alles, maar toch wel iets, en u hoeft dan niet eerst die muntjes te maken. Binnen een week het rapport klaar? Ai, dat zal niet eenvoudig zijn, dat zal ik eerst met mijn medewerkers moeten checken. Maar zullen we eerst even een hapje gaan eten, Jaap, dan kunnen we het allemaal wat preciezer aan de vork steken.'

Hij haalde een zakdoek te voorschijn, nam zijn bril af en veegde zijn bezwete voorhoofd droog.

'Ik voel me zo nerveus,' zei hij, 'ik kan goddomme geen seconde stil blijven zitten. Je had me niet zo alleen moeten laten, Hans. Je bent weggelopen, je vrouw en kind dood, dat is erg. Maar anderhalf jaar ertussenuit knijpen, dat is desertie.'

'Bah,' zei ik, maar werd geïnterrumpeerd door de serveerster.

'Twee koffie, één cognac. En heren, de bar is open als u straks nog een glaasje wilt drinken.'

Ze zette het glas en de kopjes neer en was weer vertrokken.

'Omzetsnelheid,' zei Bert, 'weet je dat klanten hier in en uitgeklokt worden? De computer rekent later uit hoeveel wij gemiddeld per uur per zitplaats besteed hebben.

Hoe langer wij blijven zitten hoe lager haar gemiddelde uurverkoop. Ze moet dus snel bedienen en snel afrekenen. Daarna mag de tafel best een paar uur leeg staan, dat is dan leegloop, een management-kwestie, te weinig klanten.

Een vreselijk goed systeem. Per filiaal kan nu berekend worden waar een lage of hoge omzet door veroorzaakt wordt. Is het laksheid van het personeel, of zijn er managementfouten of is er domweg te weinig aanloop. De

theoretische aanloop kan berekend worden op basis van gemiddelden over de jaren heen met een trenddoortrekking en plaatselijke correcties op basis van de omvang

van de achterban, toeristische doorstroming enzovoort, je volgt me wel. Seizoenstrends en trends per weekdag worden in de doelstelling verwerkt. En dan krijg je de uitvoering. Het management moet ervoor zorgen dat het theoretisch aantal klanten ook binnenkomt, dus reclame, bewegwijzering, het scheppen van een ambiance, het verlengen van het verblijf door goede informatie over uitstapjes

in de buurt enze-enze. Is de bezetting geoptimaliseerd dan gaat tellen in hoeverre het beschikbare personeel kans ziet die aanloop efficiënt uit te melken. Doorstroming is daarbij van groot belang. Bij de aankomst wordt je een gratis kopje koffie aangeboden, zodat je al meten kennis maakt met het restaurant. Allicht raadpleeg je dan de kaart, en het water loopt je in de mond. Op je kamer vind je die kaart opnieuw, dus je gaat niet verder zoeken, je eet hier. En na het eten word je doorgestuurd naar de bar. Zo grijpt alles in elkaar.' Hij had zijn portefeuille weer uit zijn binnenzak gepakt en raadpleegde al pratend zijn papiertjes. Ik begon moe en onzeker te worden. Dat eindeloos oreren was Bert in zijn beste vorm, vermoeiend maar af en toe briljant. Nu sloeg het nergens op, dolgedraaid freewheelen van een dikke dronken meneer met capaciteiten. De fles wijn was leeg, het glas cognac ook, en mijn kopje koffie.

'Ik wilde je iets vragen,' zei Bert, bladerend in zijn notities, 'wat doe je hier eigenlijk. Wat ik hier doe staat op een papiertje. Já. Welter. O jesus, ik was het even vergeten. Laten we naar de bar gaan.'

Hij dronk haastig zijn koffie en stond op. Zijn stoel viel achterover maar hij greep hem net nog.

Ik tekende de bonnen af, gaf ze aan de serveerster en liep achter hem aan naar de bar.

Daar zag ik hem smoezen met de barman en even later terugkomen met een fles in zijn handen. 'We moeten even op pad,' zei hij, 'en gauw, voordat ik het weer kwijtraak.'

Ik liep achter hem aan. Het was nog lang niet donker buiten, op de parkeerplaats stonden veel auto's te suffen.

Bert liep heen, Bert liep weer en tenslotte kwamen we bij zijn groene Mercedes.

Er liep een zwarte veeg over het linker portier, en links voor zat een deuk.

Het viel me in dat Bert misschien niet meer capabel was om de auto te rijden.

'Zullen we mijn auto nemen?'

'Waarom? Hij rijdt goed hoor. Even m'n sleutels.' Hij zocht mompelend in zijn zakken, liet de fles cognac op zijn voet vallen en hinkte zacht vloekend een rondedans.

'OK, laten we maar met jouw auto gaan.'

'Hm,' zei hij toen we voor de Renault 4 stonden, 'je wilde niet de allerkleinste nemen?'

'Stap nou maar in, dik zakenmens.'

Hij stapte in de passagiersstoel en zat als een boze

boeddha voor zich uit te kijken.

`Nou, zeg maar waarheen.'

`Ja, dat weet ik niet, dat wéét ik niet meer verdomme.'

Hij schroefde de fles open, sneed zich in de palm, zoog er even op en nam snel een slok.

`Het had iets met Welter te maken.'

`O natuurlijk. Ja, we moeten naar de jeugdherberg. Rij maar, ik zeg het wel.'

Het was vlakbij, na tien minuten stonden we op de parkeerplaats van de jeugdherberg. Er brandde volop licht in het oude herenhuis, een beetje overdreven want het was pas negen uur en nog lang niet donker op deze heldere zomeravond.

`Nu nog een stukje wandelen,' zei Bert.

We liepen het bos in en volgden het brede pad. Na een paar minuten kwamen we langs een plek die herinneringen in me opstak, een heidelandschap met grillig gevormde bomen en hoge strakgelijnde jeneverbessen, het landschap van de berg Golgotha, sinister in de avondschemer. Er heerste doodse stilte, het jeugdherbergvolk deed niet aan avondwandelingen.

Een paar honderd meter verder stond een oude houten brandtoren.

`Hier is het,' zei Bert.

Ik herinnerde het me.

We liepen om het roerloze bouwsel en gingen op de trap zitten.

`Ik loop er al maanden over te piekeren,' zei hij, `ik kwam toevallig een oude klassefoto tegen en toen herinnerde ik me ineens iets. Maar ik kan het niet scherp krijgen. Vooral als ik moe ben of dronken, dan komt het steeds naar boven. Ik heb hier iets gedaan... Kun jij je Welter nog herinneren?'

`De beul van de vijfde klas.'

`Ja, precies. Weet je nog dat we hier een werkweek hadden?'

`Jawel. Hij zat in ons vertaalgroepje.' Ik zag Bert weer gediensstig meelachen als Welter me zat te pesten.

`Vertaalgroepje. Ja, dat is waar ook. Ik had het je al veel eerder moeten vragen, het is zo wazig voor me. Je herinnert je Welter nog?'

`Als de dag van gisteren,' zei ik.

`Ja, we hadden vertaalgroepjes van drie personen. De hele dag had hij zich al zitten vervelen omdat hij te stom was er iets van te snappen. Wij deden het werk en hij vond het allang best. God wat een pestkop was die jongen. Ik dik en jij, nou ja.'

`Celebes,' zei ik.

`Celebes?' herhaalde hij verbaasd, `0 Celébes. Ja precies.

O, je weet het nog allemaal. Maar dan moet je ook nog weten wat er toen gebeurd is. Ik weet nog dat hij en ik bovenop de brandtoren stonden...'

`Ja,' zei ik en beleefde het weer. We waren vroeg klaar met onze avondtaak, maar pas om negen uur mocht er getafeltenis worden, als alle andere groepen ook klaar waren. Het resterende halfuur moest dus gevuld worden.

We besloten een eind te gaan wandelen. Welter liep achteraan.

Hij was geen atleet, maar sterk gebouwd en een halve kop groter dan wij. Het wandelen verveelde hem.

Hij had een zware stok gevonden waarmee hij tegen de bomen sloeg en paddestoelen wegkeilde. `Vangen, dikke!'

Bert mompelde `Nee, dank je.' 'Wat zeg je, Bulletje?'

We zwegen en liepen wat harder voor hem uit.

Bij de brandtoren ging Welter onmiddellijk de trap op.

We keken naar zijn brede achterwerk en bleven staan.

`Waar blijven jullie nou?'

`Mag dat wel?' vroeg Bert.

`Iemand moet toch kijken of er brand is,' riep hij terug.

Ik lachte, een doodenkele keer maakte hij wel een aardige opmerking.

We beklommen de toren en hingen gedrieën over de reling, om over het dak van het bos heen te kijken.

Welter had er al snel genoeg van.

`Hé Celebes,' zei hij tenslotte, `licht dat nou op, die vlek van jou, 's nachts?'

Ik kon het niet meer hebben.

`Hou op,' zei ik.

`Wat zei je, Celebes,' vroeg hij dreigend.

Het schemerde, het was eind april, heel in de verte

was boven de zwarte boomtoppen een kerktorentje te zien. Ik haalde diep adem, bukte me, greep hem bij een

been en donderde hem met één wanhopige krachtsinspanning over de reling. Hij riep iets, er klonk een doffe

klap en tegelijk een scherp geluid, alsof een tak knapte.

Verbijsterd stond ik stil. Wat had ik gedaan?

`Jezus,' zei ik terwijl ik de trap afholde.

Hij lag doodstil op zijn rug.

Bert stond even later naast me te hijgen.

`Wat is er gebeurd?' riep hij.

`Ik heb hem eroverheen gegooid,' zei ik, `Jezus wat stom.'

Ik was bang om dichterbij te komen. Misschien hield hij zich alleen maar stil.

`We graven een kuil,' zei Bert, `we graven een kuil

en we gooien hem erin. Ik zal niets zeggen.'

Een kuil. Het was een aantrekkelijk idee. Weg met Welter, handen afkloppen en terug naar de jeugdherberg in het warme licht. 'Hebben jullie Welter gezien?' 'Nee meneer, hij ging een andere kant op.'

Maar we hadden geen schop. We keken een tijdje en ten slotte durfde ik dichterbij te komen. Ik knoopte zijn jas open en legde mijn hoofd op zijn borst. Elk moment verwachtte ik zijn ijzeren houdgreep. Maar er gebeurde niets. Dood was hij ook niet, ik hoorde zijn hart kloppen, en een zachte ademhaling. Eigenlijk was ik er erg blij mee.

We gingen een eindje bij hem vandaan staan en bespraken snel de situatie.

Een ongeval moest het maar zijn, Welter viel ineens over de reling, misschien leunde hij te ver voorover, misschien probeerde hij op de reling te klimmen.

Haastig repeteerden we alles, we wisten van niks, hij viel ineens over de reling, Welter was altijd bezig toeren uit te halen.

We schudden elkaar plechtig de hand. Bert holde terug naar de jeugdherberg, ik bleef achter in het snel vallende duister en zat naast Welter.

Er kwam natuurlijk een onderzoek, maar we werden niet hard aangepakt. Welter zelf kon zich niet herinneren hoe hij naar beneden gevallen was en zijn baldadige klimpartijen waren bekend. We zagen hem nooit weer, hij lag een halfjaar in het ziekenhuis met gecompliceerde breuken en inwendige kneuzingen, en daarna waren de examens voorbij.

'Luister je nou?' vroeg Bert, 'ik zit je te vertellen dat ik Welter van de brandtoren gegooid heb en jij kijkt alleen maar voor je uit.'

'Maar het is niet wáár, joh.'

'En jij was erbij, dat herinner ik me ineens. We hebben hem hier in een kuil gestopt. O god, ik was hier laatst op een avond en ik wist het weer helemaal, behalve dat jij er ook bij was. Dat herinner ik me nu pas, zeg. Weet je dat ik laatst een schop bij me had? Ik heb hier rondgelopen met zo'n wichelroede-gevoel, dat ik wel zou voelen waar ik moest graven. Maar niks, ik durfde ook niet te graven trouwens.' Hij nam weer een slok cognac.

'Bert, moet je horen, het is gewoon niet waar.'

Ik vertelde hem mijn versie en hij slikte het als koude haverhout.

'Het klinkt aardig,' zei hij ten slotte, 'maar ik geloof er niks van. Je bent alleen bezig me van mijn schuldgevoel

af te helpen.'

Ik zweeg, ik wist niet wat te zeggen.

`En trouwens, waarom zou ik er dan maanden mee rondlopen. Ik herinnerde het me precies, alleen dat jij erbij was, dat kwam vanavond pas boven.'

'Dat is de alcohol,' zei ik. `En je bent overwerkt natuurlijk,' voegde ik er haastig aan toe, `trouwens, je hebt voorgesteld om hem te begraven. Dat komt dan vijftwintig jaar later boven drijven. Of drieëntwintig jaar, wat zal het zijn.'

`Ik haatte die jongen, o wat haatte ik hem,' zei Bert.

`Terecht.'

We keken voor ons uit. Bert nam nog een slok cognac en bood mij de fles aan, maar ik had geen behoefte.

`Toch geloof ik het niet,' zei hij na een tijd, `volgens mij verzin je het maar om me te helpen. Ik voel dat hij hier ergens begraven ligt. Ik ben hier goddomme wel een keer of tien geweest, in de afgelopen maanden. Ik moest en zou weten of het waar was.'

Ik haalde mijn schouders op. `Zijn vader is nog op school geweest, herinner je je dat? Een aardige kleine man, slager Welter. Hij wilde ons nog even bedanken dat we zo snel alarm hadden geslagen.'

`Nee, ik herinner het me niet.'

`Hij gaf ons allebei een grote cervelaatworst. Die hebben we stiekem in een vuilnisbak gegooid omdat we het te erg vonden ervan te eten.'

`Nee, nee.'

`Nou dan moeten we Welter maar gaan opzoeken. Ik heb een keer gehoord dat hij zijn vader is opgevolgd.'

`Je bedoelt dat hij nog leeft?' vroeg Bert.

`O, dat zal best, hij is tenslotte ook pas begin veertig, hij was een paar jaar ouder dan wij.'

`Waar?'

`In Utrecht natuurlijk, gewoon, in de slagerij Welter. Nicolaas Beetsstraat als ik me goed herinner. Laten we morgen maar gaan kijken.'

`O mijn god, als dát waar is, Hans. Ik begin je te geloven weet je. Ik heb zin om nu eens gewoon lekker dronken te zijn. Jesses, wat heeft me dat dwars gezeten.

Wil je wat?'

Ik schudde nee en we stonden op. Het was intussen donker geworden, maar het pad schemerde wit tussen onze voeten.

`Het laat jou helemaal koud, hè,' zei Bert onderweg.

`Welnee,' zei ik kregelig, `ik denk niet graag aan Welter.

Ik denk helemáál niet graag aan vroeger. En als ik

eraan denk word ik kwaad. Die jongen had wat mij betreft dood mogen gaan. Nog steeds. Maar dan was ik in de gevangenis terechtgekomen en ik ben blij dat dat niet gebeurd is. Het is goed afgelopen.'

'En ik had er niks mee te maken?' vroeg hij.

'Welnee.'

'Maar waarom zát ik er dan zo mee?'

'Geen idee. Raadpleeg uw psychiater.'

'Wat ben je soms toch een hard mens,' zei hij verwonderd, 'terwijl je nog geen vlieg kwaad doet.'

We reden terug naar het motel, Bert bleef praten over zijn ongeloof en de bevrijding van een obsessie. In opgetogen stemming toch vertrok hij naar zijn kamer, de fles cognac in de hand. Ik belde nog even naar Maartje om te melden dat we vermoedelijk de volgende dag zouden terugkeren. Maar er werd niet opgenomen, misschien sliep ze al.

Ik ging naar mijn kamer en lag te peinzen over het niet ouder worden. Veertig en negenendertig waren we nu, de lichamen ouder en slapper, alle cellen al een paar keer vernieuwd, op sommige momenten een ring van zelfvertrouwen, maar meestal nog net zo onwennig en bang als ruim twintig jaar geleden.

Hij stond in de telefoongids, slagerij Welter, Beetsstraat 36. Geen filialen, dus erg ver had hij het niet geschopt. Maar hij bestond nog steeds en dat was misschien ook al een hele prestatie.

Het liep al tegen de middag, want we waren laat opgestaan en hadden een uitvoerig ontbijt genuttigd. Bert trilde aan alle kanten, maar maakte toch een wat rustiger indruk. Als langzaamste reed ik voor hem uit, zag in de spiegel voortdurend zijn automatische behoefte om dat Renaultje te passeren.

We reden Utrecht binnen en daar was ik licht in het voordeel. Met enige moeite hield hij me bij. De Beetsstraat stond volgeparkeerd, maar in een nabije zijstraat vonden we nog een plek om samen dubbel te parkeren. Een paar minuten later stonden we voor de etalage, vol licht en donker vlees, varkenspootjes en zelfs varkensstaarten. We keken naar binnen, maar zagen geen bekende trekken in de jonge man en het meisje die bedienden. Het was druk, zaterdag.

'Zullen we een onsje worst halen?' vroeg ik, en stapte naar binnen zonder het antwoord af te wachten.

We stonden tussen huisvrouwen ingeklemd, ze keken strak naar het bedienend personeel, uit angst overgeslagen te worden. Niemand zag de vlek, ik stond trouwens helemaal links bij een mandje grijs uitgeslagen harde worstjes uit een ver land.

Achter me verspreidde Bert zwaar ademend een hevige cognaceur. 'Kijk,' fluisterde hij. Ik zag het ook. Op de achtergrond stond een stevige man stukken beest te ontleden. Hij had dun blond krulhaar en dikke handen. Hij was er niet mooier op geworden, een dik rood hoofd met bijna onzichtbare wenkbrauwen, maar het was onmiskenbaar onze HBS-beer die met kleine varkensoogjes naar de groeiende rij klanten keek.

Toen hij klaar was met zijn uitbenerij legde hij wat karbonades in de vitrine en begaf zich in het klantencontact. Hij hielp een mager oud dametje aan een varkensnier, een half ons rookvlees en een bot voor de hond.

'Nog iets vergeten mevrouw?' 'Nee slager.' 'Goed, mevrouw, dat is dan drie gulden twaalf. Heeft u er misschien twaalf cent bij?'

We waren eigenlijk al lang aan de beurt, maar ik wist dat als je niks zei, er altijd wel een huisvrouw vooring, dat was tenslotte hun beroep.

Pas toen Welter klaar was met zijn klant en vragend

rondkeek verhieft ik mijn stem, tegelijk met een grote mevrouw in een panterjas. 'Ach slager,' zei ze, 'geef mij...'

'Eén ons gekookte worst graag,' riep ik en draaide mijn hoofd helemaal om naar de mevrouw, wijnvlek en al, 'sorry, maar ik was eerder geloof ik.'

Mijn hart klopte hevig, maar daar was ik aan toe. Ze keek terug met verbaasd opgetrokken dun geschilderde wenkbrauwen. De gebruikelijke twijfel ontstond, maar ook als altijd de redding van een andere mevrouw die zei 'ja, deze meneer stond al een hele tijd te wachten.' Welter wachtte met zijn worst totdat de snijmachine vrij was. 'Extra dun graag,' riep ik hem na. Hij keek even achterom. 'Zeker meneer.' Het duurde lang.

'Eén ons gekookte worst, extra dun,' zei hij tenslotte, 'anders nog iets, meneer?'

Ik liet hem de vlek zien en bestelde een biefstuk van honderdvijftig gram. Hij verdween naar de snijtafel en kwam terug. 'Mag het iets meer zijn?'

'Nee, dan liever iets minder,' zei ik. Hij keek me even aan, maar er viel aan zijn gezicht niets af te lezen. Hij sneed een stukje van de biefstuk af en woog nog eens.

'Honderdtwintig gram,' zei hij, 'nog iets anders gewenst?'

'Vierhonderdvijftig gram schenkel met been,' zei ik.

Hij keek nog eens naar me en ik liet hem volop zicht op de vlek.

Hij pakte een stuk schenkel met been uit de vitrine, woog het, en zei 'iets minder dan viereneenhalf ons.'

'Nee, dan liever iets meer,' zei ik. Het volgende stuk was vierhonderdtachtig gram.

'Dan graag een stuk leverworst van tweeënehalf ons. Aan één stuk.'

'Liever iets meer of iets minder?' vroeg hij.

We waren nu duidelijk in een strijd gewikkeld.

Ik deed twijfel. 'Het is voor een recept, slager,' zei ik,

'en ik heb geen weegschaal. Dus graag zo precies mogelijk.'

'Ik zal mijn best doen.' Hij kwam uit op tweehonderdneentig gram, en ik bracht hem zover dat hij het stuk precies afsneed tot tweehonderdvijftig gram.

Daarna had ik nog een ons soepvlees nodig en tot slot bedacht ik een pond lamsbout.

'Het spijt me erg, een pond kan niet,' zei hij, 'een lamsbout is groter dan een pond, meestal een kilo.'

'Nou, geef dan maar een kilo,' zei ik, 'dan vermenigvuldig ik alles met twee.'

Hij knikte kort en zocht een kilostuk van de stapel.

'Ja, dan moet ik het voorgaande nog een keer hebben.'

zei ik. We namen het lijstje nog een keer door.

`Nog iets anders gewenst?' vroeg hij ten slotte ziedend.

`Nee, dank u.'

Ik betaalde met een girokaart, zodat hij mijn naam ook nog eens onder ogen zou krijgen, H. Derks. Hij keek er lang naar maar gaf geen krimp.

Met een grote zak vlees verlieten we het pand.

`Hij was het,' zei Bert, `maar wat ben je toch een adder, Hans. Je hebt het bloed onder zijn nagels weggepest.'

Ik voelde me zoals ik me nog nooit eerder gevoeld had, bevrijd.

`Ja sorry,' zei ik, `ik wist niet dat ik het in me had.'

We stonden tussen onze auto's nog wat te praten over dat Welter wel erg leek, maar zo klein was in vergelijking met onze herinnering, toen hij ineens kwam aanlopen, hijgend in zijn witte jas met vage bloedvegen. Hij hinkte een beetje.

`Stelletje tuig,' begon hij, `dacht je dat ik je niet door had. Het is dat ik een goeie zaak heb met goeie klanten, anders had ik je ter plekke voor rot geslagen.'

Maar hij was niet groter dan ik en beslist kleiner dan Bert. De euforie had me nog niet verlaten, ik stond op een hoog voetstuk.

`Schei uit, zeg,' zei ik, `anders komen we elke dag even langs voor een paar kleine bestellingen. We hebben jaren naar je gezocht man. Weet je nog hoe je me gepest hebt op school? Hé Celebes!' Ik wees op de wijnvlek. `Wat dacht je ervan als ik volgende week eens langskom voor een halve blinde vink? En dan kun je weigeren en moeilijk doen en dan kom ik de dag daarop wéér. En dan kun je proberen me eruit te zetten, maar op den duur raak je klanten kwijt als er rotzooi in de zaak is. En ik heb echt zin in rotzooi in jouw zaak. Dus wat wil je?'

`Ik ben voor jouw soort niet bang,' zei hij, maar er verscheen toch een nadenkende blik in zijn kleine blauwe ogen. Hij stak zijn dikke handen in zijn zij, en deed een stap terug.

`Hoe gaat het nou met je?' vroeg ik.

`Ach, zo zijn gangetje,' antwoordde hij onwillig.

`Hou het zo,' zei ik en stapte snel in de Renault. Ook Bert stapte in zijn wagen. We reden weg terwijl Welter ons nakeek.

Een paar kilometer verder zag ik in mijn spiegeltje Bert fanatiek naar het trottoir wijzen. Ik keek maar zag niets. Hij parkeerde en ik schoof ook maar naar de kant, en liep honderd meter terug.

Hij zat achter het stuur te hijgen, en gaf me de autosleuteltjes.

`Fles cognac achterin,' zei hij. In de laadbak lag een volle fles. Ik schroefde de dop eraf, gaf hem de fles en zag een leeg exemplaar bij zijn voeten staan. Hij nam een paar stevige slokken. `Ik heb weer een aanval,' zei hij, `zo over.'

Ik zat naast hem en wachtte, luisterend naar zijn diepe zuchten. `Mag de radio aan?' vroeg ik. Hij knikte en ik zocht een afleidend praatprogramma. Een kwartier lang luisterden we naar een vraaggesprek met onze gezant in Bern over de ingeboren eigen aard van de Zwitsers, zijn problemen met gestrande wintersporters en de exportmogelijkheden van onze door de steeds stijgende sociale voorzieningen voor het buitenland bijna onbetaalbaar geworden producten. Berts gehijg maakte plaats voor een wat rustiger ademhaling. Hij leek tenslotte in slaap gevallen, zweetdruppels op zijn voorhoofd, onnatuurlijk bleek.

Voorzichtig zette ik het geluid af.

`Zo,' zei hij en kwam overeind, `het gaat wel weer.'

`Je moet eens naar de dokter Bert, zo kun je toch niet verder.'

`Ben ik geweest. Er is niets aan de hand. Lichaam prima, te zwaar natuurlijk, maar verder niets aan de hand.

Nee, het is gewoon psychisch, het gaat wel weer over.'

`Ik hoop het,' zei ik schouderophalend, `zullen we dan maar verder gaan? In mijn auto?'

`Eventjes nog. Ik wilde je nog bedanken dat je me bent komen opzoeken in Erkelo. Hoe ik nou aan dat idee-fixe kwam, bij god als ik het weet. Maar hij was het echt hè, Welter. O, o, hij wist niet hoe hij het had, met die halve onsjes van jou. Hans Derks kwam zijn pond vlees halen.' We kregen ter plekke de slappe lach, een passerende honduitlater keek verbaasd op van het geloei dat uit de gedeukte Mercedes kwam.

Toen het afzakte zette Bert ineens zijn ruitewissers aan, die een paar keer met klaaglijk geluid over het droge glas schoven, voordat ik ze kon afzetten.

`Ga je nog weleens naar moeder?' vroeg hij.

`Pleegmoeder. Jouw moeder. Ik ga vier keer per jaar, dat weet je wel. Ik prik nog steeds tevoren een paar data in mijn agenda en daar hou ik me aan, want anders doe ik het niet. Ze vraagt altijd veel over je, want je schijnt weinig tijd te hebben om te gaan. Hoe het met je gaat, vraagt ze, waarom jullie geen kinderen hebben en zo.'

`Dat heb ik haar wel twintig keer uitgelegd goddomme.'

`Of je je niet overwerkt, dat is ook een vaste vraag.'

Het waren korte bezoeken, ik bracht bloemen mee en ze

verwelkomde me als een langverwachte koerier. In de afgelopen anderhalf jaar zag ik Bert niet en ik leerde tenslotte maar wat te verzinnen over hem, omdat hij eigenlijk het enige gespreksonderwerp was. Eén keer, na een jaar, vroeg ze of ik nog steeds Berts projectleider was en toen ik uitlegde dat ik na de dood van Hanneke vrijaf genomen had schudde ze haar grijze hoofd. `Je kunt Bert toch niet zolang in de steek laten. Nu moet hij dubbel werk doen.' Ze accepteerde volledig dat Bert bijna nooit kwam, hij was immers aan een grote carrière bezig, was zelfs een paar keer op radio en televisie geweest met een onderzoek.

`Ik ben al ruim een jaar niet geweest,' zei Bert, `jij zit lekker. Je gaat op bezoek en jou valt ze niet lastig. Jij hoeft niet zo te presteren. Als ik kom vraagt ze steeds wanneer ik nou eens ga promoveren. Ze wil dat ik professor word. En rijk. En veel kinderen, of tenminste één. En zelfs dat kind kan ik niet opleveren.'

Hij nam nog een slok.

`Weet je nog dat jij een keer een schoolwedstrijd zwemmen won?'

Ik knikte, een glorieus moment in een ver verleden.

`Weet je dat ze me daarna een halfjaar stiekem op zwemtraining gedaan heeft? Elke woensdagmiddag moest ik zogenaamd naar de oogspecialist voor oog oefeningen. Maar ik zwom baantjes bij een officiële zwemtrainster, Cor Smit van de vereniging de Witte Zwanen, jezus nog aan toe. Totdat ze tenslotte tegen mijn moeder zei dat ik te korte spieren had, of te weinig adem of iets dergelijks.' Ik lachte.

`Altijd moest ik beter zijn,' zei Bert klaaglijk, `en zéker beter dan jij.'

`Het spijt me,' zei ik, `ik heb er niet om gevraagd. Het was niet mijn idee dat ik een goed speelkameraadje voor je zou zijn.'

Hij zocht vergeefs naar een sigaar en ik rolde een shagje voor hem en een voor mij.

Als dit een lang uitgestelde confrontatie van jeugdfrustraties moest zijn, dan had ik er nu even weinig zin in. Ik draaide het raampje van de auto open, zodat er wat wind naar binnen kwam.

`Zullen we er een andere keer over praten?' vroeg ik.

`OK. Ik wil niet zeggen dat jij het makkelijk had.

Maar je zit natuurlijk achteraf wel lekker met je underdogpositie, een beetje knorrig doen, weeskind zonder ouders, en die zielige wijnvlek waar echt geen mens behalve jij zelf naar kijkt. En ik ben geprogrammeerd om

alles béter te doen.'

`Maar dat lukt je toch ook, Bert.' Ik keek opzij, het kostte moeite om in de geslaagde zakenman met herenpostuur de jonge Bert te zien, bang en opgejaagd, maar ongetwijfeld zat hij er nog, onder een paar nieuwe vetlagen.

`Het lukt je toch ook, Bert,' herhaalde ik.

`En wat dacht je dan van dit?' vroeg hij venijnig en liet me zijn trillende handen zien, `hoe komt dat dan?'

`Ja, je zult je een beetje vertild hebben,' zei ik, `en dat ligt misschien aan je moeder. Maar je bent nu toch oud genoeg om je eigen spoor te trekken.'

`Nee, want ik begrijp het pas nu. Die hele jeugd is aan me voorbijgegaan en ik begin pas nu te zoeken naar wat er gebeurd is. Waar ben ik misgegaan?'

O mijn god, weer een psychoanalytische freak, eindeloos op zoek naar de oorsprong van het kwaad, in de hoop dat inzicht helpt.

`Zullen we naar huis gaan, Bert?' Hij pakte mijn shag en probeerde zelf een sigaret te draaien.

`Nog even,' zei hij, `heb je iets aan Maartje gemerkt?'

`Nou nee, hoezo?'

`Maartje is aan net zo'n proces bezig. Jarenlang min of meer vanzelf geleefd, ik zorgde voor de poen en zij volgde af en toe een cursusje en dat maakte ze dan niet af, het was meer voor de aardigheid. Maar nu heeft ze het steeds over een eigen leven leiden, ze wil haar studie afmaken en een baan. Graag hè, wat mij betreft. Maar het gaat eigenlijk veel verder, ze wil eigenlijk van me af, dat voel ik. Weet je dat ze een vriendin heeft? Nicht Carla, daar gaat ze geregeld een nachtje naar toe en nicht Carla was toevallig óók op die camping waar we de afgelopen twee weken waren. Maartje heeft misschien drie nachten in onze tent geslapen, Hans. Wat moet ik daar nu mee, Hans?'

`Ik weet het niet, Bert,' zei ik gegeneerd en opende de deur, `laten we naar huis gaan en er een andere keer over praten.'

Ik stapte uit en liep knorrig naar de Renault. Problemen van anderen, waarom losten ze ze zelf niet op? Ik reed voor hem uit naar zijn huis. Als je het vergeleek met het wereldgebeuren, al die hongerende mensen, stervende kinderen, elkaar kapot schietende verbeteraars, dan viel Berts probleem nogal mee. Waarom zeur je dan zelf steeds zo over die wijnvlek, vroeg ik me af. Dat hoort niemand, antwoordde ik, het is evengoed onzin maar ik ben er niemand mee tot last.

Maartje was niet thuis, maar er lagen twee enveloppen

op de vloer bij de deur. Op de een stond Bert en op de ander Hans. Ojee.

Ik gaf Bert zijn enveloppe en scheurde de mijne open.
`Lieve Hans, ik ben het beu en ga een tijd weg, misschien voorgoed. Ik denk eigenlijk voorgoed. Ik logeer bij een vriendin. Het zal Bert pijn doen, maar het moet een keer gebeuren. Ik hoop dat je Bert wilt overtuigen dat het geen zin heeft mij te achtervolgen, ik wil op me zelf zijn. Liefs, Maartje.'

Bert liep met de envelop in zijn hand naar de slaapkamer.

Wegwezen was mijn eerste gedachte.

`Ik ga even douchen,' riep ik hem achterna. 'OK,' hoorde ik hem mompelen.

Ik stond lang onder de warme straal te tobben, droogde me af en trok een pyjama aan, omdat al mijn kleren vuil waren.

Uit de ijskast in de keuken pakte ik een koud flesje bier. Bert stond voor het raam naar buiten te kijken. Ik ging zitten en vroeg me af of er iets op de televisie zou zijn. Zaterdagmiddag was het, dan zou er toch tenminste een kinderprogramma zijn. Gewoon iets om naar te kijken, dat zou helpen.

Bert draaide zich om. Hij had geen bril op, zijn ogen waren dik en rood.

`Ga je naar bed?' vroeg hij verbaasd.

`Nee, maar ik heb geen kleren meer om aan te trekken.'

`O.'

Hij droeg een fles whisky en nam daaruit een slok.

`Maartje is van me af,' zei hij. Hij zette de fles op tafel, pakte zijn bril op en wreef zijn ogen.

'Dat komt wel weer goed,' zei ik, *`als jij weer je zelf wordt.'*

`Awelnee, onzin. Als we kinderen hadden gehad, was het misschien anders gegaan. Maar nu. Ze is naar die lesbische vriendin. Carla, dat nichtje. Ze denkt dat ze lesbisch is. Misschien is ze het ook wel. Het is gewoon afgelopen.' Hij ging tegenover me zitten.

`Ja, als je het zo bekijkt,' gaf ik toe, *`dan is het misschien maar beter zo.'*

Zou hij zich er voor vandaag bij neer kunnen leggen?

Zou hij voelen voor een uurtje stuurloos televisie kijken?

Wat voor programma zou er zijn? Misschien wel sport.

`Hoe krijg ik haar terug, Hans?' riep hij. Hij smeet zijn bril op tafel en begon met luide uithalen te huilen. Het werd een lange zitting. Ik wist dat het nu tijd was voor handenvol platitudes en we wisselden ze royaal uit. Ik

had diep met hem te doen maar merkte dat ik het niet op kon brengen om mee te gaan in zijn ellende. Ik was er zelf net uit, ik wilde er niet in betrokken raken. Maar het hoefde ook niet, als ik maar luisterde en af en toe iets zei. Tussendoor opende ik wat blikjes, we aten en praatten verder.

Bert beklom moeizaam de pijnheuvel en daalde langzaam af.

Tegen elf uur 's avonds hadden we vele keren hetzelfde tegen elkaar gezegd. Ik was doodop, maar hij gaf geen krimp en bleef het maar herhalen, hoe goed het in de eerste jaren was, hoe hij steeds meer opging in het werk en haar verwaarloosde, hoe logisch het eigenlijk was dat ze nu van elkaar verwijderd waren, en als ze nou maar een kind hadden gehad, dan was het heel anders gelopen.

'Weet je dat mams erg kwaad was dat jij een kind kreeg,' zei hij voor de zoveelste keer, 'jij een kind en ik niet. En ik telkens maar uitleggen dat de medische wetenschap voor een raadsel stond. God, wat heb ik dat vaak moeten horen.'

Hij keek me verontwaardigd aan. We hadden nu bijna een volle werkdag tegen elkaar aan gepraat en ik was het zat, medelijden of niet.

'Een volgende keer kun je haar zeggen dat God me zwaar gestraft heeft voor mijn voorsprong,' zei ik, 'dat kind is dood en mijn vrouw trouwens ook.'

Maar het drong niet tot hem door. Om één uur was hij zo moe en dronken dat hij in zijn stoel in slaap viel. Ik deed de lichten uit, op één na, en ging naar mijn kamer. Moe, moe. Ik had in de loop van de avond ook wat te veel gedronken en toen ik me op het bed liet vallen begon de kamer te draaien. Met één oog open kon ik de zaak redelijk in bedwang houden.

Ik keek naar het portret van Hanneke en Jimmy dat ik op het tafeltje naast mijn bed had gezet en dacht aan het briefje dat zij achterliet. Ik kende het uit mijn hoofd:

'Lieve Hans,

Ik ga een paar dagen met Jimmy naar de fam. Ik moet er even uit. In ijskast alles wat je nodig hebt. Liefs.' En dan de Hanneke-krabbel. Natuurlijk zouden ze na een paar dagen teruggekomen zijn, als er niet onderweg die kettingbotsing was. We konden toch eigenlijk niet buiten elkaar?

Ik dacht aan mijn jarenlange korzeligheid, het eindeloos werken, op kantoor vriendelijk en aardig ter wille van de werkvoortgang en de ergernis dan maar voor thuis bewaren, en daar verontschuldiging voor moeten

vragen, en weer kregelig worden over de noodzaak om me te verontschuldigen. Deed ik niet vreselijk mijn best? Zorgde ik er niet voor dat ons gezinnetje ruim kon leven in een puik huis, met vakanties waarheen ook? Had ik het niet extra moeilijk in de omgang met wildvreemde mensen? Mocht ik dan alsjeblieft thuis eens uitvallen zonder me daarvoor te verontschuldigen?

Nee, natuurlijk. Zuchtend zette ik me schrap voor de golf van spijt en verdriet die in aantocht was. De drank redde me. Terwijl ik met één open oog de kamer stilhield viel ik ineens in slaap.

Ik werd laat wakker, met stekende hoofdpijn en vol boeren en winden. Het was zondag, de regen sloeg tegen de ramen. Aspirine en een bad hielpen, en kort na twaalf uur betrad ik de woonruimte, klaar voor een nieuwe zitting als ziekenbroeder.

Maar het hoefde niet, Bert was vertrokken. Buiten zag ik nog wel mijn Renault staan, maar Berts gebutste Mercedes was weg.

Ik nam een vrije dag van de problemen, bezocht een film, at brood met soep en keek de hele avond tv. De telefoon ging, maar ik nam niet op.

Ik was een halfuur te laat, maar Theo Bruins zei er niets van toen hij me aansprak, direct na binnenkomst.

`Heb je even tijd?' vroeg hij. Ik zwaaide onderweg naar Jenny. Ze keek vragend en ik trok mijn schouders op.

In de directieruimte zat Ruud Gerrits voorzichtig te slurpen van een zo te zien zeer warme en pittige kop koffie.

Hij zag er slaperig uit en had zijn voeten op de grond.

'Emergency meeting,' zei hij opgewekt tegen mij, `er moet dringend gepraat worden. Besluiten genomen. Haphap.

Decision making proces. Nononsense. Breinstorm.

Met z'n allen ertegenaan.'

`Mag ik ook even een kop koffie,' zei ik smekend en weerde Bruins af die alweer naar de telefoon liep, `ik haal het wel even.'

`O ja, dat was jouw hang-up.' Even later zaten we klaar voor het gesprek.

`Eh, ik hou er niet van om voor de gek gehouden te worden,' begon Theo, `vrijdag belde ik je op om iets te vragen en toen kreeg ik Maartje aan de telefoon die vertelde

dat zij en Bert al donderdagavond teruggekomen waren. Maar Bert was alweer foetsie en jij was erachteraan.'

Hij zweeg en keek me aan.

`Klopt,' zei ik.

`Maar waarom zei je dan vrijdag dat hij nog niet terug was?'

`Hoor eens, je hebt me alleen gevraagd of ik iets van Bert gehoord had, en dat was niet zo. Dus wat zeur je nou?'

Ruud zuchtte. `Ik kan er niet tegen,' klaagde hij luid, `kunnen jullie nou eens ophouden met dat geharrewar altijd. Stelletje kantoorwolven, godverju. Het gaat erom, heb je enig idee waar Bert nu is?'

`Nee, geen flauw.'

`Heb je hem gesproken?'

`Jawel.'

'En?'

Ik aarzelde. Ruud kon ik vertrouwen, maar Theo Bruins was me wat te ambitieus, waarom zou ik hem Berts moeilijkheden uitleggen?

`Het spijt me,' zei ik, `ik kan alleen zeggen dat hij volgens mij wat last heeft van spanningen. Hij weet gewoon even niet waar hij het zoeken moet. En daar zijn

wat huwelijksproblemen bijgekomen, Maartje is tijdelijk vertrokken. Je moet hem gewoon wat tijd geven.'

Ruud knikte. `Ik begrijp dat je Bert wilt beschermen,

hij is tenslotte je broer. Maar echt, wij zijn niet in de
aanval. We moeten alleen langzamerhand iets doen voordat
het helemaal uit de hand loopt.'

`Maar wat is er dan volgens jullie loos?'

`Gewoon te veel drank,' zei Ruud, `hij is steeds meer
gaan zuipen. Bij klantencontact, bij het schrijven van een
tekstje. De hele dag zag je hem met de fles in de weer.
Tegen moeheid, tegen verkoudheid, tegen een depressie,
om iets te vieren, om een teleurstelling weg te werken.
En een halfjaar geleden kreeg hij die aanvallen van paniek.
Dus drank om de paniek weg te werken. En nu is
hij op de psychologische toer, hij roept allerlei dingen
op die hij dan met drank te lijf gaat.'

`Dat kan toch best echt zijn?'

Hij schudde zijn hoofd.

`Je weet dat ik vroeger advertenties verkocht heb voor
de *Bloemendaalse Koerier*. Mijn chef was de ouwe Van
Lier, goeie ouwe Van Lier. Een uurtje per dag ging hij
aan de telefoon zitten en dan had hij zijn millimeters binnen.
De rest van de dag zat hij te patiencen, behalve als
hij lunchte met een plaatselijke bons. Ik was als een gek
in de weer, voor het kleine werk. Het was echt een rotbaan,
de ene slager na de andere kruidenier opvrijen voor
een advertentietje. Na een tijdje begon ik 's ochtends met
een borreltje om in de stemming te komen, pepermuntje
erachteraan en dat ging zo de hele dag door, elk succesje
was een slok en elke tegenvaller ook. En 's avonds was
ik lam. Ik had toen een vriendinnetje, en die hield het na
een paar maanden wel voor gezien, en toen ging ik 's
avonds ook nog eens doorzakken in het café. En op een
dag riep die Van Lier me bij zich, zo'n ouwe man met
een rood hoofd en wit haar. Hij legde me uit dat ik een
alcoholist was en schopte me de straat op met een maand
salaris. Na die maand kon ik terugkomen als ik wilde,
maar dan nóóit meer een borrel onder het werk.'

Hij lachte. `Ik zal het nooit vergeten,' zei hij, `toen ik
de deur uitging, razend natuurlijk, keek ik nog even om.
Je had daar van die halve glazen deuren. En ik zag Van
Lier een heupflesje drank aan zijn mond zetten.'

Ik kon de portee niet goed vatten.

`Wat wil je daar nou mee zeggen?' vroeg ik.

`Nou, hij had volkomen gelijk. Ik heb een week op
mijn gat gezeten en ik had een medelijden met me zelf,
niet mooi meer. En maar zuipen. Ach, je bent jong, je
kunt een hoop alcohol hebben. Maar op een goed moment
begreep ik dat hij gelijk had, ik zocht gewoon in
alles een aanleiding om me zelf weg te drinken. Ik ben

er toen mee gestopt en aan het eind van de maand meldde ik me weer. Ik heb er nog twee jaar gewerkt, op appelsap.

Ik haatte die winkeliers en dat ging prima. Elke dag gingen er een paar voor de bijl. Na twee jaar kreeg Van Lier een hartontploffing, en in zijn bureau vonden we een hele stapel onafgemaakte huilerige brieven aan zijn ex-vrouw, en een stevige voorraad wodka. Ze wilden dat ik hem op zou volgen, maar ik ging er zo snel mogelijk weg. Ik wil maar zeggen dat ik sindsdien de drank met argwaan volg. Ik heb Bert ook gewaarschuwd, maar je weet hoe hij is, hem kan niks gebeuren. En nu zitten we met de ellende. En echt, het komt niet meer goed, tenzij hij een kuur gaat doen. En dan vermoedelijk óók niet. Jouw broer is te eigenwijs en al te ver heen.'

'Hij is mijn broer niet,' zei ik automatisch.

'Halfbroer dan.'

'Ook niet. Pleegbroer, dat weet je best.'

'Goed, goed. Wat ik alleen maar zeggen wil is dat hij zwaar aan de drank is. Al die aanvallen, al dat psychische gedoe, het weglopen van Maartje, allemaal drank. Echt.' Ik had hem nog nooit zo overtuigend gezien, behalve als hij klanten won.

'Maar wat wil je dan?' vroeg ik, 'wil je hem wegsturen, net zoals Van Lier dat bij jou deed?'

Hij aarzelde en keek Theo Bruins aan.

'Ik weet het niet,' zei hij ten slotte kwaad, 'ik kan dat niet. Het zou misschien het beste voor Bert zijn als hij eens hard aangepakt werd, maar ik kan dat niet. Misschien dat jullie het kunnen, ik kan het niet.'

'En ik wil het niet,' zei Theo Bruins, 'ik denk dat Ruud gelijk heeft, maar ik ben er net en dan ga ik niet helpen je broer op zijn nummer te zetten.'

Dat was de eerste echt sympathieke opmerking die ik hem hoorde maken.

'Dus als iemand het moet doen, ben ik het.'

Ze knikten.

'En wat is dan het dreigement dat ik moet overbrengen?'

'Geen dreigement,' verzekerde Ruud haastig, 'een aanbod.

Hij kan wat ons betreft een halfjaar betaald verlof krijgen, een jaar voor mijn part, als hij maar iets doet aan dat drankgebruik. Een ontwenningsskuur ergens volgen of zo. Psychologische behandeling, noem maar op.

Als hij zich daar niet ziek voor wil melden, OK, dan betalen wij gewoon het salaris door.'

'En als hij dat niet doet?'

Ze keken elkaar aan, en haalden hun schouders op.

'Dan zien we het nog even aan,' zei Ruud, 'en als het

niet beter wordt dan moeten we hem schorsen als directeur. Hij doet te veel schade op deze manier.'

Tja, ik kon het me van hun kant voorstellen.

'Goed,' zei ik, 'bij eerstvolgende gelegenheid zal ik de boodschap zo tactisch mogelijk overbrengen. Dan moeten jullie er zelf maar in detail met hem over praten.'

Grote opluchting brak los en ik vertrok met veel goede wensen.

De rest van de dag had ik moeite me te concentreren en tegen lunchtijd vroeg ik Jenny of ze zin had een eindje te wandelen. Ze keek verbaasd, meestal werkten we tijdens de pauze gewoon door.

De zon scheen, er bleek vlakbij een soort park te zijn, met piepjonge bomen waar de wind moeiteloos doorheen joeg, maar toch een soort park. We zaten op een bankje in de zon en aten de onderweg gekochte saucijzebroodjes.

Jenny lokte vogels met het kruim en ik zakte weg in een zeldzaam gevoel van rust. Toen ze achterover leunde omdat het kruim op was stak ik vanzelf mijn arm uit en trok haar tegen me aan.

Ze verstijfde even en ik schrok er zelf ook van.

'Kom, zullen we maar weer,' zei ik en trok haar overeind, zo leek het een collegiaal gebaar. Waar was ik mee bezig? Kantoorverliefdheden daar was ik altijd sterk op tegen geweest, dat leidde altijd tot narigheid als het weer uitraakte.

Het was stil toen ik thuiskwam, maar vage ronkgeluiden leidden tot Bert die in de slaapkamer in een aan coma grenzende slaap lag. Op het nachtkastje stond een fles jonge jenever, halfleeg, hij had de hoorn van de telefoon nog in zijn hand. Aan het voeteneind lag Karel die zacht begon te spinnen toen ze me zag.

Ik liet Bert liggen en begon aan de eerste aflevering van een nieuwe voorraad slagersbami. Voor de zoveelste maal verwonderde ik me over de kruidenmelange. Een overdaad aan ketoembar, plus wat onnodige peper en kerrie vermoedelijk. Ooit zou ik het zo precies weten dat ik zélf slagersbami kon maken. En daarna zou ik overgaan op bami met supermarkt-bamigroenten, waar ik ook al jaren met verbazing naar keek zonder ooit de moed op te kunnen brengen. Waarom zaten er soms snippers wortel in en waarom bijna altijd één klein tomaatje?

Om een uur of acht ging ik nog eens kijken. Hij lag er wat minder bewusteloos bij en werd zelfs een beetje wakker toen ik hem riep en de telefoon uit zijn hand trok.

Ik zocht in de keuken naar iets dat hij lekker zou vinden, kwam weer niet verder dan eieren met spek, zette

een stevige pot koffie en liep met al dat geurigs op een dienblad de slaapkamer binnen. Het deed me denken aan moederdag, Jimmy voor me uit lopend om Hanneke wakker te maken die zich slapend hield. `Prima ontbijtje, prima ontbijtje,' annonceerde hij en dan waren we even het gelukkige gezinnetje uit het advertentiewezen. Het zou godverdomme nooit meer gebeuren. Het was trouwens avond.

`Wakker worden!' riep ik onnodig hard naar het bed.

Ik zette het dienblad naast hem neer, deed alle lichten aan en bleef hem opporren.

Kreunend kwam hij overeind, keek met kleine bloeddoorlopen ogen naar me en begon het bed naast zich te bekloppen.

Een moment dacht ik dat hij op zoek was naar Maartje, maar in de buurt van haar hoofdkussen vond hij zijn bril.

`Ung!' zei hij duidelijk. Hij zette zijn bril op, keek naar de eieren met spek, snoof en zette het op een lopen naar de wc. Ik hoorde hem kokhalzen en begon van de weeromstuit zelf ook braakbewegingen te maken.

Haastig bracht ik het eten terug naar de keuken en schoof het op het bord van Karel, die er met tevreden staart aan begon.

Ik belde Ruud, die beloofde meteen te komen.

Het duurde lang voordat Bert uit de wc kwam wankelen.

Hij had zijn broek uitgetrokken, vermoedelijk ondergekotst.

Beneden het overhemd droeg hij een vrij

lange onderbroek die er weinig fris meer uitzag. Maartje

was nog geen twee dagen weg en hij begon al te verslonzen.

Hij liet zich tegenover me in een stoel vallen en haalde diep adem, met gesloten ogen. De vakantiekleur maakte

het moeilijk om te zien hoe hij er echt uitzag, maar ik

kon het wel vermoeden. Hij had een baard van twee dagen,

en fronste voortdurend zijn wenkbrauwen.

`Wat wil je drinken?' vroeg ik, `sterke koffie? Thee?'

`Een pilsje?'

Maartje had de ijskast gevarieerd gevuld achtergelaten en ik kon hem een koude pils brengen.

Hij slokte haastig een glas weg, boerde en kwam langzaam bij kennis. Toen hij het glas opnieuw vulde zag ik hoe zijn handen trilden. Hij kon ze ook niet stilhouden, ze kropen als woelende marmotten over de tafel, in zijn schoot, door zijn haar.

De bel ging, Ruud.

Hij overzag in één blik de situatie.

`Ik wed dat je niet eens je schoenveters meer kunt

vastmaken,' zei hij, 'laat staan de knoopjes van je overhemd.'

'Jawel, jawel,' zei Bert afwezig, 'ik zeg dat ik reuma heb, dan doet altijd wel iemand het.'

'En scheren?'

'Elektrisch.' Hij zuchtte en boerde. 'Jezus wat voel ik me beroerd.'

'Hier heb je een paar aspirines,' zei Ruud, en haalde een buisje tabletten uit zijn zak.

Hij slikte ze weg met bier en we zaten te wachten terwijl hij met gesloten ogen in de stoel hing.

Vanzelf begonnen Ruud en ik over kantoor te praten en we waren in discussie over een nieuw project toen hij weer bijkwam.

'Hé Ruud,' zei hij, 'wat doe jij hier?'

'Moet jij niet wat eten?'

'Eten?'

'Je weet wel, iets anders dan vloeibaars in je maag brengen.' Bert haalde zijn schouders op.

'Het is te proberen.'

'Eieren met spek, dat bekomt mij altijd het best als ik me zo voel,' zei Ruud en keek me vragend aan.

'Ik heb ze in huis,' zei ik.

Bert dacht erover na en wreef over zijn maag. 'Heb ik die niet net gegeten?' vroeg hij.

'Nee,' zei ik.

'Laat ik het maar proberen,' hij snoof even in gedachten, 'wel lekker, eieren met spek.'

Ik ging naar de keuken en begon opnieuw te bakken, terwijl ik zoveel mogelijk in de deuropening stond om op te vangen wat hij Ruud vertelde. De afgelopen nacht had hij in de cel doorgebracht op het politiebureau in Harderwijk, aangehouden wegens dronken rondrijden.

'Daar werd de wacht gehouden door zo'n uit de klei getrokken marechaussee, en daar kréég ik me toch ineens een angstaanval, dat ik klop en roep en toen verscheen dat domme hoofd. Ik zeg tegen die man, ik heb een aanval van claustrofobie, die term kent u misschien niet, maar dat is een ernstige zaak, angst voor kleine afgesloten ruimtes, daar kan een mens aan overlijden. Dus wilt u zo vriendelijk zijn deze deur open te laten. Maar hij zegt, meneer ik heb me aan de regels te houden, goedenacht. En hij doet die deur weer dicht. Jezus. Kun je een sigaret voor me rollen?'

Hij was al een tijdje bezig met mijn shag, maar zijn vingers trilden te veel. Ruud nam het van hem over.

Terwijl ik de keuken weer inging om de eieren in de pan te doen hoorde ik hem zeggen: 'Dat rijbewijs heb ik

dus gered.'

`Hoezo?' riep ik.

Hij kwam in de keukenopening staan, gevolgd door de shagrollende Ruud.

`Ik moest die auto dus aan de kant zetten en mee naar het bureau. Streng wachtcommandant, weet je wel, meneer wat bent u nu toch aan het doen? Nou, ze zouden mijn rijbewijs maar vasthouden, en ik moest maar een nachtje overblijven. Maar toen kwam er ineens een ander geval tussendoor, en terwijl hij even niet oplet pak ik dat rijbewijs weer weg en steek het in mijn zak.' Hij voelde in zijn kontzak, haalde er een omvangrijke portefeuille uit en begon te zoeken. `Waar heb ik dat nou gestopt, dat is toch godgeklaagd.' Hij kwam een velletje papier tegen. `0, Klaassen van Milco daar ben ik gisteren ook nog even langs geweest. Daar schijn ik geld van geleend te hebben, staat hier. Ik schrijf alles maar op, want het geheugen is hopeloos. Hij komt in het najaar met onderzoek staat hier.'

Ik hoorde Ruud kreunen. Dronken op bezoek bij een klant, en dan nog even geld van hem lenen, dat was niet de ideale vorm van klantencontact.

`Wat doe je daar in die rook?' vroeg Bert.

`Ik bak je godverdomde eieren,' zei ik kwaad want ik had er niet op gelet.

`0, nou, ze hoeven niet zo hard gebakken hoor. Maar geef maar op, ik ben niet kieskeurig.'

Ik legde de eieren op een bord, deed er een paar sneden brood bij, en een paar schijfjes tomaat en zette dit alles op een blad met peper en zout en een flesje Tabasco.

`Het blaadje sla hou je te goed,' zei ik, maar voor sarcasme had hij geen oor meer.

`Je hebt toch je best gedaan,' zei hij troostend toen ik het bord in zijn trillende handen legde, liep ermee naar de woonkamer en begon nijver te kanen.

We wachtten tot hij klaar was en ik haalde nog wat bier uit de ijskast.

`Wat deed je in vredesnaam in Harderwijk?' vroeg ik tenslotte, nadat ik had afgeruimd en nog een shagje voor hem had gedraaid.

Hij dacht uitvoerig na. `Geen idee,' zei hij tenslotte, `ik zal je vertellen, vannacht, nee niet vannacht maar de nacht daarvoor. Nee, de ochtend daarna.

Ik word wakker en ik voel me niet goed. Kan gebeuren, niks aan de hand. Ik lig in een kamer die ik niet ken in een bed dat ik niet ken. Een soort zolderkamer. Dus ik wacht een tijdje, maar er komt geen herinnering. Ik sta

op en ik kijk uit het zolderraam. Heleboel daken, een beetje saai soort daken. Dus ik denk, dit lijkt Amsterdam wel niet, dit is ook niet Alkmaar of Groningen of Den Haag of Rotterdam. Waar ben ik hier?

En terwijl ik zo sta te tobben in mijn onderbroek komt er ineens zonder kloppen een oude mevrouw binnen met een enorm dienblad in haar handen en daar staat alles op wat je je als ontbijt kunt bedenken. Drie soorten brood, en pap en sinaasappelsap, en een gekookt ei en kaas en weet ik veel. Koffie natuurlijk, zo'n zilveren kan. Ze boog helemaal door vanwege het gewicht, of misschien was ze wel zo gegroeid. Ze holde zo gebogen de kamer door op weg naar een tafel die daar stond.' Hij stond op en deed het overtuigend na. `En bij die tafel kwam ze in moeilijkheden, want het was maar een klein wijfie met van die haakse kippepootjes, en die tafel was hoger dan het blad. En je zult het niet geloven, maar toen begon ze te zwaaien van ene-tweeje-hup. Wam, dat blad op de tafel. Hahà.

En ik trek intussen snel een broek aan, terwijl ik probeer niet te kokhalzen bij de gedachte aan die pap. Ik zeg tegen dat vrouwtje, mevrouw het is misschien een vreemde vraag, maar kunt u mij zeggen waar ik hier ben? Het is me even ontschoten. En zij richt zich zo'n beetje op en zegt: dit is Harderwijk meneer. En gaat de deur weer uit!

We keken hem afwachtend aan.

`Ik heb geen idee hoe ik daar kwam en wat ik daar deed,' zei hij triomfantelijk, alsof hij het wonder van de eeuw presenteerde, `ik was er ook nooit geweest, Harderwijk.'

`Je moet je zelf onder behandeling stellen, Bert,' zei Ruud, 'je gaat zo naar de knoppen.'

`Onzin,' zei Bert, `mag een mens eens een keertje in zijn leven bezopen zijn. Ik weet het alweer, ik was langs Maartje gegaan en haar vriendin. Weet je dat ze me niet eens openden? Ik werd te woord gestaan via zo'n deurtelefoon, weet je wel. Maartje is niet te spreken. Ik naar de telefoon, maar daar hetzelfde verhaal. Zo'n lesbienne die je vrouw inpikt, en dan moet ik zeker rustig blijven. Maak je niet ongerust, vanaf morgen ga ik weer gewoon braaf aan het werk hoor.'

We praatten uitvoerig op hem in, Ruud had een hele lijst bij zich van de keren dat Bert in de afgelopen maanden spoorloos zoek was, of aanvallen van paniek had gekregen bij klanten, of gewoon dronken ongevraagd op klantenbezoek was gegaan. De lijst kon alleen door Theo Bruins opgesteld zijn. Bert luisterde geïnteresseerd, het

leek voor hem net zo nieuw als voor mij. Halverwege begon hij in zijn portefeuille te bladeren op zoek naar bezoekennotities, maar hij interrompeerde niet.

‘En vorige week heb ik zelf nog Frans Ekhart van CXS honderd gulden terugbetaald die je van hem had geleend. Niet dat hij erom vroeg, maar hij vertelde dat je aan het eind van een middag was komen aanzetten met een vaag verhaal over een nieuw soort onderzoek. Je nodigde hem uit om te gaan eten, maar hij had geen tijd. En toen ging je in je portemonnee zoeken naar een leuk eetadresje, en merkte dat je geen geld bij je had. Hij heeft het je toen geleend. Hij vertelde het met plezier hoor, zag best dat je wat aangeschoten was, maar dat kun je toch niet te vaak doen, Bert.’

Bert hield een papiertje omhoog. ‘Ekhart, honderd gulden. Komt in januari weer met onderzoek.’ Hij scheurde moeizaam de honderd gulden eraf en stak januari-weer-met-onderzoek terug in de portefeuille. ‘In Harderwijk kende ik niemand,’ zei hij, ‘dat is waar ook. Dáárom moest ik die nacht in de politiecel. Ik had geen geld voor een hotel.’

‘Had die ouwe mevrouw je geflest?’ vroeg ik.

‘Welke ouwe mevrouw?’

‘O, laat maar zitten.’ Hij besteedde er geen aandacht aan.

‘Toch ontmoet je goede mensen,’ zei hij, ‘vandaag was ik door mijn sigaren heen en ik reed door een dorp. Daar zag ik zo'n uithangbord van Hofnar. Ik stop en stap uit en ga die winkel binnen. Het is een snoepwinkel, met sigaren en sigaretten en alles wat daar verder bij hoort.

Papier, veel papier, ansichtkaarten. Mólentjes zelfs en aangeklede poppen. Toeristendorp. Er staat een meisje achter de toonbank. Enfin, ik kies een doos behoorlijke sigaren en bij het afrekenen merk ik dat ik nog maar een gulden bij me heb. Logisch, ik had niks meer, alles verzopen in Harderwijk, anders had ik ook niet in dat politiebureau hoeven overnachten. Dus ik zeg "Mevrouw, het spijt me, maar ik blijf maar een gulden bij me te hebben. Wat kan ik daarvoor krijgen?"

Zit daar een uitgedroogd oud mannetje in de hoek, ik had hem niet eens gezien, hij zat daar een krantje te lezen. Hij zegt "Geef die meneer die doos sigaren, het geld komt wel." Kun je nagaan. Ik zag er niet uit, trillende handen, ongeschoren. Maar hij zag het hè, dat ik dat nodig had en dat ik een heer was. Hij was de eigenaar dus, dat meisje was zijn dochter. Ik heb het adres nog ergens, dat moet betaald.’ Hij begon weer in zijn portefeuille

te woelen.

`Bert, alles wordt betaald,' zei Ruud, `als je verdomme maar eens bereid bent je onder behandeling te stellen. Je mag je wat mij betreft ook dood drinken, maar dan graag niet als directeur van ons bedrijf rondhollen en van onze klanten geld lenen.'

`Ik ben helemaal niet aan de drank,' zei Bert, `heb je nog een biertje voor me, Hans? Geef maar een glaasje jonge jenever eigenlijk. Ik ben uit het lood, er is me veel overkomen de laatste tijd, je weet toch dat Maartje van me is weggelopen? Nou, verdomme. Maar dan ben je nog niet ineens een alcoholist.'

`Nou, als je geen alcoholist bent, dan ben je er ook zo weer uit.'

`Waaruit?'

'Die kliniek.'

`Welke kliniek?'

`Ontwenningsskliniek.'

`Ik pieker er niet over. Moet je horen, mij mankeert niks.'

Ruud en ik keken elkaar aan, en besloten toch maar door te drukken. Na een uur praten had Bert een aanval, dronk zich erdoorheen, maar om twee uur 's nachts ging hij door de knieën, nam een paar tabletten Librium die hij op zak bleek te hebben, praatte nog wat door en viel ten slotte in zijn stoel in slaap.

Ruud en ik waren al betogend zelf ook behoorlijk aangeschoten geraakt.

`Ongelooflijk, wat een energie heeft hij toch,' zei Ruud, `total loss, meer alcohol dan bloed in zijn lichaam, en hij kwekt je de oren van het hoofd. En dan moet hij nog tabletten hebben om in slaap te komen.'

We twijfelden aan onze overwinning. Morgen zou hij misschien weer weigeren. Ruud had voor zijn komst al een afspraak gemaakt dat Bert eventueel om elf uur 's ochtends opgenomen kon worden. We dronken koffie, koffie en koffie en tenslotte was Ruud zover dat hij in zijn auto kon stappen om naar huis te rijden.

Ik toddelde nog een halfuur rond en zocht wat kleren van Bert bijeen.

De ontwenningsskliniek was gevestigd in een grachtenhuis. Ik kon geen parkeerruimte vlakbij vinden, we moesten een paar honderd meter lopen.

Ik was benauwd dat hij op het laatste moment nog van mening zou veranderen, het was al een wonder dat hij mijn commando's gevolgd had en trillend en doodziek in de auto was gekropen. Zonder omkijken liep ik voor hem uit, droeg zijn koffertje de geveltrap op en duwde de deur open. Tot mijn opluchting bleek hij nog steeds te volgen. Hij keek omhoog, zuchtte en beklom de trap.

Een grote marmeren hal met een statige trap naar boven. Rechts de balie. Of we maar even op de maatschappelijk werkster wilden wachten. We gingen op een van de wachtbanken zitten. De voordeuren stonden open.

Buiten scheen de zon. Er kwam een jonge man met grote maar ongelijke stappen binnen. Hij had een regenjas over zijn arm en hield hem voor zich uit alsof hij er een klacht over ging melden.

Alhoewel hij strak in de richting van de balie keek voerden zijn benen hem in een scheve lijn onherroepelijk onze richting uit. Pas op het laatste moment kon hij zijn koers corrigeren en kwam tot stilstand bij het loket. Maar daar ontbrak hem de kracht om iets te zeggen. Hij hapte een paar maal naar adem en de receptioniste werd zienderogen mens.

`Ach Hugo,' zei ze, `is het weer zover? Ik zal juffrouw Franken bellen. 'Wacht daar maar.' Hij kwam naar ons toe en liet zich voorzichtig zakken op de bank tegenover ons. Een mager lichaam, met een verbaasd hoofd waarvan een klein gedeelte op de kruin kaalgeschoren was en voorzien van een degelijk pleisterkruis. Hij had fletse blauwe ogen die geen punt konden vasthouden. Hij kreeg ons globaal in beeld, keek lang naar ons en zei met een hoge hese stem: `Ook stout geweest?'

Bert gaf geen sjoerge. `Eh...' begon ik.

`Ik ook,' zei hij, `ik ben stout geweest.'

Hij bewoog even gekweld het bovenlichaam en liet een korte boer los.

`Sorry,' zei hij, `moet jij eens raden wat eigenlijk mijn lievelingsdrank is.' Zo te ruiken was hij niet eenkennig.

`Moet jij eens raden, je zult het niet geloven.' Ik haalde zo geïnteresseerd mogelijk mijn schouders op.

`Karnemelk!' riep hij triomfantelijk, `daar sta je van te kijken niet, wel?'

Ik knikte.

`Karnemelk,' herhaalde hij, `met wat suiker of keukenstroop. Liever nog honing. Ik heb het hier leren drinken en iets lekkerders is er niet. Het lest de dorst en het is nog gezond ook. Wekenlang kan ik ermee toe. Ik heb een goeie baan, mooi huis, mijn vrouw kwijt maar dat krijg je, daar moet ik me overheen zetten, dat is gebeurd, daar helpt nu eenmaal niets meer aan. Maar dan ineens gaat het weer mis, begrijp je?'

Ik knikte maar weer.

`Nu zo'n twee weken geleden. Mijn zusje trouwt en ik red het een heel eind. Kopje koffie, sjuutje, tonicje, in zo'n gelegenheid schenken ze geen karnemelk. En dan moet er ineens geklonken worden en dan drukt een oom een glaasje wijn in mijn hand. Witte wijn, niet eens lekker. Ik ruik er even aan en ik denk, nou ja, één glaasje witte wijn. Ik neem een slok en het is net of iemand een knopje indrukt. Dat is nu twee weken geleden en al die tijd heb ik gezopen. Tijd kwijt, geld kwijt, baan kwijt. En ik vind het niet eens lekker. Karnemelk, dat is mijn lievelingsdrank. En als dan alles op is en ik krijg geen krediet meer, dan komt het berouw. Ach jezus, stommeling, denk je dan.' Hij snoof krachtig, zocht in zijn broek naar een zakdoek, en trok een tientje naar boven.

`Verrek,' zei hij, stond pijlsnel op en beende de deur uit, een man met een missie.

`Hugo,' riep de juffrouw hem achterna.

`Hij had nog een tientje,' zei ik.

Ze haalde berustend haar schouders op.

`Een kant-en-klare Kronkel,' zei ik tegen Bert, maar hij was weggedommeld. Ik moest hem wakker schudden toen we eindelijk de kamer van de maatschappelijk werkster in mochten. Ze was helaas een jonge vrouw met blond haar en forse borsten, zou Bert ertoe komen om zijn zwakheid tegenover zo'n stuk te bekennen? De toelating had heel wat voeten in de aarde. Naam, toenaam, beroep, leeftijd, huisarts.

`En u wilt van de drank af?'

`Nou,' zei Bert, `kijk, ik heb een moeilijke periode achter de rug en daarin dronk ik wel eens wat veel.' Hij keek even naar me.'Wat véél te véél. Mijn vrouwtje is nu ook van me weggelopen. Ze lijkt op u.'

Ajakkes, Bert in een weemoedige stemming. Mijn vrouwtje, hoe krijgt een mens het uit de mond. Maar hij was natuurlijk ver heen, god wat was hij ver heen.

's Ochtends toen ik hem wakker maakte voelde ik zelf een hevige kater, maar ik was het toppunt van gezondheid in vergelijking met het zwetende trillende dikke lichaam

dat ik naar de douche sleepte en duwde en vervolgens aankleedde. Ten einde raad gooide ik er een paar borrels in, het hielp weinig, maar de paniek werd minder.

`We gaan nu naar de ontwenningsskliniek,' zei ik luid tegen hem, `en daar laat je je verdomme opnemen, hoor.

Je bent helemaal kapot, man.'

Maar nu was hij ineens toch weer aardig opgeknapt en zat uitvoerig zijn leed te verkopen aan de blonde maatschappelijk werkster. Spanningen op het werk, roofofbouw, meer willen dan je kan, en tja, als dan ook je vrouw nog van je wegloupt.

Ze luisterde geduldig toe.

`En u wilt van de drank af?'

`Ach, ik wil wel van het te véél af. Een tijdje wat minder, en dan gewoon sociaal drinker worden, zoals iedereen.'

De werkster zette een ernstige bril op en keek hem aan.

`Dát gaat niet,' zei ze, `wij hebben hier het uitgangspunt dat behandeling alleen zin heeft als de cliënt er zelf een punt achter wil zetten. Dus helemáál en radicaal ophouden met drinken. Voorgoed. Als u dat niet wilt kunnen wij u niet helpen.'

Bert zweeg. Ik voelde me zelf beroerd genoeg om overal ja op te zeggen, als ik dan maar een paar uur rustig op bed kon liggen, maar ik had geen flauw idee hoe Bert zou reageren.

De stilte duurde vrij lang.

`Denkt u er maar rustig over na,' zei ze. Ze liep het formulier nog eens door, terwijl Bert en ik een blik wisselden. Doe nou maar, probeerde ik hem met een hoofdknik duidelijk te maken.

`OK,' zei hij, `ik wil abstineren.'

Daarna ging het snel, even later stonden we weer in de hal en wachtte ons een magere broeder met een alternatief baardje. `Gaat u mee, meneer Maas?'

Ik gaf Bert zijn koffertje. Hij nam het aan, keek er verbijsterd naar en toen weer naar mij. Het begon tot hem door te dringen. Ik voelde me alsof ik een hond naar het asiel bracht: zie maar wat je ermee doet, ik kan het niet meer.

`Bert,' zei ik, deed een stap naar voren en omarmde hem. Mijn ogen liepen vol, hij zuchtte diep en voor het eerst sinds ik hem kende voelde ik me zijn broer. Het duurde maar kort, de verpleger greep resoluut in en trok hem weg.

`Ik kom op het bezoeken vanavond,' zei ik.

`Bezoeken,' herhaalde hij daas en schudde het hoofd. Hij liep met het koffertje in de hand achter de broeder

de trap op.

Het was twaalf uur, een halfuur later was ik op kantoor en liep door naar de directieruimte. Maar Ruud was er niet, Theo zat achter zijn bureau te dicteren in een microfoon.

`Gelukt?' vroeg hij, `is Bert...?'

`Ja,' zei ik, `waar is Ruud?'

`Naar een klant.' Handenwrijvend kwam hij vanachter het bureau vandaan, maar staakte het vreugdebetoon toen hij mijn gezicht zag.

`Sorry,' zei hij, `ik ben niet zo erg diplomatiek. Maar ik bedoel het goed. Ga je vanavond naar het bezoekuur? Mag ik dan mee?'

Ik sprak met hem af dat we elkaar voor de kliniek zouden opwachten en nam de rest van de dag vrij.

Met Jenny nam ik de projecten snel door, en we gingen nog even wandelen. Zwijgend grotendeels, ik genoot van haar rust. Halverwege stak ze een kleine hand in de mijne en ik bedacht dat er eigenlijk niets tegen kantoorliefdes is, als ze permanent zijn.

Later die middag belde ik bij Maartje aan. Ze woonden in een nieuwe torenflat aan de rand van Utrecht. Er stonden jonge boompjes gedwee te buigen in de wind, er schoten zandvlagen over de weg.

Maar tien-hoog in de lucht hadden ze een exquis nestje. Carla liet me binnen en toen ik haar zag herkende ik haar als een wat oudere nicht van Maartje, een lange vrouw met een aardige ironische mond en geïnteresseerde ogen. Nieuw was haar grijze haar. Jaren geleden waren we elkaar op verjaardagen weleens tegengekomen. Ze ontwierp meubels voor een fabriek, of zo. Bij het kamerbrede raam stond een rijkgedekte tafel met servetjes en eierdopjes en vele soorten brood.

Zacht tapijt op de vloer, de zon scheen af en toe door de wolken naar binnen, er klonk Mozart uit een ingebouwde geluidsbron.

Ik kreeg thee in een krullig kopje uit grootmoeders tijd, sloeg een boterham af en converseerde een halfuur over het uitzicht, de wegverbindingen, het gebrek aan winkels in zo'n nieuwbouwuurt.

In de verte zag ik een meertje en herkende het. Bert en ik zwommen er vroeger weleens, nu was eromheen een park aangelegd.

Carla verontschuldigde zich, ze moest weer naar haar werk.

Maartje en ik ruimden de eettafel af.

‘Wat doet zij ook weer voor haar vak?’ vroeg ik.

‘Ze is lerares Frans.’

O. ‘Ontwierp ze niet tafels vroeger?’

‘Tafels?’

‘Nou ja, tafels en stoelen. Kom hoe heet het, meubilair. Interieur-modiste, eh architect.’

‘Nee hoor, je bent in de war met iemand anders, denk ik.’

‘Ja, dat moet dan wel.’ Ik bleef erover piekeren, nog geen veertig en ik vergat alles al. De ruimte begon me ook te benauwen, in het zonlicht waren allerlei stofdeeltjes zichtbaar.

‘Zullen we een eindje gaan wandelen?’ stelde ik voor.

Even later liepen we buiten en na enig aarzelen stak ik mijn arm door de hare. We bereikten het meertje en gingen op een bank zitten.

Het woei nog steeds stevig.

‘Ik wilde je over Bert vertellen,’ zei ik.

Ze zuchtte. ‘Hij is een paar dagen geleden nog langs

geweest, maar we hebben hem niet binnengelaten. Ik had al zo lang met hem aan de telefoon gepraat, ik kon gewoon niet meer.'

'Ik heb hem vandaag naar een anti-alcoholkliniek gebracht,' zei ik.

Daar keek ze van op. Ik vertelde het hele verhaal en informeerde voorzichtig of ze op bezoek zou willen komen. Ze dacht er lang over na.

'Het is gruwelijk,' zei ze tenslotte, 'maar ik voel helemaal niets meer voor hem. Het is gewoon afgelopen en ik wil er niet meer opnieuw aan beginnen. Begrijp je dat?'

Een moeilijke vraag. Begrijp je dat? Alles is te begrijpen, maar de vraag was natuurlijk: kun je het billijken? Ja, eigenlijk wel, al kwam het verdomd slecht uit. Trut, mijn broer in de steek laten op zo'n moment, een schande was het.

'Het wordt nooit meer iets tussen jullie, denk je?' vroeg ik voor alle zekerheid.

'Nee Hans, echt niet. Ik ben hier pas een paar dagen en ik voel me een nieuw mens. Ik heb weer plannen, ik ga mijn studie afmaken en dan ga ik les geven. Met een beetje goeie wil ben ik over ruim een jaar zover.'

'Ja, ik begrijp het,' zei ik.

We liepen terug naar het flatgebouw en bleven staan bij mijn auto.

'Wat een leuk wagentje,' zei Maartje vertederd. Ik knikte somber, wat moest ik Bert als wortel voorhouden nu zij er definitief een streep onder zette?

'Bert denkt dat jij denkt dat je lesbisch bent,' zei ik ineens, 'en dat je daarom bent weggegaan.'

Ze knikte. 'Dat heeft hij zich in zijn hoofd gezet, dat is misschien ook wel het makkelijkst voor hem, want dan hoeft hij zich niets te verwijten. Maar nee hoor, Carla en ik komen niet verder dan sympathie, ze is altijd een soort tante voor me geweest waar ik naartoe ging als ik er niet meer tegen kon. Ze heeft zelf een heel moeilijk huwelijk achter de rug. En als je het dan precies wilt weten: Carla heeft een vaste vriend, maar ze wil op zich zelf wonen, dus vandaar.'

'Ja sorry, ik wilde niet indiscreet zijn,' zei ik. Dat maakte haar tot mijn verrassing ineens kwaad.

'Je mag best indiscreet zijn, als het ook maar een beetje uit belangstelling voor mij is. Maar je komt hier alleen voor je broer: valt er nog wat recht te breien, is ze voor een karretje te spannen? Het komt niet in je hoofd op dat het ook voor mij een ramp is, na vijftien jaar huwelijk

moet ik maar proberen een nieuwe start te maken.'

`Dat begrijp ik best,' zei ik, maar ze raasde door.

`Ik heb schoon genoeg van jullie egoïsme, de hele wereld draait om jullie problemen, nou, ik doe niet meer mee. Ik ga nu mijn eigen weg.'

`OK, Maartje, OK. Neem me niet kwalijk dat ik even langskwam. Het zal niet meer gebeuren.' Haar woede ebde even snel weg als ze gekomen was.

`Sterkte,' zei ik en gaf haar een hand.

Even stonden we zo, maar het was als afscheid te dwaas, en na een korte aarzeling sloeg ik mijn armen om haar heen en stonden we een tijdje tegen elkaar aangedrukt een warm gevoel uit te wisselen.

Toen ik al achter het stuur zat boog ze zich naar binnen en vroeg: `Ik wil graag de echtscheiding regelen, Hans. Maar ik begrijp best dat dit niet het goede moment is. Bel je me als Bert er aan toe is ?'

`OK.'

Ik reed weg. In het spiegeltje zag ik haar zwaaien en wuifde terug. Toch jammer dat ze Bert in de steek liet op dit moment, maar ik kon het haar niet meer kwalijk nemen. Een kilometer verder stopte ik, keek op mijn horloge, peinsde, aarzelde en reed ten slotte langzaam de naoorlogse wijk van Utrecht in, op weg naar mijn pleegmoeder. Ze stond in de voortuin te knippen aan de heg, toen ik parkeerde.

Een magere vrouw, duidelijk in de aow-leeftijd maar nog pezig. Haar haar was kortgeknipt grijs, haar gezicht bruinverbrand. Ze droeg een halve bril.

Onderweg was ik nog een bloemenwinkel tegengekomen en ik hield een bundel asters voor me uit.

Ze keek pas op toen het hek scharnierde en kwam enthousiast naar me toelopen.

'Hans! Wat een verrassing !' Ze stak een leren wang naar me toe, ik gaf er een droge kus op en liet me de bloemen afnemen.

`Anjers, ze mogen wel wat vocht hebben, jongen, kijk, de kopjes hangen.' OK, anjers dus.

Ze beende voor me uit naar binnen en spoedde zich met de bloemen naar de keuken.

Ik ging zitten en keek verrast om me heen. Er was niet veel bekends meer, ze had al het meubilair vervangen.

Ik pakte de krant op en begon de koppen te lezen. Na een paar minuten kwam ze binnen, met een glas sinaasappelsap.

`Hier. Drink op. Goed voor je.' Ik nam het glas en dronk het zonder proeven in één keer leeg. Sinds ik het huis uit was meed ik sinaasappelsap.

`Wat een eer, zo'n onverwacht bezoek. En hoe vind je het hier? Ik dacht een maand geleden, die ouwe troep moet maar eens weg. Ik heb alleen Berts kamertje nog gehouden zoals het was, lijkt me leuk voor als hij nog eens komt logeren. Hij belde trouwens gisteren nog op, vanuit Harderwijk geloof ik. Ik kon hem niet zo goed verstaan, ik begin een beetje doof te worden.'

`U kunt bij de PTT een versterker bestellen hoor, om het geluid wat harder te krijgen.'

`O graag, als je dat een keer doen wilt. Maartje is een tijd weg voor een cursus, zei Bertje, maar hij deed er zo verdrietig over, ze zijn zeker van elkaar af? Ja, ik zeg het maar zoals ze het tegenwoordig zeggen. Van elkaar af, het is me een uitdrukking.'

`Ze wil weer les gaan geven in Frans.'

`Jammer, jámmer dat ze geen kinderen hebben gekregen. Ik wil me er niet mee bemoeien, een oude vrouw moet haar plaats weten. Maar als die meid eens wat minder rookte en dronk. Twéé miskramen, dat moet een oorzaak hebben.'

`Ze drinkt niet en ze rookt niet,' zei ik.

`Dat is niet altijd zo duidelijk zichtbaar jongen. Ik heb weleens gedacht dat Bert haar te veel vrijheid geeft. Maar wie ben ik, als moeder moet je het laten gaan.'

Ze stond op en duwde tegen een schilderijtje dat mijn pleegvader ooit gemaakt had. Het moest een dubbelportret van Bert en mij voorstellen, van toen we een jaar of zeven, acht waren, maar we stonden er citroengeel op en keken een beetje scheel. Vader had slag van landschapjes, maar kort voor zijn dood werd hij geprest tot het maken van dit schilderij, op basis van een oud fotootje.

Zelf vond hij het niks en terecht, maar het hing nu al tien jaar in de voorkamer en was een voorwerp van voortdurende zorg. Moeder kon er niet naar kijken of ze hing het weer even anders, zoals ze in het hele huis altijd bezig was dingen ietsje rechter te zetten, en dan vaak schever omdat ze geen timmermansoog had.

`Je werkt weer in Berts zaak, hè,' zei ze, `je kunt je niet voorstellen hoe prettig het voor mij is te weten dat jullie het zo goed met elkaar kunt vinden. Dat je op elkaar kunt terugvallen. Over een tijdje ben ik er niet meer om jullie bij elkaar te houden.'

Ze liet de stilte vallen die ik wel kende.

`Kom kom, u loopt nog als een kieviet,' zei ik.

`Aardig van je om dat te zeggen, maar ik merk de leeftijd toch hoor, Hans. Blijf je eten? Ik vraag het omdat

ik dan iets in huis moet halen. Nee? Een kopje thee dan?'

Ze maakte de thee en ik keek naar Bert en me zelf en probeerde me te herinneren wanneer de foto gemaakt was die gediend had als basis voor het portret. Een Chinese fotograaf meende ik me te herinneren, met veel strijkages en een bruin gordijn waarvoor we op commando moesten zitten in hoge stoelen. En maar lachen.

Eén van mijn voortanden was nog niet volgroeid, ik wisselde laat, en ik lachte pas onder grote druk. Vader had in zijn schilderij de tand gecompleteerd en mijn vlek weggewerkt tot iets dat een grillige schaduw van mijn neus zou kunnen zijn. Het schilderijtje werd er niet geloofwaardiger door. Het hing nu trouwens behoorlijk scheef. Ik stond net overeind om het wat rechter te hangen toen ze met de thee binnenkwam.

'Niet helemaal gelukt hè,' zei ze, 'vader kon goed schilderen, maar portretten, dat lukte niet zo erg. Maar hij wilde het zo graag.'

Ze zette het kopje voor me neer. 'Een goede man,' zei ze, 'ik mis hem elke dag.'

Een week voor zijn dood had ik hem nog gesproken. Hij was sterk vermagerd en leed veel pijn ondanks een behoorlijke verdoving. Zijn grijze haar was zo kortgeknipt dat hij bijna kaal leek. Hij transpireerde van de pijn en greep met twee magere handen de mijne.

'Ik heb liggen nadenken,' zei hij, 'en ik wil je zeggen dat het me spijt dat je bij ons niet gelukkiger bent geweest.'

'Ach kom,' zei ik verlegen. Hij had een paar vreemde bruine plekken op zijn gezicht, zijn ogen zonder bril waren waterig blauw, het hinderde me dat hij mijn handen zo vasthield. 'Nee,' zei hij, 'het is waar. Je bent voor moeder altijd een beetje een loegetje gebleven en ik had het te druk om op je te letten.'

'Ach, dat is nakaarten,' zei ik, 'u moet zich daarover niet aftobben. Word nu maar gauw weer beter. U heeft me goed verzorgd. In een weeshuis was ik heel wat slechter af geweest. Dat besef ik best hoor.'

'Ja?' vroeg hij en keek me met die waterige ogen aan.

'Natuurlijk. Ik begrijp toch best dat een aangenomen kind nooit helemaal je eigen kind wordt.'

Hij liet eindelijk mijn handen los, gaf een zucht en ging wat comfortabeler liggen.

'Dat is een pak van mijn hart, Hans,' zei hij. Een scheurende hoest brak los die zijn griezelige dunne bovenlijf op bed liet hotsen. Daarna lag hij lang te hijgen, met gesloten ogen. Ik keek bang naar hem, doodgaan, jesus wat

een gebeuren.

`Het ga je goed jongen. Als je het op kunt brengen wil je dan af en toe moeder eens opzoeken. En let een beetje op Bert, als je wilt.'

'Natuurlijk, natuurlijk. Ik kom volgende week nog eens langs,' beloofde ik, maar een week later hoefde het niet meer.

`Het gaat niet goed met Bert en die meid,' zei mijn pleegmoeder, `dat weghobbelen voor een cursus, daar geloof ik niet in. Zijn ze uit elkaar, die twee?'

Ik schrok op.

`Nou, eh... Wat heeft Bert u verteld?'

'Niets! Ik kon hem niet verstaan en hij hakkelde en zeurde maar, hij leek wel dronken. Ik ken dat wel. Hij wil niet liegen en hij wil ook niet zeggen wat er wél aan de hand is. Daarom vraag ik het jou. Zijn ze uit elkaar?'

`Eh, een beetje.'

`Een beetje, wat is nou een beetje uit elkaar. Zeg hem maar dat hij er een punt achter moet zetten. Al dat intellectuele gedoe en een kind ho maar.' Ze stond op om een plant van een bruin blad te ontdoen. `Hij is véél te argeloos, altijd maar bezig met zijn werk. Dat verwijt ik me zelf weleens, dat ik hem geleerd heb het werk voorop te stellen. Er zijn meer dingen in het leven, de continuïteit, nageslacht, zorgen dat het leven doorgaat.

Hij moet maar zo vlug mogelijk van haar scheiden, dat kan tegenwoordig, en dan trouwen met een goede vrouw die hem kinderen geeft. Dat kan nog best, het is niet te laat.' Ik knikte maar wat.

`Je weet dat ik je niet gauw iets vraag,' zei ze, `maar ik wil je nu toch vragen om wat extra op Bert te letten. Laat die scheiding maar doorgaan en liefst zo gauw mogelijk. Ik ben niet zo voor al die moderne dingen, dat weet je, maar in dit geval zeg ik vooruit. Maar zorg ervoor dat hij er niet aan kapot gaat en dat hij snel iemand anders vindt. Wil je dat doen?'

`Ik zal mijn best doen, maar ik weet niet of het lukt,' zei ik, `Bert heeft ook zijn eigen wil.'

`Dat weet ik, dat weet ik.' Al pratend was ik opgestaan en we stonden nu voor het autootje in de oprit. `Maar ik weet dat ik op je kan rekenen Hans. Bert had geen betere broer kunnen hebben.' Ik kuste haar op de wang, kroop snel achter het stuur en startte de wagen toen ze tegen het raam tikte. Met tegenzin draaide ik het raampje naar beneden. Welke instructie zou ik nu nog meekrijgen?'

`Ogenblikje,' zei ze. Ze liep naar haar bloemenzee en kwam terug met een halfgeopende rode roos aan een

lange stengel. 'Die is voor jou,' zei ze, 'lief dat je gekomen bent.' Ik reed weg, zwaaide naar haar en stopte om de hoek. Ik draaide het raampje open en pakte de bloem, om weg te gooien. Maar het was wel een erg futiel gebaar, en wat kon die roos eraan doen? Het was trouwens ook goed bedoeld. Ik gooide de stengel weg, stak de roos in een knoopsgat en reed naar huis.

Theo stond keurig te wachten bij de kliniek.

`Meneer Maas?' zei het meisje van de receptie, `die staat op het punt van vertrekken. Hij wacht op u. Gaat u maar de trap op.'

We snelden de wijde trap op en bleven boven staan om adem te halen. Een uitgewoonde kantine en daarin mannen van allerlei snit, onderbroken door enkele vrouwen op bezoekuur. Bruine cafetariatafeltjes en -stoelen, in het midden een biljart, in de hoek een televisietoestel met een paar rijen stoelen ervoor.

Er viel even stilte terwijl men naar ons keek, maar het geroezemoes werd snel hervat.

`Gezelligheid troef,' zei Theo. `Hadden jullie niet wat beters kunnen vinden?'

`Dit is het enige dat er is.'

Achter een toonbank stond de verpleger met het baardje bij een koffie-ton met kraantje.

`Wij komen voor Bert Maas,' zei ik.

`O ja. U hebt hem gebracht vanochtend, nietwaar? Hij ligt nu in het ziekenzaaltje, maar ik moet u waarschuwen, hij wil meteen weg. En wij kunnen niemand tegenhouden die hier weg wil.'

Hij liep met ons mee naar een kamer waar acht bedden zeer dicht op elkaar stonden.

Op elk bed lag een man, Bert meteen om de hoek. Hij leek te slapen, maar toen we naar hem keken deed hij zijn ogen open, ging overeind zitten en begon meteen luid te praten.

`Goed dat jullie er zijn. Ik waardeer de bedoelingen van dit instituut, maar dit is geen omgeving voor mij.

Hier ga ik kapot. Hier moet ik onmiddellijk weg.'

Hij stapte van het bed af, wankelde even en stak een trillende hand uit. `Kijk zelf. Dat is toch diep treurig.

De een snurkt de ander rochelt. En heb je in de zaal gekeken?

Ooit zo'n stelletje randdebielen bij elkaar gezien?

Er valt geen verstandig woord uit te krijgen. Meneer,

kunt u mij ook zeggen waar het toilet is? En dan

gaat zo'n mond open en weer dicht, en dan krijg je een

glazige blik. Maar geen stom woord. Randdebielen.'

`Kom, meneer Maas,' zei de verpleger, `sommige mensen hier zijn er erg aan toe. Vooral op dit zaaltje. Net als u zelf, hoor.' Hij knikte wijs.

`Onzin. Ik hoor niet tussen deze gevallen thuis. Ik

waardeer jullie arbeid, George. Jullie doen goed werk.

Maar dit is geen omgeving voor mij. Ik word hier gék.'

`Jaap heet ik.'

`Jaap? Kan niet, ik heb het in mijn agenda. Kom, waar heb ik het.' Hij morrelde in zijn zakken, vond het boekje en begon te bladeren. `Waar heb ik het. Jaap, zie je wel. Ik heb het hier staan, Jaap.'

`U zei George.'

`Nee, nee. Jaap. Maar komaan, geen details, mijn koffer, en wegwezen. Jullie zijn met de auto?'

Theo en ik keken elkaar aan.

`Hoor eens Bert,' zei ik, `we komen hier op bezoek.

Als je weg wilt doe je dat maar op eigen houtje. Ik ga je daar niet bij helpen, en Theo ook niet.'

Tot mijn verbazing werd hij er niet agressief van, maar begripvol deemoedig.

`Jullie bedoelen het goed,' zei hij, `ik begrijp dat jullie het goed bedoelen. Dan ga ik op eigen houtje wel. Mijn schoenen.'

Hij had ongeveer alles open staan wat open kon staan, overhemd, broekriem, gulp.

We keken hoe hij zijn schoenen aantrok en een korte poging deed de veters vast te knopen. Maar zijn vingers trilden te veel.

Vanuit de belendende bedden keken enkele patiënten suf toe.

`Is hier ergens een plek waar wij rustig met hem kunnen praten?' vroeg ik.

De verpleger aarzelde.

`Nee,' zei hij, `maar als u wilt kunt u wel even in het keukentje gaan zitten.'

Minstens veertig paar ogen keken naar ons toen we door de kantine liepen, de hoek om. Daar was inderdaad een piepklein kamertje met een gootsteen, en een keukentafel met drie stoelen.

`Ik moet u alleen laten,' zei Jaap, `ik moet terug naar mijn post. Als u me nodig heeft kunt u me in de zaal vinden.' Hij sloot de deur achter zich.

`Goeie jongen,' zei Bert, `allemaal brave mensen trouwens, hoor. Een goeie instelling, dit. Maar ik hoor hier niet thuis, jongens. Ik geef toe, ik drink te veel, ik ben overspannen, het geheugen is weg. Ik zou best toe zijn aan een maandje rust. Een beetje bijkomen. Maar niet tussen deze debielen, ik word hier gek. Heb je die zaal gezien?'

`Een maand niet drinken, zou je dat vol kunnen houden?' vroeg ik.

`Natuurlijk joh, dat is het punt helemaal niet. Maar het is niet nodig, drank is het probleem helemaal niet. Als

ik een maandje rust neem, af en toe een borreltje, zo rond het avondeten, ach dan ben ik zo boven Jan.' Hij kon zijn handen weer niet stilhouden, ze trommelden op tafel, verpulverden een sigaret, wroetten in zijn zakken.

`Maar je hebt net een vakantie achter de rug, Bert.

Dat heeft toch niets geholpen?' zei Theo.

`Vakantie?'

`Naar Frankrijk. Met Maartje.'

`Maartje is van me af, dat weten jullie toch?' zei hij.

Hij nam zijn bril af, legde zijn handen op zijn gezicht en begon te wrijven. `O god, o god,' hoorden we hem mompelen.

`Moet je horen Bert,' zei ik, `het is hier een afschuwelijke

tent, dat zie ik ook wel. Maar je bent zwaar aan de drank en je bent ver heen. Je moet er van af, joh. En daarom moet je het in vredesnaam maar volhouden.'

Hij liet zijn blote gezicht zien. Pafferig, knipperende ogen, bang.

`Dit is geen omgeving voor mij. Ik word hier knettergek.'

Ik probeerde niet naar hem te kijken.

`Hoor es, we helpen je niet,' zei ik zo flink mogelijk, 'je geld is op, ik laat je niet binnen in het huis, je kunt geen kant uit. Ik vind het afschuwelijk, maar het is voor je bestwil.'

`We hebben je credit-card ook geblokkeerd,' zei Theo.

Opnieuw werd hij niet kwaad, maar weemoedig. Hij was op, hij was echt op, ondanks alle praatroutine en de schreeuwende behoefte aan drank.

Het gesprek herhaalde zich vele malen. We werden maar één keer gestoord, door een gezette Indische dame in verpleegsterstenu, die een koffiekkan kwam pakken.

`Oei, wat een rook,' zei ze. Het stond blauw in het kamertje

`Ja mevrouw,' zei Bert, `er worden hier harde noten gekraakt. Ik wil weg en de heren willen dat ik blijf. En als ik u zie, dan is de verleiding groot om te blijven.'

`O meneerr, u bent me derr eentje,' lachte ze en vertrok.

'Die herkent me de volgende keer,' zei Bert tevreden tegen ons. We complimenteerden hem met zijn pr.-talent en concludeerden dat we het pleit al half gewonnen hadden.

`Maar ik wil geen injecties,' zei hij plotseling.

`Injecties?' vroeg ik.

`Ja, knock-out-injecties. Je weet wat een hekel ik altijd aan injecties heb gehad. Ik zag ze iemand een spuit geven. Dat wil ik ab-so-luut niet.'

Ik knikte en ging de kamer uit.

Het bezoeken was allang afgelopen, een groot deel van de meute zat televisie te kijken, de rest stond en zat

rond het biljart.

De verpleger was nergens te zien, maar beneden in de hal vond ik hem.

`Hij wil nu wel blijven,' vertelde ik, `maar geen injecties.'

`Injecties?'

`Knock-out-injecties.'

Hij lachte. `Welnee, dat zijn vitamine-injecties, dat doen we een doodenkele keer als het niet anders kan. Ja, meneer Maas zag ons dat doen en hij begon meteen te roepen dat hij niet wilde. Maar ik heb het hem uitgelegd, dat is hij weer vergeten natuurlijk. Nee, we geven vitaminetabletjes en soms een slaappilletje. Hij kan een slaaptablet krijgen als hij dat nodig heeft.'

We liepen naar boven.

`Knap dat u hem zover heeft weten te krijgen,' zei hij, `wij mogen mensen niet vasthouden, dus we zijn helemaal afhankelijk van hun motivatie, ziet u.'

`Maar hebben jullie dan niets om ze tegen te houden?'

Hoe help je dan mensen over een crisis heen?'

`Ja, dat is een groot probleem,' gaf hij toe, `ze moeten het zelf willen, anders staan we machteloos. We hebben ook niet de mankracht om zo lang met een patiënt te praten als u nu doet.'

Bert slikte met graagte een paar slaaptabletten, we praatten nog een uur met hem totdat hij zich slaperig begon te voelen en leidden hem naar de slaapzaal. Het rook er naar snot, er werd gesnurkt.

Het was tien uur toen we buiten stonden.

`Mensenkinderen,' zei Theo, terwijl hij zich het zweet van het voorhoofd wiste, `wat een narigheid. Weet je waar ik nou zin in heb? Een stevige borrel, verdomme.' We doken het dichtstbijzijnde café in, bestelden in snel tempo drankjes, aten er voor het goede doel een paar porties leverworst bij, en werden steeds somberder. Het schuldgevoel drukte zwaar op ons, Bert een open gevangenis inpraten omdat we het in eigen kring niet aankonden, was het niet puur gemakzucht? Van de weeromstuit werden we kwaad op de kliniek, hoe was het in vredesnaam mogelijk dat er geen enkele opvang was voor nieuwe patiënten in de eerste hausse van hun ontwenningsscrisis? Waarom moest het aan een paar toevallige bezoekers overgelaten worden om hem plat te praten?'

We dachten terug aan Bert en legden elkaar uit hoe vreemd het was dat we in al die uren geen echt contact met hem hadden gehad. Hij wilde eruit en wij wilden dat niet, het was niets anders geweest dan een gevecht

van de wil, een keihard zakelijk gevecht. Hij verloor omdat hij te zwak was, wij wonnen omdat we te sterk waren. Maar we hadden niet echt met elkaar gepraat. Laat in de avond liepen we naar onze auto's, bijna bevriend. 'Ik moet trouwens die credit-card toch maar blokkeren, voor alle veiligheid,' zei Theo voordat hij instapte. Toen ik de sleutel in het slot van de buitendeur draaide, overviel me het schrikbeeld dat Bert binnen zou zitten. Maar we hadden gewonnen, het was donker binnen en toen ik het licht aandeed kwam alleen Karel miauwend en trekkebenend naar me toe.

Een dag later bezocht ik Bert met Ruud in mijn kielzog. Het werd een herhaling van de vorige avond, een hard gesprek van een paar uur, en ten slotte zijn capitulatie. Nu ik er wat meer ervaring mee had kon ik beter zien hoe zwak en kapot hij eigenlijk was, ondanks de woordenstroom. Na die tweede avond was er geen discussie meer. Bert schikte zich in zijn lot en werd patiënt. Zijn geheugen was nu geheel zoek, het bijwerken van zijn informatiebriefjes had hij ook opgegeven. Hij had een standaardverhaal dat hij telkens afdraaide: te hard werken, Maartje weg, dat moest wel leiden tot te veel drank, maar een week in dit hol en dan kon hij er weer tegen. 'Hoe lang zal hij moeten blijven?' vroeg ik na een paar dagen aan de directrice, toen ik haar eindelijk had gevonden. Juffrouw Franken was een levendige magere vrouw van ruim boven de middelbare leeftijd. Ze keek geïnteresseerd langs mijn neus naar de wijnvlek. 'Dat gif zit nog steeds in zijn bloed,' zei ze, 'het zal weken duren voordat hij echt helemaal nuchter is. Dan kunnen we de therapie aanpakken, met groepsgesprekken en zo. Vermoedelijk heeft hij ook wel wat hersenschade opgelopen, want hij hield zich tegenover u wel groot, maar er was eigenlijk niet veel meer over. Voornaamste is dat hij eerst lichamelijk weer op de been komt. Met de opvang die u hem kunt geven, werk en woonruimte, moet het toch wel mogelijk zijn dat hij over een maand of twee, drie weer voorzichtig kan beginnen.'

'Zo lang!' Ik had een ontwenningsskuur van hooguit een paar weken in gedachten.

'Ja, meneer Derks. En u moet er rekening mee houden dat het succespercentage niet hoog is. Alles hangt er van af of hij zelf wil. Onze ervaring is dat alleen degenen die echt compleet willen ophouden met drinken een kans maken. En of hij dat wil en kan opbrengen, in zijn vak, dat is natuurlijk de vraag.'

Binnen een week vertoonde Bert alle trekken van een kostschooljongen, vol plezier over de streken die hij en de andere patiënten elkaar en de verplegers leverden. Het niet slikken van de dagelijkse refusalpil was een verfijnd spel van afleidingsmanoeuvres, met leedvermaak wees hij aan wie er gesnapt was op het in huis smokkelen van drank en dus een paar dagen niet mee mocht met de dagelijkse wandeling, hij vertelde over zijn pogingen om in een koffiehuis toch een blikje bier te bemachtigen tijdens dat uitje. Bij terugkeer werd ieders adem gecontroleerd

en ja, meneer Maas werd betrap en mocht een dag niet de deur uit.

Hij begon ook op een kinderlijke manier de baas te spelen en had tenslotte twee mannen zover dat ze hem desgevraagd een kopje koffie of thee brachten.

Dagelijks wees hij mij een professor aan, die óók in de kliniek terechtgekomen was, maar nog geen stom woord gezegd had. Hij trok zich eraan op, waar professoren kuurden kon ook Bert Maas het volhouden. Hij bleef luid praten over randdebielen maar niemand viel hem er lastig om. In een gemeenschap van duffe dronkelappen was hij een dronken meneer.

Door de onthouding vermagerde hij snel, na een paar weken zat hij los in de broek, raakte daar na mijn complimenten trots op, en begon zelfs te tafeltennissen in de sportzaal aan het eind van de tuin. Bij een bingowedstrijd won hij een prijs, twee dikke repen chocola, die hij in mijn bijzijn aan zijn twee knechten uitreikte.

Na de eerste groepstherapie was hij een dag neerslachtig. Hij had vol zelfvertrouwen het woord genomen en iedereen nauwkeurig verteld wat er met hem aan de hand was. Hij kon zich niet meer herinneren wat hij gezegd had, dat was spur of the moment-werk, en het sloeg in als een bom, wist hij. Maar hij bleef het hele bezoekuur somber, er was kennelijk toch iets misgegaan.

15

Na twee maanden mocht hij af en toe een weekend weg. Zijn geheugen was nog lang niet in orde en hij was nog lang niet op zijn gemak, maar hij kon het niet meer hele weken uithouden in het donkere grachtenhuis, het was ook herfst geworden.

Hij logeerde in zijn eigen huis dat ik nog steeds als beheerder bewoonde, we liepen tentoonstellingen af, gingen naar voorstellingen, maakten ruige wandelingen in de duinen, gingen zelfs een keer op weg om onze moeder te bezoeken maar keerden halverwege terug.

We meden cafés, we meden het praten over drank, en telkens als hij kwam borg ik tevoren zorgvuldig alle alcohol weg, wat me eigenlijk niet meeviel want ik had er zelf méér behoefte aan dan ik me ooit gerealiseerd had. Ongemakkelijke weekenden waren het, met weinig conversatie en veel pogingen om een boek te lezen en te zoeken naar iets leuks op de televisie.

Dank zij de vele bezoeken op doordeweekse dagen waren we eigenlijk volledig uitgepraat. Af en toe probeerde

Bert zijn toekomstvisie op me uit. Hij had een subafdelinkje van het bedrijf in gedachten, een afdeling voor marketingadviezen. Ik zag het door zijn ogen: een paar uur per dag wat klanten adviseren over de kleur van het haar van de fotomodellen in de advertentiecampagne, een hapje met hen eten, en dan fijn naar een nog aan te schaffen bungalow in Loosdrecht om nog wat te tennissen of te zeilen. Als Maartje niet terug wilde komen, dan zou er wel een andere blonde vrouw bereid zijn dit leven te delen. `Een vrouw, dat heb ik nodig, Hans,' zei hij en ik knikte.

Tijdens zo'n weekend kwam hij ineens op de gedachte dat hij vroeger ooit fotografie als liefhebberij had gehad. Na lang zoeken vonden we zijn vergrotingsapparaat en een doos met negatieven, en hij bracht voortaan de avonden grotendeels door in zijn werkkamertje, waarvan deur en raam lichtdicht afgesloten waren.

In korte tijd hing zijn slaapkamer vol met grote naaktfoto's van Maartje. Maartje van voren, Maartje van achteren, op haar buik en op haar rug, in tegenlicht en onder de zon, blij, boos en bedrukt, zelfs een keer krampachtig op een paard.

Het waren oude foto's, maar ik had ze nooit gezien, we waren preuts opgevoed, Bert en ik.

Ik wist dan ook niet goed raad met mijn houding toen hij de eerste foto's klaar had en ze nog nat toonde.

`Mooi hè,' zei hij.

`Ja,' zei ik, `goeie foto's.'

`Nee, ik bedoel Maartje. Vind je haar niet prachtig?'

`Ja Bert,' zei ik, `ze is mooi.'

`Dat ben ik nu kwijtgeraakt door de drank.' Hij zuchtte.

`Ik heb haar een paar keer gebeld, maar ik kom niet voorbij nicht Carla. Ik kan me zelf wel voor mijn kop slaan als ik eraan denk hoe ik haar verwaarloosd heb. Weet je dat ik de laatste maanden niets meer kon? Op seksueel gebied bedoel ik. Geen wonder dat ik haar verloren heb.'

`Het komt misschien nog wel goed,' troostte ik.

`Denk je?' Hij keek me aan. `Ik geloof er niets van.

Ik ben bang, Hans. Ik sta nu ruim twee maanden droog en het wordt steeds moeilijker in plaats van makkelijker.

Ik sta op knappen. Eén glas koud bier, denk ik dan, één groot glas koud bier, dan kan ik er weer een tijdje tegen.

Maar ik wil geen glas, ik wil een vat bier, ik wil een zwembad vol bier om in te duiken. Ik wil eindeloos drinken en niet dronken worden, maar rustig en sereen, weer goed tegen de dingen kunnen.'

Ik begon er zelf droge lippen van te krijgen.

`Of een glas cognac, de prikkel op je tong voelen, het straaltje door de slokdarm laten glijden, de maag in. Warme maag, lekkere soezeling, rustig worden. Of ergens gaan eten met veel knoflook, een litertje wijn erbij, en dan een siësta. In de zomer een pan vol sangria maken en met volle teugen naar binnen werken. Ik ben gek op alcohol, Hans. Het kan kort of lang duren, maar ik ga door de knieën en dan drink ik me wezenloos. Dwaas toch, want ik weet dat het zelfmoord is. Maar ik kan aan niets anders denken. Dat is verschrikkelijk.'

`Ja, ja.' Voor het eerst was hij er eerlijk over, en nu had ik geen antwoord.

`Maar als ik zo'n foto van Maartje zie, dan krijg ik wat steun. Verdomme, ik moet toch kans zien om me te herstellen. Ik ga nog wat meer aan mijn conditie doen en over een paar maanden haal ik haar terug. Ik ga daar gewoon naar toe en verover haar opnieuw. Ze kan niet zover weggegroeid zijn dat het niet te herstellen is, denk je ook niet?'

'Natuurlijk niet, Bert.'

Hij zuchtte en ging weg om de foto's te glanzen.

Ik zocht mijn kamer op, keek naar de foto's van Hanneke en Jimmy, maar dacht aan Jenny. Ik was twee keer een nacht bij haar gebleven en het waren vreemde nachten geworden, vol vaag aftastend gepraat en een korte heftige bedgang. Eigenlijk was ik te oud en te gesloten geworden om nog iemand toe te laten in mijn privé-zaken en dat hinderde haar.

Ik wilde wel van haar houden, maar miste de nieuwsgierigheid om haar helemaal te willen kennen, en ook dat hinderde haar. Toen dat probleem na veel stiltes eenmaal op tafel kwam bleek de oplossing verder dan ooit: mijn vragen werden te opzettelijk en mijn zorgvuldig geselecteerde onthullingen over mezelf ook.

We klikten aan, we klikten uit en 's ochtends gingen we uit elkaar als vreemden.

Ik keek naar de foto van Hanneke en Jimmy en dacht aan de vele kleine herinneringen die van mij waren, en altijd van mij alleen zouden blijven.

Ik tastte in de lade van het nachtkastje, maar het heupflesje cognac dat ik daar zorgvuldig had neergelegd was weg.

Bert.

Zeer tegen mijn zin kreeg hij vrij op de avond van de viering van het vijftienjarig bestaan van Marcom. 'Ik moet er toch een k  er mee beginnen,' zei hij, 'ik beloof je dat ik na een uurtje naar huis ga.'

Hij draaide al een paar weken halve dagen mee, ging 's middags terug naar de kliniek. Het was steeds goed gegaan, hij was zelfs een paar keer met klanten het café in geweest, zonder iets anders dan fris te drinken.

Maar een hele feestavond?

'Joh, ik slik toch elke dag die refusal?' zei hij, 'ik kan niet eens drinken, nou ja, een glaasje of twee hooguit, want anders krijg je een aanval van ziekte, dat is verschrikkelijk.'

Ik twijfelde, hij had me te vaak verteld over de trucs die er waren om de pil niet te slikken. Maar het viel niet tegen te houden, ook de directrice van de kliniek vond dat Bert de vuurproef nu maar eens moest doorstaan. Alle paperassen waren weggeborgen en onder leiding van Ruud was de kantoortuin omgetoverd tot lampionnentuin. In allerlei hoekjes was gehuurd tuinmeubilair neergezet. Hapjes werden voortdurend rondgebracht en de belichting varieerde. In het midden troffen we Ruud en Theo.

'Hoe gaat het?' vroegen ze tweestemmig en wij antwoordden tweestemmig 'Goed, en met jullie?'

Ik stapte door en liet Bert aan hen over. Te midden van het geboomte vond ik een bierbar, en onder een palm zag ik Jenny op een tweepersoonsschommelbank zitten met de besnorde jonge projectleider Govers.

Ze had een dunne groene jurk aan, zonder bh en met smalle schouderbandjes en hij was middenin zijn avances.

Ik bedwong de neiging erbij te gaan staan en zijn babbel te bederven. Ik stak een hand naar haar op en ging staan kijken bij het wild dansen op oorverdovende levende muziek. Nog steeds verbaasde ik me over de uitbreiding die het bedrijf had ondergaan in de afgelopen jaren. Ik had net een nieuw flesje tamelijk lauw bier gehaald toen Theo me op de schouder tikte. 'Kom je even mee?'

Ik liep achter hem aan naar de directiekamer, de enige ruimte die onaangetast was door de versieringsdrang. Binnen zaten Bert en Ruud en probeerden een fles rode wijn te openen met een briefopener.

'Hier,' zei Theo en stak hun een kurkentrekker toe die hij op zak had.

'Zeg, jullie gaan nu toch geen vergadering houden?'

vroeg ik en keek bezorgd naar de fles. Het geluid van de muziek drong hier zacht door.

`Heel kort,' zei Theo. We wachtten tot Ruud de fles geopend had en drie glazen inschonk. Bert ledigde een blik frisdrank in zijn glas, zag ik met opluchting.

Ze keken elkaar aan, en tenslotte nam Bert het woord.

`Hans, we willen de gelegenheid aangrijpen om jou te bedanken voor wat je de afgelopen maanden voor Marcom gedaan hebt, en natuurlijk speciaal het opvangen van mijn eh hopelijk tijdelijke inzinking. Op je gezondheid!' Allemachtig wat aardig, we stonden allemaal rechtop, klonken plechtig, hieven het glas en namen een dronk.

De stilte werd verbroken door Theo.

`Om het feest te verhogen, willen we je graag een plaats in de directie aanbieden,' zei hij, `dat kunnen we dan zo meteen meedelen. Zoals wij het zien zouden jij en Bert een tweeënheid kunnen vormen. Kijk, we hebben Bert aangeboden dat hij een jaar de gelegenheid krijgt om weer op peil te komen. Hij krijgt vijftig procent uitbetaald en als we hem nodig hebben kunnen we een beroep op hem doen voor wat schrijfwerk of klantencontact. Maar dat houden we minimaal. Bert zegt dat hij daar wel voor voelt, mits jij in de directie komt. Hij is er dan zeker van dat zijn klanten aan hun trekken komen en later kunnen jullie met z'n tweeën de taken verdelen, als Bert weer helemaal terug is. Wat vind je ervan?' Drie zakenhoofden keken vrolijk naar me, volstrekt zeker dat ik met graagte zou toehappen. Het voorstel overviel me niet, Ruud had er al eens op gezinspeeld en in de kantoorroddel was mijn promotie al beklonken. `Ik wil er even met Bert over praten, als dat mag. Een paar minuten.'

We spraken af dat ik hen zou roepen als we klaar waren en ik bleef met Bert achter.

`Wat is dit nu weer?' vroeg ik.

`Joh, ik heb al een paar gesprekken met ze gehad en het is mijn voorstel. Daar staan ze trouwens helemaal achter hoor, je hebt bij Theo een heel goede image, bij Ruud natuurlijk al lang. Kijk, het zal lang duren voordat ik weer in orde ben, en misschien ga ik wel helemaal de mist weer in. En het zijn prima jongens hoor, maar als ik ze hun gang laat gaan pakken ze mijn klanten, dat zal ze met de helft lukken en de rest vertrekt. En als ik dan terugkom kan ik opnieuw beginnen. Daarom wil ik graag dat jij mijn klanten overneemt, zoals je het nu al doet, maar dan in een directierol. Dat is toch wel het minste dat je verdient.'

`En als je dan terugkomt ?'

`Dan gaan we samen verder, net als vroeger.'

`Tot ons pensioen,' zei ik.

`Tot ons pensioen,' herhaalde hij.

Zijn glas frisdrank was leeg, hij keerde het blikje om maar er kwam niets meer uit. Hij nam de fles wijn, schonk zich zelf een bodempje in en gooide het in zijn keelgat voordat ik kon reageren.

Ik keek naar mijn oudere, stuk geraakte pleegbroer en merkte ineens dat ik een besluit genomen had waarvan ik de consequenties in de verste verte niet kon overzien, zonder dat me dat hinderde.

`Het spijt me, Bert,' zei ik, `ik doe niet mee. Ik wil jouw plek niet bewaken, ik wil nou eens mijn eigen spoor volgen.'

`Maar je verdient het, het is jouw plek.'

`Nee sorry, ik doe niet mee.'

Ik gaf hem geen tijd om verder tegen te sputteren, haalde Theo en Ruud terug en vertelde dat ik tot nader order beschikbaar was als projectleider, maar niet voor andere functies. Ik liet hen gedrieën achter om het verder uit te dokteren en haalde diep adem. Er begonnen zich rijke perspectieven te openen. Waarom zou ik eigenlijk niet eens wat anders gaan doen ?

Een halve baan nemen en wat gaan studeren. Zangles nemen, eindelijk. Eens gaan werken aan de verhaaltjes die ik twintig jaar geleden opschreef en al zo lang in een mapje meeverhuisde. Indonesisch leren en terugkeren naar het land van herkomst. Eindelijk eens lekker gaan leven. Ik zou die vlek ook weleens weg kunnen laten halen. Géén bezoeken meer aan moeder, de weg lag duidelijk voor me open: de totale vrijmaking. Waarom zou ik eigenlijk niet emigreren, lekker een tijd in een fabriek in Canada werken, een stukje land kopen en met blote handen een nieuw bestaan opbouwen?

Ik liep naar de plek waar Jenny nog steeds met Govers zat. Hij was nauwelijks gevorderd en in de stemming waarin ik verkeerde kon ik ook geen consideratie met hem hebben.

`Zullen we dansen?' vroeg ik. Ze stond snel op en nam haar tasje mee, Govers kon het wel vergeten. Hij zond me een dodelijke blik toe en ik haalde verontschuldigend mijn schouders op, zonder echt medelijden, want hij had meer jaren voor zich dan ik al achter me had.

`Hoor eens,' zei ik tegen Jenny, `ik kan bijna niet dansen. Maar er schijnt hier ergens rustige muziek te zijn.'

In de koffieruimte werd romantische muziek per bandje hoorbaar gemaakt. Jenny legde haar tasje aan de kant

en we voegden ons bij de drie andere paren. Prima muziek, waarbij je dicht opeengeklemd van het ene been op het andere kon wiegen. Ik legde mijn handen op haar rug, voelde haar buik tegen de mijne en stak mijn neus in haar blonde haar.

Het was een country and western-plaat, met een lange-uithalen-zangeres. Ze legde haar armen om mijn hals en door al het haar heen vond ik haar frisse mond. Alles zou nu goed komen, daar viel niet aan te twijfelen. Zo dadelijk zouden we weggaan en vanzelf bevredigend neuken en dagenlang doorbrengen met praten en ontdekken hoe we op elkaar leken. Ik voelde me twintig en verliefd. Dat mij dit nog kon overkomen, op deze leeftijd. 'Zullen we weggaan?' vroeg ik en merkte aan de beweging van haar hoofd dat ze knikte.

We stopten met dansen en gingen hand in hand naar de uitgang.

Maar er was iets onrustigs gaande.

Bij de deur van de directieruimte stonden Ruud en Theo nerveus te praten.

Toen ze me zagen kwam Ruud met lange passen naar me toe. 'Zeg er is ineens iets met Bert.'

'Wacht even, ik kom zo,' zei ik tegen Jenny en ging de directiekamer binnen.

Daar zat Bert naar adem te happen. Ik keek automatisch naar de fles wijn, maar die was nog halfvol.

'Ik wilde de GGD bellen, maar hij zegt dat het niet nodig is,' zei Theo.

Bert knikte ontkennend. 'Zo over,' zei hij, 'psy, psy, psychosomatisch.'

Zijn handen kropen nerveus heen en weer over zijn buik. Ik greep er één en keek bedroefd naar zijn paniek.

Hij stonk naar cognac, hij moest een fles op zak gehad hebben, of hier al direct na aankomst gepikt hebben.

'Rustig maar,' zei ik, 'ik blijf bij je.'

'Pil rechterzak,' hijgde hij.

Er zat een klein glazen potje met gele pillen in zijn linkerzak, het opschrift was niet goed leesbaar. Ik gaf hem een pil, haalde uit zijn binnenzak een heupfles cognac, leeg.

Na een halfuur was hij zover dat hij kon staan. Ruud en Theo waren op mijn dringende uitnodiging gaan feesten, Jenny had ik in hun warme aandacht aanbevolen.

We liepen wat stram naar de uitgang, en ik zag haar snel naar ons toelopen.

'Liefje,' zei ik, 'sorry, maar dit is een noodgeval. Ik moet nu Bert helpen.'

`Zal ik jullie naar huis rijden?'

`Nee, hoeft niet hoor, ik rij zelf wel.'

Waarom zei ik dat nou? Maar ik had het al gezegd en we waren al de deur uit voordat ik me kon bedenken. Ik reed hem naar huis, bracht hem naar bed, waakte tot hij sliep. Hij was stomdronken, moest al veel gedronken hebben voordat we naar het feest gingen, een wonder dat ik het niet gemerkt had. Hij was een alcoholist, met alle leugen en zelfbedrog die daarbij horen. Toen hij sliep trok ik mijn jas aan, ging op het balkon staan en keek van grote hoogte naar de gele lichten van de snelweg, een paar kilometer verderop. Ik dacht aan Bert.

Toen Hanneke en Jimmy dood waren regelde hij alles, de crematie, de advertenties `door een noodlottig ongeval', de verkoop van het huis, zelfs de onderhandelingen met het wantrouwige boertje Diederiks over de huur van het zomerhuisje dat ik anderhalf jaar bewoonde.

Hoe los je een morele schuld af? Had ik al vooruitbetaald of had hij van mij nog wat te goed? Konden we nog maar eens helemaal opnieuw beginnen, tweeëndertig jaar terug en het debet en credit precies bijhouden. Misschien zou ik dan het moment kunnen uitrekenen waarop ik me van hem los kon maken, zonder schuldgevoel.

Er hing een halve maan boven mijn hoofd en ik hoorde mijn moeder, mijn echte moeder, weer zeggen dat de maan boven alle mensen scheen en dat mijn vader het zou horen als ik voor hem zong. En ik hoorde haar heldere stem weer zingen en me zelf met hoge kinderstem meezingen: maantje tuurt, maantje gluurt, al door de vensterruiten.

En zoals altijd als ik aan heel vroeger dacht, kwamen zachte tranen naar boven.

***** Einde *****